

do you really want? I have not much time to waist in a pointless conversation."

"Yes, you have not got much time," Anderson agreed. "I shall be brief. Are you alone in the house?"

"Are afraid that I concealed a policeman somewhere."

"No, it would be stupid of you. You know that. I shall look at your case from the legalistic point of view."

The Tragedian was now quiet and pale. He sat still looking at Anderson in a fascination and slightly nodding his head as if lost in his own thoughts. Anderson continued.

"You cannot be imprisoned because you sold people aspirine instead of poison. It is suicide which is punishable in law as well as abating it."

The Tragedian started to walk up and down the room. He smoked nervously and there was a tick in the corner of his mouth giving him a slightly ironic expression. Anderson went on.

"But the public opinion about your deeds would be different to the legal one. I believe that your daughter very highly regards her social position. Being the wife of her husband she has certain obligations towards his career. No, I don't think she would continue seeing you. Would you mind reciting some of that touching lines I heard this morning.

...I pray weep not.

If you have poison for me, I will drink it

"No she does not deserve such a shocking discovery about her own father."

Anderson left his place at the table and walked towards the large desk. He took from it a framed photo of a young woman.

"Her face is noble and beautiful."

"Don't touch it!" cried the Tragedian. "Give it back to

M.H

murders all around the world. And we always catch the murderers. We put them on the chair, we hang them, we gas them. But it won't help. Still the new ones are coming. Because, you see, they want publicity. Because they are main actors in the court during months and months of trial. No, sir, that's not the way to treat them. We have to frighten them. We get them to the basement and give them the treatment. The word would get around that no longer we are soft on murderers. It would stop them. Or we should kill on the spot."

O'Connor said nothing. The place was now full of the police and plainclothesmen. Most of public were back to their seats. O'Connor noticed that the blond man was flinching all around him like a madman. Somewhere in the back there were shots. The sound penetrated through the muffled voices of the crowd.

"I hope they got him," said the policeman.

Kapo stood still in the middle of the ring jumping springily and beating his chest. He was booing the public too but his voice was inaudible but his tall and powerful figure was the optic center of the ~~magnified~~^{magnified} hatred.

Suddenly he shivered and stepped a step back. IN the next moment he fell. The crowd shouted and booed with the doubled energy expecting one of Kapo's clowning tricks. It dragged too long and suddenly the crowd was quiet and the referee bent over the man. When he straighted and hurriedly left the ring ~~ex~~ everybody saw a small dark pool growing rapidly larger. The stretcher bears climbed again the ring and took Kapo. Before they could go far the reporters surrounded them and almost at the same moment were pushed back by the police.

O'Connor rushed towards the ring but was stopped by a policeman before he could even have a good look at the body.

"There is no use pushing around, Mister," said the policeman. "You'll read it all tomorrow in the papers."

"I am from the press."

O'Connor flashed his card in fron of the cop. The man was at least two heads smaller than he and wore Chaplin moustache. Now he smiled strangely satisfied smile.

"He was shot. You won't learn anything. They will take him to a hospital."

"Who could do it?"

"I don't know. But I know that we would catch him and crash his balls!" answered the policeman with a sudden fury.

"Was he your friend?"

"Kapo my friend? Such a swine! No."

"But you said you would crush the murderer's balls."

The policeman was quiet again.

15
14

Russian bear ~~stared~~ rested against the ropes in stupification then with a roar of anger charged Kapo. Kapo moved slightly a side, one flesh like movement of his hand and ~~the~~ Ivanov rolled on the ring. The booing and hissing of the crowd almost drowned the bell.

"What's happened now?"

"Nothing, Helga. Kapo is good. Too good for the Russian bear. And shows it. So the public hates him for that, for his superiority. But he was not mean yet."

The fight followed much the same pattern. Ivanov charged and charged and Kapo danced around him in feather weight boxer manner brushing here and there his opponent and not letting him to get him into hugging for any longer time. Once with an unexpected ~~power~~ ^{strength} ~~he~~ ^{Ivanov/} he had thrown over his head. Then turned to the public and thumbed his nose at them. This was greeted with such an ~~explosive~~ outburst of hate that O'Connor understood what the tall meant about the Orwellian hatred.

O'Connor for a moment was lost in thought about the seemingly ~~unnecessary~~ need for a hate figure ~~in a world of peace~~ for some people and did not follow the course of fight. But suddenly the whole crowd was on their feet shouting and full voices and abusing Kapo. The ambulance men were slipping through the ropes to the man who with his knees bent to his chin looked like a monstrous embryo wrapped in its pain and oblivious to anything else.

"I saw it. I saw it. What a swine!" cried Helga next to him waving her fists at Kapo who stood in the center of the ring smiling and drummin Tarzan like, his chest.

"What has he done?"

Helga did not answer but his neighbour answered.

"He kicked him straight into his balls. Just like that!" He did not even troubled himself .

Kapo, in a gracious leap, followed him, kicking him in the face, then turned and walked quietly to his corner. The Russian bear rested against the ropes in stupefaction, then with a roar of anger he charged Kapo, who moved slightly aside. One flashing movement of his hand and Ivanov rolled on the ring. The booing and hissing of the crowd almost drowned the sound of the gong.

"What's happennd now?"

"Nothing, Helga. Kapo is good. To good for the Russian bear. And he shows he knows it. So the public hates him for that, for his superiority."

The next round followed much the same pattern. Ivanov charged and Kapo danced around him in feather-weight boxer manner, brushing his opponent here and there and not letting him get near enough to hug him. Once with unexpected strenght of hate that O'Connor understood what the tall stranger meant about the Orwellian hatred.

O'Connor for a moment was lost in thought about the seemingly necessary need for a hate figure for some people, and he did not follow the course of the fight. But suddenly the whole crowd was on his feet, shouting and abusing Kapo. The ambulance men were slipping through the ropes and the Russian bear with his knees bent to his chin, looked like a monstrous embryo wrapped in its pain and oblivious to anything else.

"I saw it! I saw it! What a swine!" cried Helga, waving her fists at Kapo who stood in the center of the ring, smiling and drumming, Tarzan-like, on his chest.

"What has he done?" asked O'Connor.

Helga said nothing, but his neighbour answered.

He half smiled.

"I have been toying with ^{the} idea of writing a book on wrestling. But that's not the main reason. That guy Muller knew I had tickets for tonight. Maybe he ^{will} ~~would~~ come. And..." he hesitated, "I want to see Kapo."

She had ~~been~~ almost dressed and now she was sitting with her face to the mirror. She did not turn to him, but he felt the sudden change in her attitude. Somewhat ^{over} inside she froze.

"And who is Kapo?" she asked in a ^{carefully} indifferent voice. "Is there any particular reason ^{way} you want me to see him?"

"No," he said curtly. "You may stay away if you ^{want} ~~wish~~ to go."

"No, of course I will go. ~~You know that I am not the one to avoid the delicate question.~~ ^{But} Anyway who is he?"

"He is a Czech or Sudet ^{German} wrestler. He has been a professional ^{for} for a long time, but now he is in the top class. He is a great cash success now. He got a lot of money from his tour of the U.S.A. and South America."

"But why Kapo?"

"~~Why~~ ^{always} He has been good, I guess. But now he had got a new manager who got ^{the} bright if obnoxious idea of exploiting his past. Panek, ^{which is} ~~his~~ his name, was in a concentration ~~xx~~ camp. He had been a Kapo and spent a few years in prison after the war. He kept it ~~of course~~ to himself, ~~of course~~ but his new manager gave a lot of publicity to ^{this fact} ~~that~~ and drove him to fight as mean ^{as} possible. In a way he created ~~for him~~ a style. Now people are fascinated by his past and come to hate him and see him get licked. But so far he ^{has been} ~~was~~ the one to lick the others. I should like to ^{write} ~~see~~ him and write an ^{article} ~~interview~~ ^{about} with him."

"You think he would agree?"

O'Connor shrugged.

"I don't know. I can always try."

When they were approaching the entrance, O'Connor was ^{THE} ~~looking~~ ^{on} looking for Muller and was not surprised when somebody tugged his ~~on~~ sleeve and

a book on war criminals, and proposals like that of Muller of Muller were coming to him from time to time. They were generally frauds, but if Muller was himself involved he would prefer to approach somebody unofficial like O'Connor. Besides, from the outside O'Connor looked more important than inside his one-room apartment.

His thoughts shifted to Helga. He had promised to take her to a wrestling match that evening. He had met her in Germany when he had been collecting material for his articles. He was then aggressive and she disliked him, but things had changed since then.

When Muller did not arrive in the next five minutes O'Connor left the bistro, and was soon in his modest apartment. As he expected, Helga had been waiting for him. She was spread leisurely on the bed reading. She greeted him with a smile and at once asked,

"Are you hungry?"

"No. I had something to eat while waiting for a fellow who did not appear."

"So we have a bit of time, don't we?"

She was wearing a negligee and now pulled it off slowly, revealing her body. Naked she had always reminded him of Aphrodite. Her perfect shape was incongruous in his poor room.

He sat on the edge of the bed.

"I never quit wondering how one with your body can have brains as well."

She pressed his hand against her breasts.

7

His thoughts shifted to Helga. He ^{HAD} promised to take her ~~tonight~~
~~to~~ a wrestling match ^{THAT EVENING}. He ^{HAD} met her in Germany when he had been collecting
materials for his articles. He was then aggressive and she disliked
him, ^{BUT} ~~she~~ ^{things} had changed since then.

When Muller did not arrive in the next five minutes ^{O'CONNOR} he left the
bistro, ^{AND WAS SOON} ~~shortly he was~~ in his modest apartment. As he expected, Helga
had been waiting for him. She was spread leisurely on the bed, ^{reading} ~~seeing~~
~~him she put away the book she read.~~ She greeted him with a smile
^{at once}
and then asked:

"Are you hungry?"

"No. I had something to eat, ^{WHILE} waiting for a fellow who did not
appear."

"So we have a bit of time, Don't we?"

She ~~had been~~ ^{WAS WEARING} already in a negligee and ~~was~~ ^{NOW} pulling it off slowly,
^{her} revealing body. Naked she had always reminded him of a ~~Praxiteles's~~
Aphrodite. ^{Her} ~~The~~ perfect shape was incongruous in his poor room.

He sat on the ~~xxx~~ edge of the bed.

"I never quit wondering how one with your body can have brains
as well."

She pressed ~~gently~~ his hand against her breasts.

"We need our bodies and brains. They shouldn't exclude each other."

He got up from the bed and started to dress while she lay
quietly.

"Hurry up, Helga. We haven't too much time."

She sat ^{pulling} ~~putting~~ on her stockings.

"I wish we could stay here instead of watching the wrestling.
Do you think that because Hemingway was 'afficionado' of bullfighting
you have to pick up on wrestling?"

CHAPTER 2.

Muller was not coming, and O'Connor started to ^{get} impatient. A gorgeous blonde with too ^{much} hair ~~under her head~~ asked him for a drink again and the young barman smiled when he refused. ~~He~~ made ~~him~~ ^{her} look at his watch ~~again~~ and ~~he~~ decided to wait for the man ^{just} ~~only~~ five minutes ^{more}.

The photographs which Muller had shown him were certainly promising, but they could be faked. He did not know what to think about him. Muller did not ^{seem to be} ~~look like~~ a crook. A small man, ~~prosperous~~ ^{well}-looking, who did not speak a word of French and said he needed money urgently and could supply him with ~~the~~ material about ~~the~~ war criminals in Germany.

~~As~~ ^{was} ~~the~~ Robert O'Connor ^{had} become interested in war crimes a few months ago and ~~rather for personal reasons~~ ^{on the subject} and then published in his small magazine FILIBUSTER a series of articles. Surprisingly they were reprinted by a large ^{French} daily and then appeared in almost all the German Press. It was unexpected and very first ^{was} taste of success since he had come to Paris about ten years ago and started his magazine. He ^{had} spent most of the money he had got ⁱⁿ to pay ⁱⁿ the old debts and the rest slipped through his fingers. Now ^{had announced that he was thinking of} he ~~thought about~~ writing a book on ^{war criminals} the subject and ~~the~~ proposals like that of Muller were coming to him from time to time. ~~As~~ ^{involved} they were generally frauds, but if ~~that~~ Muller was himself ~~involved~~ he would prefer to approach somebody unofficial like O'Connor. Besides, from the outside ^{O'Connor} ~~he~~ would look more important than inside ~~of~~ his one-room apartment, ~~as a publishing and editorial office~~.

Remember you must not overdo the death scene in your acting. No rolling on the stage, no grimaces, ~~and~~ means believe in the ~~scene~~ ^{reality} and that should be sufficient. Death is the only universal truth for all of us. It is not an abstract idea and this should make you feel its presence. And I told you the life and acting should mingle. [He started to recite:

And a poor fool is hanged! No, no, no life!
 Why should a dog, a horse, a rat have life,
 And thou no breath at all? Thou'lt come no more,
 Never, never, never, never!

Pray, you, undo this button. Thank you, sir.
 Do you see this? Look on her! Look her lips!
 Look there, look there!"

There was a despair ~~xxx~~ and tormenting ~~to~~ in the Tragedian's voice when, softly, he stepped ~~off~~ the stage, and Anderson shuddered.

The girl returned and stood right behind him.

"Wasn't he great?" she whispered.

"Yes," confirmed Anderson.

"~~But~~ I have to be going now. ~~I'm about to miss the train.~~"

"I'll take you to the Gare du Nord."

He ~~took~~ ^{lifted} the girl's suitcase and they walked out. They kept silent for a while, then Anderson said:

"I wonder ~~as~~ ^{how} he ~~would~~ ^{will} play his ~~own~~ death scene?"

"Oszukanu" - umieram.
Zabiła mnie zdrada.

Wciąż jeszcze słusze jak dzweczy skrzyżowana szpada... "

Potem wstał i stał teraz w świetle reflektora a Anderson nie mógł oderwać wzro-
od jego poranej, pięknej twarzy.
-Unikajcie patosu w scenie śmierci - powiedział aktor. - Zawsze wszystkich tego
uczylem. Śmierć nie jest patetyczna, dziewczki.

-Dlaczego, mistrzu? - zapytał jeden z jego uczniów.
-Ponieważ jest to jedyna prawda dla nas, ludzie - powiedział Mistrz. - Prawda nie
Anderson przeszedł przez salę i podszedł do sceny.

-Przepraszam - powiedział. - Czy pan pamięta mnie, Mistrzu?
-Pana nazwisko?
-Anderson.

-O - powiedział Mistrz. - Jesteśmy umiłowieni na dziś wieczór, prawda?
-Tak - powiedział Anderson.

-Oczywiście - powiedział Mistrz. - Ciesze się, że pan nie zapomniał.
Anderson uśmiechnął się.

-Ja jestem jak śmierć - powiedział. I wyszedł.

75 Marek przy mnie na Union St
wyjechał w 1975 roku. 657.

Anderson zszedł na dół; portier spał. Położył przed nim klucz od pokoju, leciw nie obudził się. Wyglądał na zmęczonego.

-Przepraszam - powiedział Anderson. Jego głos dziwił; Anderson mówił cicho i sennie a portier pomyślał, że człowiek stojący przed nim wygląda jak góra. miał po sześć stop wzrostu, wazył około dwustu funtów, lecz nie był to tłuszcz. - Nie chciałem pana budzić.
-Miałem w nocy dyżur - powiedział portier.
-Wiem. Chciałem się tylko dowiedzieć: gdzie jest szkoła dramatyczna imieniem Louis Jouvet?

-Rue de la Odeon.
-Dziękuję - powiedział Anderson i położył przed portierem franka.

Na ulicy było jeszcze pusto; o tej porze ludzie pracowali jeszcze. Jakas prosty zapomniała Andersona:
-Gdzie idziesz chłopczku?
-Do szkoły - powiedział Anderson.
-Tak właśnie myślałam - powiedziała. Uśmiech znikł z jej twarzy równie szybko jak szybko się pojawił.

Anderson wszedł do szkoły. Stał chwile w półmroku patrząc na jakiegoś człowieka otoczonego grupą chłopców i dziewcząt; zarówno jedni jak i drudzy ubrani byli w jeansy i nosili długie włosy i stojąc w mroku nie widział ich twarzy. Patrzył tylko na twarz nauczyciela; wspaniała, tragiczna i dobrze widoczna mimo mroku. Nagle usłyszał płacz. Odwrócił się; dziewczyna stała koło niego trzymając w ręku walizkę.

-Czy mogę coś dla pani zrobić?
-Nie - powiedziała. - Odchodzę z tej szkoły.
-Dlaczego?
-Jestem Niemka. Nie mogę pozbyć się akcentu.
-Ja również jestem Niemcem - powiedział.
-Spojrzała na niego.
-Pan mówi bez akcentu - powiedziała. - Jak to możliwe?
-Byłem długo we Francji - powiedział. - Skąd pani jest?
-Wiesbaden.

-Bede tam niedługo - powiedział. Wyciągnął wizytówkę i podał jej. - Gdyby mógł coś zrobić - powtórzył.
Wzięła wizytówkę i przeczytała ją w ogniu zapalniczki a on patrzył na jej młodą, jasną twarz o nieco skośnych oczach.

-To pan jest tym Andersonem który...
-Ja - powiedział. - Naprawdę bede rad pani pomóc.
-Nazywan sie Christine - powiedziała. - Christine Maybach. Chce pan zapisać?
-Nie - powiedział. - Bede panitac. Ja nigdy nie zapominał.
-Pan musiał spotkać wielu ludzi - powiedziała.

-Wielu.
-I wszystkich ich pan pamiętał.
-Tak, panno Maybach.
-A czy oni pana też pamiętali? - zapytała z rozdrażnieniem.
-Nie mogli mnie pamiętać, panno Maybach.

-Pan jest bardzo znany, panie Anderson - powiedziała. - Jest pan uważany za jednego z najważniejszych fotografów.
-Dziękuję - powiedział. - W takim razie pamiętali mnie krótko.
-Pan jest skromny.
-Nie - powiedział. - Zbyt dobrze znałem tych ludzi.

-Podniosła walizkę.
-Dziękuję - powiedziała. - Przyjemnie, że ktos chce pomóc. Dowidzenia.
Wyszła z godziny z Garde du Nord.
Wyszła w on dalej patrzył na nie trzymając...

"Don't you agree?"

"I have ^{to} see him yet."

The girl looked at him incredulously.

"^{You?} ~~You?~~ A theatre man, ^{and you} ~~you~~ have not seen him?"

Anderson smiled. He could hear the Tragedian explaining something to his students and tried to follow it, at the same time attempting to pacify the girl with ~~the~~ conversation.

"How do you know I am a theatre man?"

"I can feel it."

"Your intuition ^{failed you this} ~~was wrong that time.~~ ^{TIME.} ~~But, yes,~~ ^{On the other hand,} I know quite a lot of people from ~~the~~ show business. Maybe I could help you. I mean back at home, in Germany."

^{THIS} ~~That~~ last sentence he spoke in German, ^{AND} ~~the~~ girl seemed to believe him.

"I am Christine," she said quickly. "Christine Maybach. Maybe you'd better write it down."

"That ^{WOULDN'T} ~~wouldn't~~ be necessary. ~~I can depend on my memory.~~ I have a very ^{GOOD} ~~sharp~~ memory."

"And do you always remember ~~all the~~ names?"

"I do."

She shrugged and lifted her suitcase.

"Well, it was nice to meet somebody who wanted to help me," she said, and Anderson could not ^{DECIDE} ~~make~~ whether she was ^{BEING} ~~sarcastic~~ or ^{REALLY} ~~meant~~ it.

She went out of ~~the door~~ into the corridor.

"Hey, wait," he called after her. ^{WHERE} ~~What~~ place are you from. [?] What's your address. [?]

"Wiesbaden. You'll find me there if your memory ^{DOESN'T} ~~won't~~ fail you."

Rice Eaters

MAIEK HASKO

LESZEK SZYMAŃSKI

CHAPTER I.

The desk clerk was asleep. Anderson put the keys in front of him, but ^{the clerk} ~~he~~ did not even stir.

"Excuse me," said ~~softly~~ Anderson, and the clerk awoke, immediately alert.

"I beg your pardon, sir. I have been on duty for twenty-four hours. They have not got yet anybody on Jean's place."

He glanced at Anderson anxiously.

"You remember Jean, Don't you? I will never believe it was a suicide. A man like him with ~~a wife and kids~~ would never do such a thing to ~~them~~ ^{his} ~~the~~ wife and kids."

"Yes, he was a good man," confirmed Anderson, "but he should not ^{HAVE} hang himself in the lobby. I had quite a shock ^{FOUND} ~~had~~ him in the morning."

Before the clerk could say anything Anderson quickly asked him for the way to the Drama Academy. The clerk ^{Jouvet} swallowed the words which ~~he~~ ^{HAD} almost formulated on his lips and replied in an official tone.

"Rue de la Odeon, sir. You will see the sign."

The street was almost ^{half deserted} empty. It was the time when most of the breadwinners were at work, while ^{FOR} ~~to~~ the others the day was still ~~so~~ young. But there was a prostitute already on ~~her~~ ^{her} beat.

Marek Hlasko

2

"Where are you going, my little boy?"

"To school," replied Anderson.

"That figures," she said and the smile from her face ~~vanished~~ as quickly as it ^{was} appeared.

Anderson found the school and then the class where the tragedian was teaching. He stopped near ~~to~~ the entrance ^{to} a large, darkish hall, ^{he} watched the Tragedian who stood next to the stage, surrounded by a group of pupils. Even in the weak light ^{his} face ~~of the~~ ~~Tragedian~~ was standing out clear and sharp. It was a dramatic and beautiful face.

Anderson had been so ^{observed} fascinated ~~by~~ his observation that only after a while ^{he} realised ^{that} someone was crying nearby. ~~There~~ ^{it} was a young girl standing next to the wall with a small suitcase at her feet.

"Can I do anything for you?" he whispered.

The girl mastered herself. She took ~~out~~ a handkerchief from ~~the~~ handbag and dried her eyes.

"No, thank you. I'm all right. I should not have come here today. You see, I'm leaving this school. Or to ^{be truthful} ~~say it properly~~ I was asked to leave it."

"He said it was no use ^{to} teach me. I had too ^{little} talent and I could not get rid of my German accent. He ^{said it} sounded ridiculous. And I can't afford the speech coach any longer."

"But you have a good chance in Germany."

"It wouldn't be the same. Besides, he is the only one in the whole ^{of} Europe."

"That's ~~anyway~~ what is claimed by many people."

Rice Eat^{er} AREK HLA SKO

"Where are you going, ~~my~~ little boy?"

2 Leszek

"To school," replied Anderson.

Szymanski

"That figures," she said and the smile from her face ~~vanished~~
as quickly as it ^{was} appeared.

Anderson found the school and then the class where the tragedian was teaching. He stopped near ~~to~~ the entrance ^{to} a large, darkish hall, ^{and} watched the Tragedian who stood next to the stage, surrounded by a group of pupils. Even in the weak light ^{his} face ~~of the~~ ^{tragedian} was standing out clear and sharp. It was a dramatic and beautiful face.

Anderson had been so ^{observed in} fascinated ~~by~~ his observation that only after a while ^{so it} realised ^{that} that someone was ^{so close} crying nearby. ^{It} There was a young girl standing next to the wall with a small suitcase at her feet.

"Can I do anything for you?" he whispered.

The girl mastered herself. She took ~~out~~ a handkerchief from ~~the~~ handbag and dried her eyes.

"No, thank you. I'm all right. I should not have come here today. You see, I'm leaving this school. Or to ^{be truthful} ~~say it properly~~ I was asked to leave it."

"^{Why?} He said it was no use ^{to} teach me. I had too ^{little} talent and I could not get rid of my German accent. He ^{said it} sounded ridiculous. And I can't afford the ^{speech} coach any longer."

"But you have a good chance in Germany."

"It wouldn't be the same. Besides, he is the only one in the whole ^{of} Europe."

"That's ~~anyway~~ what is claimed by many people."

Zmien' wzrusisko FISCH-
na Mistrz

Dodaj diablo o tym, że
na scenie moment lepiej

Dodaj Mistrza diablo o tym, że
— zaden imajowite.

Powyżej instrukcje

Marka do zmian w
naszej powieści,
RICE EATERS

Marek Harsko

2

"Where are you going, my little boy?"

"To school," replied Anderson.

"That figures," she said and the smile from her face ~~vanished~~ as quickly as it ^{was} appeared.

Anderson found the school and then the class where the tragedian was teaching. He stopped near ~~to~~ the entrance ^{to} a large, darkish hall, ^{he} watched the Tragedian who stood next to the stage, surrounded by a group of pupils. Even in the weak light ^{the} face of the ~~tragedian~~ was standing out clear and sharp. It was a dramatic and beautiful face.

Anderson had been so ^{observed} fascinated ^{by} his observation that only after a while ^{he} realised that someone was ^{so} crying nearby. ^{There} was a young girl standing next to the wall with a small suitcase at her feet.

"Can I do anything for you?" he whispered.

The girl mastered herself. She took ~~out~~ a handkerchief from ~~the~~ handbag and dried her eyes.

"No, thank you. I'm all right. I should not have come here today. You see, I'm leaving this school. Or to ^{be} ~~say it properly~~ I was asked to leave it."

"He said it was no use ^{to} teach me. I had too ^{little} talent and I could not get rid of my German accent. He ^{said it} sounded ridiculous. And I can't afford the ^{speech} coach any longer."

"But you have a good chance in Germany."

"It wouldn't be the same. Besides, he is the only one in the whole ^{of} Europe."

"That's ~~anyway~~ what is claimed by many people."

Marek Hlasko
&
Leszek Szymanski

DEVILS IN THE RAIN

CHAPTER I

The desk clerk was asleep. Anderson put the keys in front of him, but the clerk did not even stir.

"Excuse me," said Anderson, and the clerk awoke, immediately alert.

"I beg your pardon, sir. I have been on duty for twenty-four hours. They have not yet got anybody in Jean's place." He glanced at Anderson anxiously. "You remember Jean, don't you? I will never believe it was a suicide. A man like him would never do such a thing to his wife and kids."

"Yes, he was a good man," confirmed Anderson, "but he should not have hanged himself in the lobby. I had quite a shock when I found him in the morning."

Before the clerk could say anything Anderson quickly asked him for the way to the Jouvet Drama Academy. The clerk swallowed the words which had almost formulated on his lips and replied in an official tone,

"Rue de la Odeon sir. You will see the sign."

The street was half deserted. It was the time when most of the breadwinners were at work, while for the others the day was still young. But there was a prostitute

MAREK HEASKO.

Zmien nazwisko FISCH-
na Mistrz

Podaj listy o tym, że
na świecie moment lepiej

Podaj listy o tym, że
Mistrz — z adresem ojowal.

Notatki/
instrukcje
do "RICERATERS"
więcej materiałów w Bibliotecz
Narodowej, Warszawa

HEASKO

MARKA HŁASKI *DIABŁY W DESZCZU*
CZYLI *MAŁPY*

Marek Hłasko stał się wyrazem literatury anty-stalinowskiej, literatury okresu Pazdziernika roku 1956. W czasie "Odnowy" pisa- no o nim w kraju stosunkowo dużo. Jednak jego utwory emigracyjne tak jak większości pisarzy na uchodźstwie pozostają w Polsce nie- znane.

Ostatnim utworem literackim Marka Hłaski pisany wraz ze żną są "Diabły w Deszczu" /Devils in the Rain/. Część tej pracy była oparta na dłuższym opowiadaniu Marka pt. "Małpy". Wspólnie za- ustalona koncepcja "Djabłów" ~~brzmia~~ wyglądała następująco.

U czołowego francuskiego aktora zwanego w powieści Tragickiem zjawia się złowrogi gość, który skłania do popełnienia samobójstwa. W tym samym czasie amerykański dziennikarz O'Connor zaczyna pisać książkę na temat ^{hitlerowskich} ~~przebiegów~~ wojennych. Tajemniczy nieznajomy propo- nuje mu sprzedać dokumentów na ten temat. Nim jednak transakcja doszła do skutku, niedoszły sprzedawca zostaje ~~zabity~~ zamordowa- ny podczas meczu zapasniczego, gdzie również ginie na ringu atleta zwany "Kapo". W tym też okresie tajemniczo ulega różnym wypadkom lub popełnia samobójstwa szereg ważnych osobistości w Niemczech i we Francji. O'Connor zaczyna się domyslać kulisów sprawy, zwłaszcza gdy zgodnie z jego podejrzeniami zostaje zamordowany niemiecki pisarz Mayer.

Wciągnęliśny 35-taj strony. Moje fragmenty pisałem bezpośrednio po angielsku. Części Marka tłumaczyłem na ten język z poprawionych przez niego i przerobionych "Małp".

M. H. Wells
L. S. S. S. S.

2

O'Connor Anderson holds himself responsible for her death. ~~He~~ ~~relates~~ ~~his~~
He stays for a few days with his fiancée Helga. He finds her acting ~~behaviour~~
very strange ~~and~~ ^{her} ~~leaves~~ ~~the~~ ~~place~~ to investigate the background to
the other suicides and finds evidence pointing to Anderson, ~~otherwise~~
a successful photographer specialising in artistic portraits of celebrities.
O'Connor, before turning him in, wants to meet him to understand what kind
of a man he is.

He stops in a small German town to witness a trial of war criminals.
He is shocked to find that one of them is Helga's father whom he knew as
a mild, commonplace man. He stays long enough to hear some sentences being
passed ~~out~~ ^{is struck} ~~and~~ ~~astonished~~ by the disproportion between the crime and the
punishment.

The trial is described in some detail as it plays an important part
in the composition of the novel.

During O'Connor's confrontation with Anderson it comes to light that
the latter was acting on his own in fulfilment of his sadistic passions
and that he was a war criminal himself. But O'Connor lets ^{go} him free, in spite
of his murder of Christine, seeing in Anderson a better avenger of the war
crimes than the official machine.

His decision is ~~fully~~ psychologically motivated in the novel.

Popovich J. C. Wells

DEVILS IN THE RAIN

Synopsis

This novel of about eighty thousand words is set in contemporary France and Germany.

To a leading French actor, called in the novel the Tragedian, comes a visitor who introduces himself as a representative of an organisation which ferrets out and punishes war criminals. Using persuasion alone he calmly forces the Tragedian to commit suicide.

A few days before that event a young American writer O'Connor is approached by a man who offers to sell him some documents concerning the war criminals. O'Connor made his name by a series of articles on that subject and was preparing a book. However, during the commotion resulting from the murder of a wrestler nicknamed Kapo that man is shot.

After the Tragedian's death O'Connor has been contacted by a man having some connection with the C.I.A. who offers him a grant for writing a book on war crimes in exchange for his collaboration. He explains that the Americans became interested in a mysterious series of suicides committed by eminent personalities, some of them useful for Western policy.

His choosing O'Connor is justified in the text.

O'Connor goes to Hochberg where a celebrated nativity play festival is going to take place. Traditionally these plays are acted by amateurs and have a religious motive. A popular German

2 sp. {

April 10, 1969

The President
Simon and Schuster
630 Fifth Avenue
Rockefeller Center
New York

Should be
2 spaces

2 sp. {

Dear Sir,

We have much pleasure in enclosing a synopsis of our
new novel DEVILS IN THE RAIN and sending its first pages
under separate cover.

Should you be interested in signing the contract we shall
be glad to discuss the matter.

with kind regards, _____

2 sp. {

Yours faithfully,

4 sp. {

Marek Hlasko & Leszek Szymanski

M. HLASKO

kraju i prawie niemożliwością skutecznej pracy literackiej w obczyźnie.

Mówił o tych czasach kiedy był dwudziestolatkim, któremu zdawało się, że wszystko rozumie.

Marek uważał, że jest lepszym pisarzem, niż gdyby został w Polsce. Kiedyś stwierdziłem, że ludzie są tacy sami, ale widzi się to dopiero za granicą. Marek natomiast twierdził wręcz odwrotnie, ludzie są różni. Nie pamiętam kto kogo sprowokował do tej dyskusji.

MATKA

Marek trapiła sprawa matki. Mówił o niemożności sprowadzenia jej do Ameryki w swojej obecnej sytuacji. Dreczę się jednak rozłąką.

Marek był na ogół odludkiem. Niechętnie utrzymywał tzw. towarzyskie stosunki. Za stary jestem, powiedział, żeby marnować czas z ludźmi, którzy mi nic nie dają intelektualnie, ani nie są moimi przyjaciółmi. Potrafił jednak z prostymi, bezpretensjonalnymi ludźmi rozmawiać godzinami. Wyraźnie zainteresowany ich sprawami, biorąc nawet na serio ich prawdopodobne igrasstwa sprowokowane jego chęcią wyciągnięcia dramaturgizmu.

Bardzo depresyjnie wpłynęła na Marka tragiczna śmierć Krzysztofa Komedy. Komeda wspominał często z żalem i uczuciem. Był taki miły, sympatyczny.

Komeda po skomponowaniu muzyki do Rosemary Baby Romana Polańskiego zaczynał się bardzo wybijać. Kiedyś będąc z Markem upadł i stracił przytomność. Nie odzyskał jej już do chwili śmierci.

Marek zawiózł go do szpitala. Dowiadywał się o jego zdrowie. Gdy przyjechała żona Komedy, oddał jej sto dolarów, które był winien Komedzie.

ZDROWIE I PRZECZUCIA

Marek choć wyglądał potężnie często narzekał na zdrowie. Mówił, że odjechał przyjechał do Los Angeles, dreczę go bronchitę. Stała się skazy na bezsenność. Bez pigulek nie mógł zasnąć. Zdawał sobie sprawę z niebezpieczeństwa, ale był bezradny. Powiadał, że byłby rześki wstrząsnąć mojemu jak doświadczyłem.

Cięzko też chorował w Ameryce. Opowiadał, że miał transfuzję krwi, że był w szpitalu, że mu pomogli Samopomoc z New York. Kiedyś przez telefon oznajmił mi, że umrze młodo. Wyśmiałem go. Wkrótce ciężka praca wróciła mu sens i formę fizyczną. Mimo, że jak powiadał, zamieniła go w ludzki automat do przenoszenia blachy.

Był bardzo przywiązany do medaliki z Matką Boską. Zgubił go i był wstrząśnięty. Mówił, że zabierał go zawsze na loty. Zbyt nie przywiązanie do rzeczy stwarza niebezpieczeństwo załamania psychicznego przy ich stracie. Aby temu przeciwdziałać wyśmiałem go. Nie wiele pomogło.

Nie długo przed wyjazdem z Ameryki miało miejsce zastanawiające wydarzenie. Marek umówił się ze swoim starym przyjacielem z Paryża Witkiem K. (o jego portrecie Marek mówił, że mu najbardziej odpowiada) który przyjechał z New Yorku.

Pojechali, gdzieś nad Pacyfik i jedli obiad. Mówi Marek, Witek trzymał w ręku szklankę. Patrzyłem na jego piękną, pociągłą twarz. Nagle ogarnęło mną uczucie, że widzę go ostatni raz. W tym momencie Witek spojrzał na mnie i powiedział, "o tym tylko wie Bóg."

Jego śmierć wydawała się nieprawdopodobna. Tak niedawno toczyło się z nim długie rozmowy, o których nie przypuszczałem, że będą miały wartość kronikarską. Jadło się wspólnie kolacje, chodziło po ulicy. Widzę go jak stojąc przy oknie, cicho gwarzy z doktorem Zimmerem, którego trudno książkę o Kasprowiczu przeczyta z łatwością. Gdy stoję przy tym samym oknie, z "szatańskim" jakby powiedział uśmiechem, czekając, aż wyjeżdżający samochód stuknie jego grzbitem. Widzę jego twarz, gdy słucha na jego prośbę nastawionej płyty LONELY TABLE. Była to jego ulubiona piosenka. Słuchając jej jakby zapadał w przeszłość.

Zmarł tragicznie, samotny, nierozumiany. Otaczający go mur starał się przebić swoim pisarstwem. Twórczość jego pozostanie w literaturze polskiej i światowej.

Zginął jednak nie tylko wielki pisarz, lecz miły i dobry chłopiec Marek Hasko.

Marek Hasko

jest przystojny. No cóż, za pieniądze można sobie kupić i twarz.

Mówiąc to spoglądał niepewnie jakby oczekując, że mu się zaprzeczy, i czekając na negację lub potwierdzenie.

Nie podobały mu się amerykańskie bary. Ciemne, bez nastroju, z wrzaskliwą muzyką z "jux boxów". Mówił o pewnym barze w Hollywood, gdzie można było podziwiać siedzące na wysokich stolikach Amerykanki — house wives palące papierosy, pijące i czekające by je ktoś poderwał.

Spytałem się go z jakim krajem wytworzył największe powiązanie psychiczne. Spodziewałem się usłyszeć, że z Izraelem, gdzie mu się wszystko tak podobało. Jednak Marek odpowiedział, że chyba w Ameryce. "Najbardziej się tu przyzwyczaiłem, najbardziej tu mi odpowiada."

Najlepiej jednak zarabiał w Niemczech. Tam mógł się utrzymać z pracy literackiej, pracując nad scenariuszami dla telewizji. Wydawca był też jego dobrym przyjacielem i umiejętnym sprzedawcą. Póki on żył, Marek miewał się nie najgorzej.

Wyjazd do Izraela wynikał niespodziewanie. Marek wahał się bardzo. "Tyle mnie łączy wspomnień z Izraelem. Chciałbym tam bardzo wyjechać. Ale przeraża mnie myśl, że potem trzeba tu wracać, szukać pracy na nowo. A muszę ludziom długi poddawać."

Zdecydował się nagle. Dzwoniłem do niego bodaj w czwartek. Telefon był zajęty. Znudziło mi się czekać. Dzień czy dwa później otrzymałem króciutki list: Wyjeżdżam do Izraelu na trzy tygodnie. Płacą.

MAREK PECHOWIEC

Nie ma pecha. Jest jednak pewna struktura psychiczna skłaniająca się do wplaty w skomplikowane historie. Marek był nią obdarzony.

Ktoś stuknął w Marka samochód i uciekł. Marek rozwścieczony dogonił sprawcę, spisał dane i zawiadomił policję. Sprawę oddał w ręce adwokata. Okazało się, że przestępca był starszym, człowiekiem obciążonym już jakimiś przestępstwami drogowymi. Od posiadania prawa jazdy zależała możliwość wykonywania jego zawodu. Dlatego właśnie po ciężkim dniu załamał się i usiłował uciec.

Marek dowiedział się prócz tego, że córka komiwojażera zginęła w "hit and run" wypadku. Więc ojciec dopuszcza się podobnego przestępstwa jakiego popełniono wobec jego córki. Historia mówi Marek, jak z trzeciorzędnej powieści.

Sprawa zaczynała go dreczyć. Starał się ją wycofać wbrew przeciwności własnego adwokata, ale już była w rękach policji.

Jak mi się wydawało Marek źle się czuł na emigracji. Byliśmy zbyt młodzi by się dobrze czuć z ludźmi wychowanymi przed wojną. Nie znaleźliśmy właściwie sieci stosunków przyjaźni i awersji sięgających nieraz kilkadziesiąt lat wstecz.

Młodość jego przypadła na szczytowy okres rozkwitu stalinizmu. Młodość jest okresem, który nawet z najcięższych czasów potrafi wykrzesać coś przyjemnego, zachować dla wspomnień. Nie dla Marka, wedle niego stalinowska młodość była beznadziejna.

Z pewną smutną satysfakcją wyliczał nazwiska młodzieży literackiej, która startowała w latach 1955-56. Źle się ułożyły losy tej grupy. Pomarli, zmarnowali się, rozplynęli w szarości, wypadli z literatury, lub poszli na ciężką drogę emigracyjną — często równoznaczną z zapoznaniem w

piłotów, którym ciągle grozi śmierć. Plan scenariusza był tak dobry i drobiazgowy, że moja rola mogła być tylko pomocnicza.

PRACA

W Ameryce Marek znalazł się raczej przypadkiem. Wize emigracyjną wyrabiał sobie na miejscu. Przyjechał współpracować z Romanem Polańskim, ale w końcu z pracy w filmie nie wyszło. Marek zaczął różnie pracować. Przeważnie ciężko. Nie znał wtedy wystarczająco dobrze języka. Na przykład egzamin na prawo jazdy zdawał używając niemieckiego.

Z rozbawieniem wspominał okres, gdy pracował przy dystrybucji komiksów. Pracownicy nosili na piersiach tytuły czasopism, którymi się zajmowali i tak nieefektywny starszerek był MARZENIEM MŁODEJ DZIEWCZYNY, a chuderławy młodzian HERKULESEM czy też SUPERMAN'EM Marek był zaś SPIDER MAN'EM.

Gdy po dwunastu latach spotkałem się z Markiem w Los Angeles, Marek był bez pracy. Przyciskały go wydatki, drczyły długi. Mówił, "pożyczyłem od biednych ludzi. Muszę im oddać." Z książką RICE BURNERS (miał podpisaną umowę z Dial Press) zaszły komplikacje. Marek nie miał prawa wycofać jej przez dwa lata, ani dostać pieniędzy przed ewentualnym drukiem.

Praca w banku załatwiana mu przez jego przyjaciela i lekarza doktora Lauterbacha też nie wypaliła. Utrzymywał się Marek chyba z resztek stypendium otrzymanego przy pomocy Józego Kosińskiego, któremu był szczerze wdzięczny, od jakiejś fundacji amerykańskiej. Mówił, że było to jedyne stypendium jakie otrzymał w życiu.

Dopiero na parę miesięcy przed śmiercią zbliżył się Marek do Samopomocy w Los Angeles. Zrobił to po wielu wahaniach, gdy mu się popsuł samochód i nie mógł jeździć do pracy. Obawiał

się odmowy. Wiedział, że krąży o nim plotki. Mówił, że nacierniał się w życiu tyle upokorzeń, że był bardzo ostrożny przed wyrażeniem jakiejś prośby. Samopomoc pożyczkę dała. Przedtym, jeszcze zajęła się pracą dla niego. Tak, że na tym punkcie Marek był przeczulony.

W Los Angeles jest ciężko o niewykwalifikowaną pracę a wielkie odległości i rozrzucenie miasta utrudniają poruszanie się. Miał Marek duże kłopoty z uzyskaniem zajęcia. Pracy urzędniczej nie lubił. Zresztą nie znał na to wystarczająco angielskiego w piśmie. Mówił natomiast znakomitą kolokwialną

"amerykańszczyzną" ze świetnym akcentem. Kiedyś miał dużo satysfakcji, gdy wobec tubylca odgrywał rolę Amekrykanina opiekującego się parą nowoprzybyłych.

Marek wyrażał się z powątpiewaniem o agencjach pośrednictwa pracy. Opowiadał o takich, które wysyłały do pracy, ściągając opłaty za pośrednictwo a po ich wyrównaniu "boss", który miał z nimi umowę, wyrzucał pracownika i cały proceder powtarzał się od nowa. Państwowy urząd też mu nie wiele pomógł. Kiedyś dostał od nich pracę w May Company w śródmieściu. Praca nie była na pełny etat a opłata za parking równa była prawie zarobkowi. Darmowego parkingu dla pracowników nie było. Więc po odliczeniu kosztów benzyny nie opłacało się pracować.

W końcu jednak na mniej więcej dwa miesiące przed nieszczęśliwym wyjazdem do Izraela dostał Marek pracę w firmie importującej blachę. Pomógł mu p. Wnurowski, o którym Marek zawsze wyrażał się z uznaniem i wdzięcznością. Praca była bardzo ciężka. Musiał Marek dźwigać ciężkie arkusze blachy gołymi dłońmi bo z rąk w rękawicach śliski metal wypadał. Miał pocięte dłonie, które posmarowane czerwonym środkiem dyzjenfekcyjnym sprawiały szokujące wrażenie.

W swój charakterystyczny, pół humorystyczny sposób opowiadał o swych kolegach z pracy, przeważnie altetycznych Murzynach z Teksasu. Nosili oni wąsiki i przyjeżdżali do pracy eleganckimi limuzynami. Dwa najgorsze graty należały do białych. Marek wycenił swój samochód na pięćdziesiąt parę dolarów.

W dniu wypłaty, gdzieś na peryferiach budynku, pod kłozami na śmiecie były urządzone alkoholowe przyjęcia z obowiązkową obecnością.

Marek gorąco namawiał mnie do starania się o pracę w tej samej instytucji. Nie będziesz się nudził. Jest wesoło. Prawie codziennie przyjeżdża policja. Jak wspominał Marek Niziński, jego przyjaciel, Hłaskę trochę bawiła amerykańska policja. Tacy groźni, obwieszeni bronią, wyglądają jak kowboje, a w gruncie rzeczy skrupowani tak przepisami, że prawie bezsilni.

Niziński był bardzo bliski Hłascie. Po śmierci Marka Niziński popadł w depresję. Ciągle o nim mówił i wspominał go przy każdej okazji. Miał piękne zdjęcia Marka. Między innymi ten słynny portret, o którym wyrażał się Hłasko, że tylko on oddał go.

Niziński był artystą. Nie bardzo mu się wiodło w Los Angeles. W końcu, jak się wydaje, popełnił samobójstwo. Uprzednim życzeniem jego było, aby jego prochy rozsypano nad Pacyfikiem. Prośby zmarłego nie spełniono bo stanęły na przeciw jakieś przepisy. Zostawił żonę i matkę.

Praca przy przenoszeniu blach mimo dużej siły fizycznej Marka wyczerpywała go bardzo. "Jestem ludzką maszyną do noszenia blachy. Nie mam energii na pisanie. Po przyjściu do domu walę się do łóżka i śpię. Wyłączam telefon. Jedyne satysfakcja to, że dostaję dużą wypłatę."

AMERYKA

W tym kraju wszystko można kupić za pieniądze, śmiał się Marek. Słyszałem o pewnym milionerze z ohydą twarzą, że

Leszek Szymański

SAMOTNY STÓŁ

(O Marku Hłasce)

MAREK

Marek był wysokim, ciemnym blondynem o nieśmiałym, ujmującym uśmiechu. Miał zamiłowanie do ubiorów sportowych. Moja kurtka w fasonie policyjnym wywoływała u niego "patologiczną zazdrość". Dałbym mu ją, cóż, kiedy była za mała.

Ostrzyżony był na "crew cut" z tym, że włosy miał dłuższe niż zwykle bywa to w tym stylu. Toczył Marek ze swym fryzjerem wojnę nerwów domagając się, by go strzygli ściśle wedle instrukcji. Fryzjer

twierdził, że się zna lepiej w jakim uczesaniu Markowi jest do twarzy i spór wygrywał.

Opowiadał o tym Marek w zwykły mu pół humorystyczny, pół ironiczny sposób. Humor ten zmieszany z ironią stosował również wobec samego siebie.

Był nieśmiały. Jeśli w rozmowie zachowywano się wobec niego agresywnie Marek był zbity z tropu, czerwienił się a nawet lekko zacinął. Jednak wbrew nieśmiałości potrafił być lojalny wobec przyjaciół i występował w ich obronie. O ludziach potrafił mieć sąd ostry i trafny.

Marek był bardzo skromny. O pisarstwie swym mówił niejako w ramach zawodowej dyskusji. Mówił, że do swych rzeczy wraca, że dręczą go wątpliwości. Do literatury jako powołania żywił głęboki szacunek. Ostro wyrażał o koledze, który podobno miał wyrazić się, że finansowo trzeba przetrząść się na inny zawód. Jednak Marek całkowicie się zgadzał, że pisarz tak jak każdy inny pracownik powinien otrzymywać wynagrodzenie za swój trud.

Marek był jakby trochę zdziwiony, jakby trochę niedowierzał swemu wysokiemu miejscu w literaturze. Poradziłem mu kiedyś, by wykorzystał swą reputację do nawiązania kontaktów z pismami amerykańskimi płacącymi tak suto. Powiedział mi, że przeceniam jego nazwisko. Z trudem wymogłem na nim, by wysłał propozycję opowiadania "Spotkanie z Weroniką". Weronika była to kaczką zjadającą rybakowi nad Pacyfikiem połów. Między człowiekiem a ptakiem powstał konflikt. W to wszystko wmieszany był jeszcze wątek pilotażu.

Mimo swej nowoczesnej techniki pisarskiej Marek uwielbiał rosyjską literaturę dziewiętnastowieczną. Przed wyjazdem z Ameryki rozczytywał się w "Wojnie i Pokoju". Lubił też bardzo Szekspira. Zadziwiał fenomenalną pamięcią i ogromnym odczytaniem i wiedzą. Potrafił cytować z pamięci fragmenty książek. Słuch też miał niezwykle. Wystarczyło mu usłyszeć piosenkę by ją zanucić ze słowami.

W postępie, zwłaszcza techniczny nie bardzo wierzył. Marek potrafił w niesłychanie plastyczny sposób streszczać swoje utwory. Zaproponował mi kiedyś współautorstwo w scenariuszu filmowym CROP DUSTERS. W zafascynowaniu słuchałem jego narracji o brutalnym konflikcie rozgrywającym się w grupie

Pierwsze rozdział y w Rice Enters "1"
Marek wystukał dostownie na wolanoch.
Może w pół godziny / godzinę . Po tym
mielis' my, zastrużony ob przynok.
Union St., Downtown, Los Angeles

Marek Hłasko z żoną, Sonią Ziemann

Jan Himilbach.
Zdjęcie jakby
wymuszone, człowiek
sfotografowany, czyli
Himilbach, wygląda,
jakby go pod tą ścianą
postawiono siłą, wbrew
woli i zaraz zostanie
odprowadzony do
miejsca urzędowego,
żeby nie powiedzieć –
zamkniętego. Takie
zdjęcia robią na policji,
w wojsku, w miejscach,
gdzie nakazuje się
stać na baczność. Ale
mimo przymusu, jaki
emanuje ze zdjęcia,
Janek robi na mnie
wrażenie.
Jest w garniturze,
czyli jakby po
cywilnemu. Dwa
razy widziałem go
odsświętłego.
Raz na tym zdjęciu,
a drugi raz na ślubie
kościelnym. Ciekawe,
kto go pod tą ścianą
ustawił i co działo się
dalej.

czeniu odprowadzał mnie wzrokiem. Bódl mnie nim w plecy.

Odwróciłem się i powiedziałem, a raczej wygłosiłem taką kwestię:

– Sam złapałeś tę walizkę. Ty sam. Ta lekka z piżamą została w Warszawie. Jeśli bardzo chcesz – proponowałem po chwili – mogę o tym zdarzeniu zamilczeć. Nikomu nie mówić. Twoja pomyłka, rzeczywiście straszna, zostanie między nami. Będzie naszą tajemnicą, chociaż mówiąc szczerze, szkoda by było, żeby ludziom o niej nie opowiedzieć. W Hollywoodzie za wymyślenie takiej historyjki dużo płacą.

– Zobaczmy się jutro – wycedził Jan.

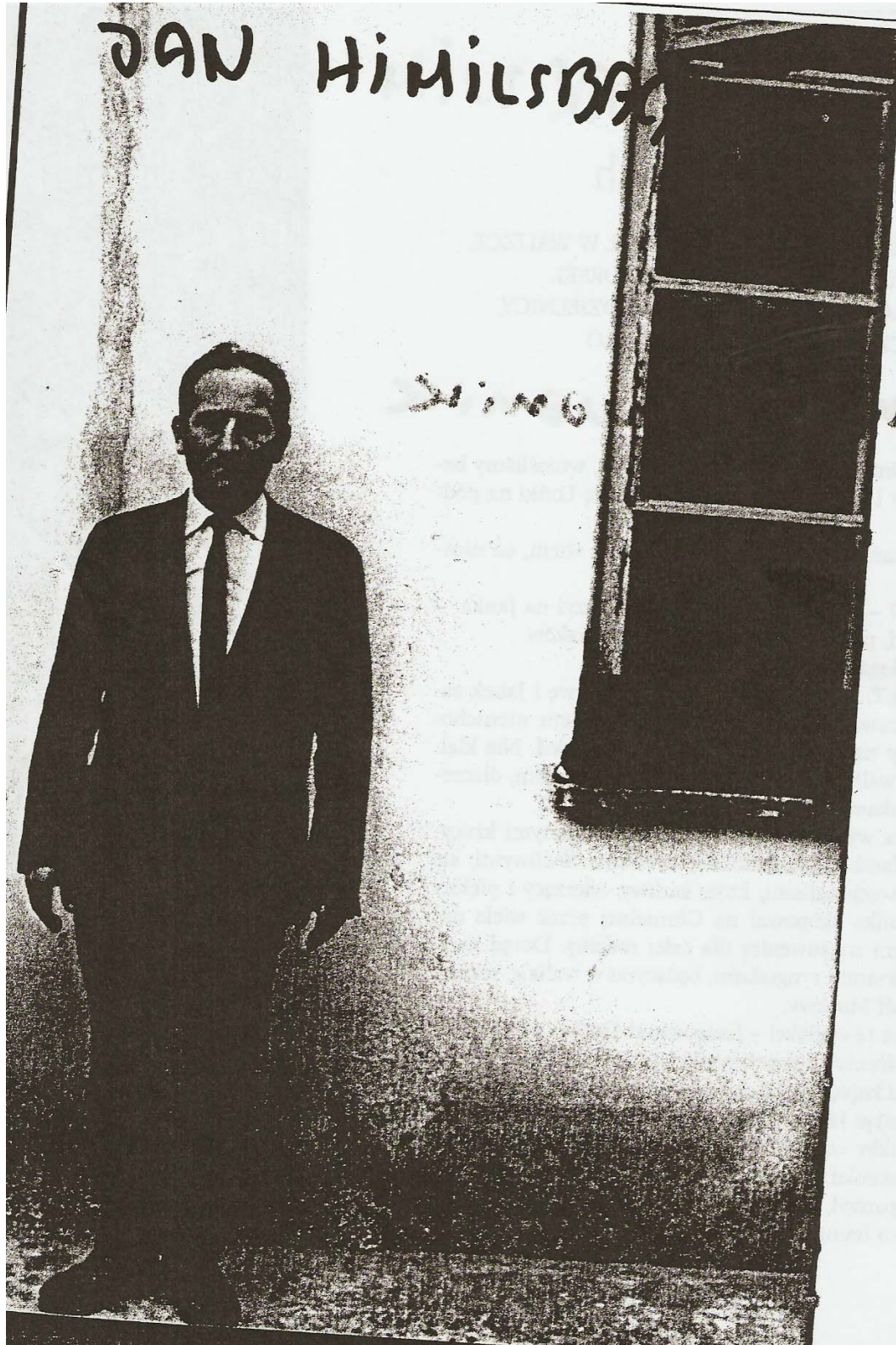
Ale przedtem o wyjeździe do Krakowa.

Do Krakowa pojechaliśmy w trójkę, Łońka Tiomin, poeta delikatny, afektowany, głęboko wierzący, wchodził w skład delegacji pisarzy radzieckich przebywających w Polsce, a ja, bezpartyjny, miałem mu w podróży towarzyszyć. Poetów radzieckich nie dopuszczano nawet w okolice, gdzie mógłbym, chociażby przypuszczalnie, pójść na spacer, ale Tiomin miał mój piwowski wybór wierszy i z innym poetą rozmawiać już nie chciał. Ku przerażeniu obstawy literackiej i ubowskiej przeniósł się z apartamentów w „Bristolu” do domu moich rodziców, na Nowogrodzką, gdzie i ja mieszkałem. Do Krakowa chciał jechać tylko ze mną. A ja widocznie zażądałem Himilbacha, bo innego wyłumaczenia dla jego obecności nie znajduję.

Tiomin pił ciągle, ale nie tracił uroku ani nie gasła jego inteligencja. Wódka stanowiła jakby jego jedno życie, a poezja, duchowość były niebem, które w sobie stworzył. Może właśnie takie nieba ocalały nas wszystkich. Do jakiegoś czasu.

Wymyśliłem, że będzie mu wygodniej u Himilbachów niż w wielkim, stumetrowym mieszkaniu na Nowogrodzkiej, bez windy, ciepłej wody, z pie-

JAN HIMILSBACH

Jan Himilbach. Zdjęcie jakby wymuszone, człowiek sfotografowany, czyli Himilbach, wygląda, jakby go pod tą ścianą postawiono siłą, wbrew woli i zaraz zostanie odprowadzony do miejsca urzędowego, żeby nie powiedzieć – zamkniętego. Takie zdjęcie robią na policji, w wojsku, w miejscach, gdzie nakazuje się stać na baczność. Ale mimo przymusu, jaki emanuje ze zdjęcia, Janek robi na mnie wrażenie. Jest w garniturze, czyli jakby po cywilnemu. Dwa razy widziałem go odświętnego. Raz na tym zdjęciu, a drugi raz na ślubie kościelnym. Ciekawe, kto go pod tą ścianą ustawił i co działo się dalej.

1
C
F
n
d
cl
T
ny
ni
z
dz
Dc
doc
ma
ła j
no
w sc
nas
W
bach
na N

Jan Himilsbach

O TYM, CO JAN HIMILSBACH DŹWIGAŁ W WALIZCE.
PARANOICZNY WIECZÓR AUTORSKI.
HIMILSBACH W DOMU I W SWOJEJ DZIELNICY,
CZYLI JAN HIMILSBACH I TŁO

roman sliwanik

W końcu dobiliśmy do „Hotelu Francuskiego”, wnieśliśmy bagaże do pokojów i Himilsbach, stawiając walizę Łońki na podłodze, zażądał:

– Łońka, pokaż, co jest w walizce. Niech ja wiem, co niosłem.

– Co niosłeś? – Łońka łagodnie, sarnio patrzył na Janka. – Piżamę, ręczniki, przybory toaletowe, kilka koniaków.

– Pokaż – nalegał Jan.

Poeta Leonid Tiomin uchylił masywną pokrywę i Janek zapatrzył się na zawartość. Patrzył długo, wzrokiem nieruchomym, można by rzec – kamiennym. Nic nie mówił. Nie kłął. Podeszedłem do walizki, zajrzałem do środka i pojąłem, dlaczego Himilsbach skamieniał.

Wielka waliza wypełniona była po brzegi żelaznymi krucyfiksami, ryngrafami, medalikami i wszystkimi możliwymi, ale metalowymi dewocjonaliami, które żarliwy, wierzący i piękny wewnętrznie Łońka skupował na Chmielnej przez wiele dni z przeznaczeniem na suweniry dla całej rodziny. Dotąd uważałem, że krucyfiksami i ryngrafami, będącymi w walizie, można by obdarować pół Moskwy.

– Ty wziął nie tę walizkę! – lamentował Łońka. – I co ja teraz zrobię bez piżamy? Bez przyborów?

– Wszystko ci kupię! Zaraz ci kupię – mówiłem szybko, po cichu wyprowadzając Jankę z pokoju. Himilsbach nie krzychał, tylko patrzył, jakby widział mnie pierwszy raz i nie mógł ode mnie oderwać wzroku. Nawet kiedy go wprowadziłem do jego pokoju, jeszcze patrzył, a kiedy wyszedłem, wychynął zza drzwi, oparł się ciężko o framugę i – jak piszą w powieściach – w mil-

...właściwie. Tak jak gasz... Widzisz, ja w wie do ciebie, trochę korów znam. Tak ma i — przedko się znudzi, aż i byłby spokój. A ty, prostu nie chcesz, się błędu. Och, wiem i znosisz rachunków — tel nie da się mierzyć ich interesu. Natomiast bardzo opłacał ten inktorem, i ty wiesz o Mario, świat interesu szc coś na nim zyskać, ciężko tak niebezpiecznym, musisz się nauczyć. Zróbmy teraz, Mario, tedaj mi tego staruszto, będę mogła urodzić, dają ci, najświętsze u, że potem zrobie by, przestać się prosty-zrozum mnie, Mario przed tak skompliko-em, że nie warto ga-niu, ale chwycić się pilkowanego wyjścia, się ludzisz, że on już... Alez on jest chory, nie nie może... Zróbmy Mario.

gruboskórna i zepsuta dze się tobą, Anno. I mi wszystko jedno... rzną pogarłą popa-pne konfesjonali. Na-echnięta.

to komedia. To już leokradztwo. Matka i świętokradcy naj-ają na serce i to na-popeiniania świętu-Dlaczego więc go nie go dobrze znam, on abe serce... Jakaś du-ś...

no, nie odrącaj tej aj się zapomnieć o l, że przyszłaś tu tyl-tylko dla mnie... No, tak blisko. Spójrz mi

...nie, ma, wymawiał sier By-lam jeszcze bardzo dawno u ciebie w Częstochowie. Skąd wzięłaś tyle tych serduszek srebrnych rzeczek złotych gołeni? Takich rzeczy lu-dzie nie dają za darmo. Mario, więc komu ty pomagasz? Wyta-wiałaś mnie na próżno. Ma i e, Mario, ja nie klepsko czułam tylko przez pierwszych kilka tygodni, kiedy normalnie, biorą kobiety mdłości i serce. Owszem, musiałam się także przyzwyczajać do cuch-nących ust moich kochanków, do ich sadyzmu i obrzydlwych wyma-gań. Ale co tam! Stworzyliście na szczęście człowieka mocniejszego od zwierzęcia — wszystko wytrzyma. Potem jednak u mnie nastąpiła po-prawa, ale wyraźnie zapoczątkowa-ła się męka mojego dziecka. Urosł brzuch. Kiedy go ugniatali, czułam tylko, jak coś się tam przelewa. Mario, ja boję się myśleć, co to jest? U ciebie też coś takiego by-ło? Och, Mario, boję się, że to nie jest normalne. Więc dlaczego nie zrobiłaś cudu z tym angielskim marynarzem, o którego cię tak bar-dzo prosiłam? Widzisz, on jednak świetnie płacił: jednej starczyło na pięć miesięcy byczego życia.

— Nie zrozumiesz tego, Anno. — Oooo, to już też nierzaz mi mowiałaś. To nawet mówiłaś naj-częściej... Wielką mi rzecz wymy-śliłaś! Świat, w którym nie mo-żna żyć, a jak się coś powie, to od razu wyzywacie od głupich! I widzisz, teraz już się tak namo-tało, tak się okropnie namotało, że i ty nie nie zaradzisz. Jak mam w ciebie wierzyć, skoro jesteś wobec tego wszystkiego równie bezbronna jak ja?

— Anno, po prostu za dużo za-dasz. Wciąż wyciągasz ręce i wia-snie tymi proszącymi rekoma...

— Odsyłam cię? No, dobra. Niech i tak będzie. Ale fakt po-zostanie faktem. Łajdacze się dla mo-jego dziecka. Moje dziecko musi się urodzić i ja muszę dla niego żyć. Widzisz: m u s z e urodzić

na przykład urodzić idiotę albo garbusa. Mogę wychować zbrodnia-rza, którego kiedyś powieszka za żyć jak psa i dadzą mu czterdzie-sci sekund na dogorywanie. Ale mogłabym kiedyś być jedna z ma-tek dziecka dziurawionego pika, dlatego, że stworzyliście króla He-roda, który bał się Twojego Syna. Jest bardzo dużo kombinacji, Ma-rio, może rzeczywiście ten mój przy-padek z wydawaniem na sprzedaż brzemiennego brzucha jest tylko śmiechu warta historią.

li. Bóże, czy jeszcze go dogonię? — Nie. I nie płacz, Anno. Stał się wielki radosny cud... Rzeczywiście z głębi bocznej na-wy wynurza się owinięty w szal sta-ruszek, proboszcz. Podchodzi do brzydkiej prostytutki, skurczonej w ławce, i łagodnie prosi ją o opu-szczenie kościoła. Jest już bardzo późno. Kobieta z wielkim brzu-chem wędruje przez wiejącą mokrym ziębem ulicę i czuje obec-ność osaczającego ją zewsząd nie-ba. Taka nitech będzie kurtyna.

roztwórki jest coraz i, nie biore w rachubę, wiek, który potrafił-stawic czemukolwiek, bawia się nawet ga-est nieszkodliwy jak zabicie możemy odlo-dniego momentu. ostanowiłem to zro-ozbliżatem się do wila ogarniało mnie wie rozleniwienie, zwlekał nim poszedł, nbczył mi całą ko-ak oślizgie strugi boków. Ostry za-

pach ulatniający się z mego ubra-nia rozdrażniał mnie jeszcze bar-dziej. — Już wczoraj wszystko nastawi-łem. Dwa bieguny niewyraźnie ma-jąca w półmroku. Czerwona za-róweczka oświetla krwawym re-fleksem. Wystarczy złączyć dwie krawędzie i promienie zaczyna się ulatniać. Będa szły niezawodnie i prosto i od tej chwili komórki w jeszcze żywym ciele profesora prze-stała się regenerować. Poczuję ostry ból głowy. To na razie wszy-stko. Konserwy były nieswieże. Bę-dę się uskarżał na te same objawy. ...To będzie moja ostateczna ży-

ciowa próba. Powtarzam jeszcze raz, gdy społeczeństwo przestaje istnieć, przestają nas obowiązywać wartości moralne. Jeszcze ten raz przezwyciężyć nierozumny opór: Po prostu złączyć szczypczykami dwa bieguny. Stałem lekko i jak w gorącz-ce. Nic nie słysząc i nic nie wi-dząc. Z myśli pozostawały tylko strzępy. Klerowała mną tylko siła woli. Postanowienie musiało mi wystarczyć. Było moją siłą. Stałem przed bombą. Ostrożnie złączyłem dwa bieguny. Promienie zaczęły się ulatniać. W tej samej chwili ktoś skoczył. Dwie przerażli-

wie białe ręce rozciągają bieguny. Przede mną stoi Franciszek. To już żywy trup. Cały ładunek promieni radioaktywnych w nim tkwi. — Franciszku, dlaczegoś to zro-bił? — Odpowiedź wyzwała to co cały czas tkwiło we mnie jak przeświad-czenie kłeski. Czy kłeski... — Tylko, by cię uprzedzić, za-nim ty to zrobisz. Nasz statek mknie w kosmosie. Jest w nim troje żywych i jeden jeszcze nie zmarły. Doleciny. Warszawa, kwiecień 1958.

Występują tylko Anna i Maria, a w chłodnej perspektywie, hucznej nawiązuje gra rolę statysty przyklejony do konfesjonaliu mały człowiek. Jest scenariaż zimowego domu boża architektura sprzycająca, a kaszel księdza w konfesjonale trafia raz w pułap — sucho jak zwały. Anna siedzi naprzeciw niepokorna, pociągająca arosem. Przemarznięta, dłoń duży brzuch tylko zasłania, tym miękko chlupocze drugie. Mówi, ale wciąż czujna pańcziwieka, kłęczącego w gienno, że to wyraźnie drażni

ciem, że to cię denerwuje — czy się Anna — ale wyobraź wreszcie moją sytuację... Toż tak, ja wiem, że to cię denerwuje, że nie powinnam tak mówić... A matka zawsze straszyła, że piekłem i ostrzegala, że wem krzącącym po pustyni... bylam bogobojnie wychowywana, tych lwów namnożyło dużo. A teraz myślę, w tej konkretnej sytuacji, kto z kiego jest lwem? Ja, on, czy to niestarożone dziecko? Ten

immo, opanuj się. Jesteś dilerzeryczona, ulegasz więc na starą, się dokładniej mniejsze krzyżem. Liczę też na zaufanie! Ach, mówiłaś to już, że odechciało mi się w przychodzić do ciebie. Nie bym też wcale, gdyby nie ten staruszek, jest błogotrypomyślny sobie, kiedy moją zaufaniu poraż pierwszy raz, wówczas jeszcze sprawy były dość proste. Tak, wtedy mogłam sobie pozwolić na to, że było mi nie do stać, mimo wszystko dużo wolności, siedziałam u ciotki i w postaci od słonecznika. Jednakże oficer nie przychodził, pracy mogłam sobie powybrać, ale już, już... już trzeba by było. Już ciotka przyduszona, zaczął zaczeja cienko gwizdać. Ba, tonu. Sprawa pracy stała się coraz pilniejsza...

Wskazyz mi na chwilę, że nie znalazłaś? Ale czy po to temu dość starań?

Ja nie wiem. Przyznam ci się, że raz przynajmniej pozwoli mi zaskodziła. Ofiarowali mi w Porcie... Tam był taki dyrektor... Wiesz, on mi zawalał...

Wydobiasz właściwie, Anno, dziecko, gdybyś postępowała tak...

Wyciągnęła chustkę i wykosno nos. Była to ostatnia, że za minuty byłoby już za-
wzięła właśnie nad tym. Gdy podobnie postępowała dalej...
Mario, to było niesamowite...

Anna bez wahania podniosła głowę. Ale robilo się coraz ciemniej, a Maria była tak wysoka:

— Nie czuje cię — powiedziała ze szczerą goryczą. — To chyba jest najstraszniejsza, że przestałam się czuć. Bo wiesz, zabawne! Choć dawno przestałam w ciebie wierzyć, to przecież dość długo cię czułam. Mimo wszystko chciało mi się z tobą gadać. A teraz jest już coraz gorzej.

— Kiedy przestałaś wierzyć?

— O, dopomogliście mi razem z ciotką Wiedą, kiedy przywalił się ten mój, na Kazek... oficer... Ciot-

dziecko. Choć wiem, co je ostatecznie czeka, muszą. Bo jeszcze obwarowaliście nas koniecznościami, które przeczą rozumowi — i rozumem, który przeczy koniecznościom. A wyliczać się mam jeszcze z czegoś trzeciego: z wolnej woli. I jestem zwykłą prostytutką, która musi urodzić dziecko. W naszej ludzkiej mowie to wygląda tak: oś mam pracy, nie jestem ubezpieczona. Muszę wszelką pomoc zapewnąć sobie prywatnie. Muszę naciągnąć pieniądze na pół roku naprzód. Potrzeba mi mnóstwa, mnóstwa pieniędzy. I teraz rozsądź: ten staruszek jest bogaty. Może mi dać pieniądze...

— Anno, przypominasz o mojej storil. Mój Syn wisiał na drzewie przybito do drzewa gwoździami. Ja też musiałam na to patrzeć...

— Po co? Po co stworzyliście świat, na którym oprócz strachu nie trwa dłużej niż piętnaście sekund? Po co stworzyliście, a mógł i nerwy? Ale ja wiem, przyliszcili się we własnych siłach. Kazek, wiesz, Mario, ten mój, cer miał kiedyś przyjaciela, który zginał od granatu. Pojmujesz, wianego granatu, przeznaczon dla wrogów. Coś tam we wnet się zepsuło, coś za przedko zapkał i gotowe. Rozumiesz, Mario?

— Rozumiem cię, biedne dziecko. Po prostu nie posiadasz nadziei. Czy myślałaś kiedy o nadziei? Znajdujesz się naprawdę, niedobrej sytuacji, ale masz pretensje do sądenia całego świata, przecież druga połowa — ta, nie istniejąca — jest zupełnie zakała. Nic o niej nie wiesz... Nie wsiadaj, Anno, twojej pychy?

— Przecież tak czy owak trafić do Nieba. Od dawna ci się skazana na Piekło, jeżeli w o to potraficie, coś takiego jeszcze myślisz. Ale wiesz, w Piekło potfilabym wierzyć... W to, jed-

— Tak, Anno. Dotarłaś do granicy dnia. A przecież mogę ci przeprowadzić miliony ludzi, którzy lit, tyja, żyć jeszcze będą, a kto dziecku Bogu za ten sam kwiaty który ty przekłinasz. Czy konie nie ty musisz mieć rację?

— Ja też mam rację. Wszyscy mają rację, i to właśnie jest Twój błąd, Mario.

— Nie, to jest twoja ludzka boleść, Anno.

— Twoja, Mario.

— Nie, twoja, Anno.

— Twoja, Mario.

— Twoja, Anno.

— Słuchaj, więc ja mam jedyną dobrą radę. Zlituj się nad nani. Po prostu — zlituj się nad nani. Idź do Twojego Syna i poproś, żeby zechciał być jako tako dobie. Może On jest w złym humorze, może ma jakies zmartwienia. W badaj go, postaraj się trafić na jaką dobrą chwilę. Mówi się za rami. Niech nie będzie taki okrutnie, choć raz na sto, no, na pięćdziesiąt razy — pomoże. Nie mi dzisiaj odstąpi tego staruszka. Potrzeba mi pięćsetki do zapłaty wanej sumy, a jak ja dostaję wszystko się odmieli. Zaręczam za się odmieli. No, dobra?

— On już wyszedł, Anno.

— Kto?

— Ten staruszek.

— Ten mój staruszek?

— Tak.

— Nie?

— Wszedł przed dziesięć minutami.

— Nie? Mario, powiedz, że nie. Ujrzał ciebie, ale szybko i ciekli. Widzisz teraz, że nie miał racji.

Stanisław Grochowiak

LAMEN

TNICE

On zaraz ruszyła do natarcia. Ty, Anetka, nie szukał pracy. Po co ci? Masz takiego... Ujar ciotkę, oświadczyłam, bo on ciotkę prosił o moja rękę. W ogóle zawładnął ciotkę — zupełnie zgłupiał. Zresztą wiesz... Zapłaciła ci pieniądze w mojej intencji. A on? No co! Nabral mnie. Nie po szatanisku, nie po jakimś — po prostu, po ludzku, po chłopku. Wielka rzecz! Mogłam przecież jakoś dalej się starać, ale wyszła z niego diabła, a że mi nie nos takiego onydnego, że mój Boże!

— Tak pamiętam, Anno. Ta dziewczka wyrzuciła cię na bruk. Nie sądziłam cię, Anno. To nie prawda. Nigdy nikogo nie sądziłam źle. Chciałam ci pomóc...

— Miałas zrobić cudo! — Anna w zdenerwowaniu poprawia się na ławce. — Miałas zrobić cudo! Ja zrobiłabym dla bylejakiej cudi, gdybym mogła! Oszczędzałaś, czy to? Oszczędzałaś dla lepszych? Przecież wiedziałas, że jestem w ciąży — że już jestem matką, taką jak ty, jak każda z nas, gdy czuje pod sercem nagle przyspieszone krążenie

— Nie da ci, Anno. — O, nie znasz go. — Anna wydała pogardliwie wargi. — On jest słabutki jak niemowlę. Biega do tego Twojego księdza, błęga i błęga, ale to nie nie pomaga. Ja ci powiem: mnie jest nawet jego tal. On to czuje. I dlatego tak ciągnie do mnie. Nie wymaga wiele. Złudzenia siły, iluzji czegoś innego. Bo i co on ma w domu? Te swaja trzydziestoletnia nędza, wynikła z jednego błędu, którego też nie pozwalacie mu naprawić... Ja mu przynajmniej pozwalam uciec... Jestem, b a r d z i e j miłosier-

— Anno, czy ty naprawdę żadasz gniewu Bożego?

W ciemnym już i pustym kościele śmiech Anny brzmiał bardzo wyraźnie. Daleki statysta przy konfesjonale zaczyna się przy szóstym przykazaniu i szepce niezliczoną ilość razy: „Cudzo... cudzo... cudzo...”, a z poddenerwowany ksiądz podpowiada zirytowanym basem: „cudzożyte, synku!”

— Zawsze w ostateczności groził tym Brodatym Starcem, Mario. W tym punkcie jesteś silna: stworzyliście taki świat, w którym

Stanisław Grochowiak
 Naturalny.
 Pisarz z pressą.
 Jest w miejscu
 naszych spotkań.
 W Parku Kultury,
 tuż za placem
 Trzech Krzyży.

się ze zdarzenia cicho, przyjaźnie. Był prawnikiem i niewiele rzeczy mogło go zaskoczyć.

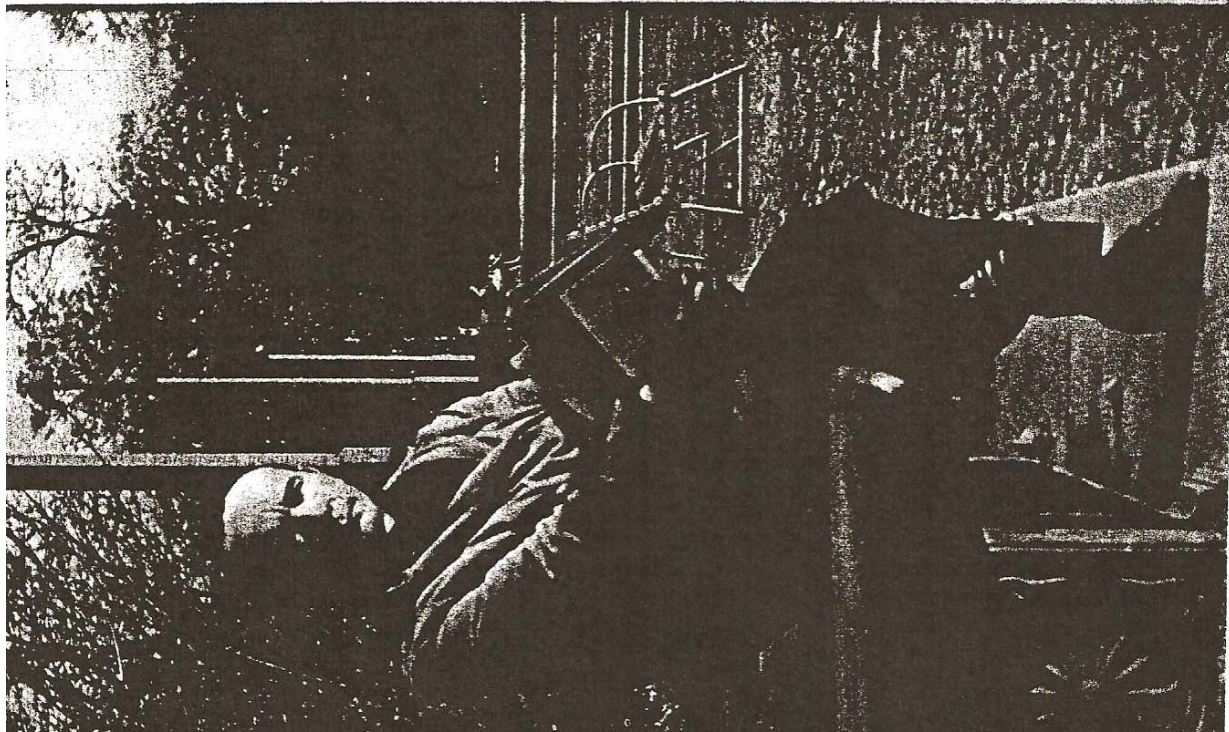
Stanisław Grochowiak był jednym z najwzrostrosenniejszych talentów w powojennej literaturze. Poeta, prozaik, dramaturg, publicysta. Lubił wodować, otaczał się chętnie młodymi wierszopisami, tu mógł lśnić. W chwilach nadto rozkołysanej alkoholambicji zwierzył się, że Józef Tejchma, ówczesny minister kultury, załatwia mu Nobla, a ci dwaj, którzy siedzą w kącie knajpy, to specjalnie przydzielona mu ochrona.

– Roman – dzwoni do mnie Jan Himilsbach – czy Staszek tobie też opowiada takie rzeczy? Co mu jest? Byliśmy w Wilanowie, w „Kuźni”, i w kącie siedziało dwóch facetów, a Staszek mówi, że to przydzieleni do jego ochrony goryle. „Jakie goryle – mówię – jakie goryle! Ja ich znam. Siedzą i czekają, bo obiecałem, że postawię im piwo, tylko muszę od ciebie pożyczyć”. To on do mnie mówi, że ja się mylę, bo to jest ochrona. Z nim coś niedobrze – niepokoi się Janek.

Imaginacja, zapotrzebowanie na wyjątkowość, chęć koncentrowania na sobie uwagi otoczenia. A przecież Grochowiak nie potrzebował rekompensaty, nie był pisarzem przemilczanym. Krytyka wszystko, co napisał, omawiała szybko i obszerne. To mu się należało, znajdował uznanie, a poza tym Tejchma załatwiał mu przecież Nobla. Małe śmieszności, wódczane majaki.

Był dowcipny, inteligentny i pogodny. Pracowity, uporządkowany, jak to poznania.

Pamiętam, jak senior Grochowiak oprowadzał mnie po ogrodzie otaczającym dom w Lesznie. Szliśmy szpalerem płaskich, uformowanych, prawie wyszczotkowanych drzew owocowych i ojciec Staszka, pokazując małe gałązki, mówił, ta gałązka odchyła się na bok, to ją utniemy, ta sterczy krzywo i też ją wytniemy, a tę puścimy w innym kierunku, takim, jakim chcemy. To był gościnny dom

Portrety pogodne - Roman Śliwonik

STANISŁAW GROCHOWIAK - PISARZ WSZECHSTRONNY

Roman Śliwonik
Foto: A. Wiśliński.

Kończył się właśnie Festiwal Poezji w Poznaniu, którego byliśmy gośćmi i skończyły się nasze pieniądze. Po pożyczkę na powrót do domów pojechaliśmy do Leszna Wielkopolskiego, do rodziców Stanisława Grochowiaka. Zresztą nie pierwszy raz, robiliśmy to regularnie co roku. Państwo Grochowiakowie byli wspaniale gościnni i kuchnia Staszka Matki przywracała nam nadwątlone festiwalem życie. Tym razem zabrał się z nami Stanisław Czyż, autor „Anda”. To opowiadanie odmieniło sposób pisania wielu polskich a głośniejszych prozaików. Wysiedliśmy z pociągu i poszliśmy na piwo do pobliskiej restauracji. Oczywiście zabrakło nam pieniędzy na zapłacenie rachunku. W restauracji wyjęto właśnie do reperacji drzwi wejściowe, a my szampańsko dowcipni sprokurowaliśmy liścik do państwa Grochowiaków, następującej treści: „Jesteśmy w knajpie, z której wyjęto drzwi. A jak można wyjść, jeśli drzwi nie ma?”. Liścik wystaliśmy do rodziców Staszka przez przemiłego chłopczyka, który zapewniał, że doskonale zna Państwa Grochowiaków. Wręczyliśmy mu ostatnie 10 złotych, jako zapłatę za drogę i ufnie czekaliśmy na wykupienie. Ale radosny i ochoczy chłopczyk - postanieniec, pomylił domy i zaniósł kartkę do sąsiadów Grochowiaków, z którymi właśnie Grochowiakowie potwornie się pokłócili. Uczciwe chłopię nie pojęło, że dziesięć złotych jest dla niego i wręczyło je sąsiadom, dodatkowo powiadając, że to jest dla nich od Grochowiaków. Sąsiedzi pobiegli do nich z awanturą, ale dzięki temu sprawa się wyjaśniła i ojciec Staszka przybył nam z odsieczą. Śmiał się ze zdarzenia cicho, przyjaźnie. Był prawnikiem i niewiele rzeczy mogło Go zaszkodzić.

Stanisław Grochowiak był jednym z najwszechstronniejszych talentów w powojennej literaturze. Poeta, prozaik, dramaturg, publicysta. Lubił wodzować, otaczał się chętnie młodymi wierszopisami, tu mógł lśnić. W chwilach nadto rozkołysanej alkoholem ambicji zwierzał się, że Józef Teichma, ówczesny minister kultury załatwia mu Nobla, a ci dwaj, którzy siedzą w kącie knajpy to przydzielona mu ochrona.

„Roman - dzwoni do mnie Jan Himilbsbach - czy Staszek do ciebie też opowiada takie rzeczy? Co mu jest? Byliśmy w Wilanowie w „Kuźni” i w kącie sali siedziało dwóch facetów a Staszek mówi, że to przydzieleni do jego ochrony goryle. Jakie goryle - mówię - jakie goryle? Ja ich znam. Siedzą i czekają, bo obie-

ny. Miał ładny, rozjaśniający twarz uśmiech. A ubierał się strasznie. Nagrodę ministra Kultury i Sztuki odbierał w moim garniturze i cały czas bałem się, że trzeszczą szelki i z Grochowiaka spadną za długie spodnie. Ubierała go żona Magda, i kąpielówki w których wyszedł na plażę w Sandomierzu, gdzie pojechaliśmy na urlop - poraziły wszystkich. Wielkie, szerokie, sięgające za kolana dynamówki, w których chudy Grochowiak niktą, ginął, przepadał. To zdecydowało i jednak mu powiedziałem, że na świecie są krawcy.

Stanisław Grochowiak jako clown. Okres „Współczesności”. Foto: Archiwum.

Był dowcipny, inteligentny i pogodny. Pracowity, uporządkowany, jak to poznaniak. Systematyczność i drobiazgowość odziedziczył chyba po ojcu. Pamiętam, jak senior Grochowiak oprowadzał mnie po ogrodzie otaczającym dom. Słyszmy szpalerem płaskich, uformowanych, prawie wyszcotkowanych drzew owocowych i ojciec Staszka pokazując małe gałązeczki mówił: ta gałązka odchyła się w bok, to ją utniemy, ta sterczy krzywo i też ją wytniemy, a tę puścimy w kierunku innym, takim, jakim chcemy. To był gościnnie dom a Staszek też przepadał za ucztowaniem, przyjmowaniem gości, biesiadowaniem.

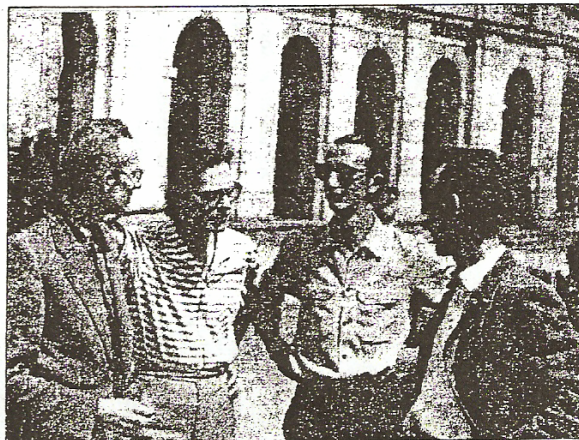
Pierwszy raz zobaczyłem go, kiedy przyszedł do redakcji „Współczesności”. Miał na sobie wielki, jasny, upiorny szynel, który ciągnął się po ziemi. Dostałem go od Pułta-

ny. Miał ładny, rozjaśniający twarz uśmiech. A ubierał się strasznie. Nagrodę ministra Kultury i Sztuki odbierał w moim garniturze i cały czas bałem się, że trzeszczą szelki i z Grochowiaka spadną za długie spodnie. Ubierała go żona Magda, i kąpielówki w których wyszedł na plażę w Sandomierzu, gdzie pojechaliśmy na urlop - poraziły wszystkich. Wielkie, szerokie, sięgające za kolana dynamówki, w których chudy Grochowiak niktą, ginął, przepadał. To zdecydowało i jednak mu powiedziałem, że na świecie są krawcy.

Szukam momentów pogodnych w Jego życiu, bo było za krótkie, a przecież pełne działań i dziania się. Szukam. Przecież musiały być. Musiały. Jego, moje, nasze. Żył twórczo a były to lata wstępowania do literatury i ci, którzy w niej mają zostać i zostają zawsze znajdują czas i miejsce na przynaglenie do pracy. Pisał dużo. Pił. Jak żyliśmy. Myślę, że warto o tym napisać książkę.

Straszny nałóg, który pochłania, pożera ludzi na początku nie dostrzegalnie a później staje się upiornie pustoszący, deformujący biografie, zaczyna się radosnym ciągiem rozjarzeń. Kace, straty i rozpacz przychodzą i któregoś dnia już nie odchodzą.

Jak się udawało w systemie zniewalającym zapisywać to, w czym żyliśmy i możliwą czasem do uchwycenia ponadczasowość? Teraz już wiem, jak to robiliśmy. A wtedy? Wtedy ważny był dom i ojciec przypominający wartości, pokazujący, jak hoduje ogrody, które dają owoce i urodę. Twórczość to również eksponowanie, pulsowanie i demonstrowanie siebie i swego dzieła. I to jest przecież najbardziej widoczne, bo chce być dotykane. Ludzie, którzy sprzedali się systemowi chcieli właśnie tę jawność, otwartość skanalizować, kształtować, ujarzmić. Czy wódka była ucieczką od świata zohydzonego? Jeśli tak, to była to ucieczka beznadziejna. I zawsze tragiczna.

Nie publikowane jeszcze zdjęcie z okresu „Współczesności”. W pobliżu redakcji (obok Pałacu Staszica) stoją od prawej: Stanisław Grochowiak, Roman Śliwonik, felietonista Jerzy

sty oraz protesty do władz. Grochowiaka natomiast trudno nazwać kon-
testatorem; choć nie napisał nic kompromitującego, był raczej wobec wła-
dzy uległy, nie koleczasty, raczej starał się jej przypodobać, jakoś się z nią
kumać.

Pił nadal, prawie już nie trzeźwiał. – Choć tak z pół roku przed śmier-
cią – wspomina Erazm Ciołek – przeraził się chyba rokowań lekarzy. Rzu-
cił wodę, przerzucił się na wino. Ale pił sześć butelek dziennie, co więcej,
zmiana podziałała na wątrobę fatalnie, tak że przyspieszyła właściwie
śmierć, do której, moim zdaniem, dążył. Jak zresztą wielu poetów.

Ostatnie miesiące – kontynuuje Erazm Ciołek – spędził u swego przy-
jaciela, Zbigniewa Jerzyny, ucznia, który szanował Mistrza, przestrzegat

(Fot. 71) Obory pod Warszawą. Dom Pracy Twórczej ZLP, luty 1971.
Od lewej: Stanisław Grochowiak, NN, Ireneusz Iredyński, Nima Ciołek i Andrzej Brycht

hierarchii, choć czasem próbował mu się przeciwstawić. Przypominali
Don Kichota i Sancho Pansę.

Zbigniew Jerzyna też uważa alkoholizm Grochowiaka za swego rodza-
ju próbę samounicestwienia i samobójstwa.

– Chciał już śmierci – mówi. – Czuł się przegrany. Wiedział, że doszedł
już do kresu, że się skończył, wyczerpał. Że schodzi ze szczytu. Przyspie-
szał więc koniec.

Choć próbował czegoś zupełnie nowego – pisał *Haiku*, ale było już za
późno.

– Umysł miał sprawny do końca – wspomina dziennikarka radiowa,
Lidia Nowicka. – Fizycznie – ruina, ale duch ochoczy. Przeprowadzałam
z nim wywiad do radia na krótko przed śmiercią. Już tylko leżał, nie wsta-
wał, ale mówił wspaniale: o Bogu, śmierci, szczęściu. I to całymi zdania-
mi. W ogóle nie musiałam montować, co rzadko mi się zdarza.
W jednym z ostatnich wierszy pisał:

*Ucieknę w sen –
Tam mnie choroba nie dopadnie.
Chyba że dogada się z woznym.
Oniż z mosiężnym dzwonkiem
tylko prymusów wypuszcza.*

nie doczekał się dzieł zebranych, monografii, biografii, młode pokolenie mało o nim wie.

*Ze naród pije, ja pośród narodu
Przysiadam czasem. A lubię najmniej,
Gdzie upaść trudno, bo tylko upadli
Moją swój kątek pod tą Ścianą Placzu.*

Objawienie według świętego Jana

Młodzież zna go najwyżej z czarnej, alkoholowej legendy poety przelętego, którego zniszczyła wódka. Zmarł w wieku czterdziestu dwóch lat na skutek długotrwałej choroby alkoholowej.

Żył krótko, choć czy rzeczywiście? Czerdziesiątka była wiekiem, w którym zęgnano się ze światem wielu twórców, zwłaszcza poetów PRL-u, którzy też pili. Galczyński na przykład i Mętrak żyli lat czterdziści osiem. Jacek Bierozin - czterdziści sześć. Milczewski-Bruno - czterdziści osiem. dwa - czterdziści dwa. Kazimierz Ratoń - czterdziści sześć. dwadzieścia osiem. Bursa - dwadzieścia pięć.

Alkohol był bowiem dla poetów dojrzewających w PRL-u ucieczką w inny świat, namiastką wolności i swobody. Próbą samoobrony przed ideologiczną presją systemu. Ucieczką okazywała się jednak pułapka.

Krażył dowcip: Kto to jest? Wąż. A to? Pijany wąż albo Grochowiak przedwcześnie zniszczony przez wódkę. Umierał kilka lat, ciężko i boleśnie, nie mógł już chodzić.

Mimo to ani żona, ani przyjaciółka czy przyjaciele nie potrafili namówić go na leczenie, na walkę z nalogiem. Nawet nie próbował, twierdził, że zmieni się wtedy w roślinę, nie napisze słowa, a życie bez pisania nie miało dla niego sensu.

- Siedzieliśmy kiedyś u Jontka na Wiejskiej - wspomina Zbigniew Jędrzyński, poeta i przyjaciel. - Oprócz mnie, wszyscy już świętej pamięci. Ireneusz, Sławek Kryska, Jurek Falkowski. Namawiał Grochowiaka, żeby wszył sobie esperal. „Ach tak - mówi - chcicie mnie wykończyć? Bo załóżmy, że was posłucham i pojedę na przykład w Łatry, gdzie zasypie nnie lawina, uratuje na szczęście ekipa z psem bernardynem z koniakiem w beczulce na szyi. Cucą mnie lykiem, pociągam i co? Biała śmierć w górach. Tego chcecie?”

Ucieknę w sen

301

(Fot. 69) Ożenił się bardzo młodo

- Trzeba przyznać jednak - podkreśla Piotr Kunczewicz, literat i przyjaciel Grochowiaka - że choć pił, choć niemal codziennie był pijany, zostałby olbrzymi dorobek. Chyba ze dwadzieścia książek, sztuki, słuchowiska radiowe i telewizyjne, teksty piosenek. Był nieprawdopodobnie wręcz pracowity - wstawał zawsze o szóstej rano, walczył z kacem, co opisał zresztą genialnie w *Lękach porannych*, potem kilka godzin pisał. Później udawał się do redakcji, stamtąd do knajpy na wódeczkę i do domu. I na drugi dzień to samo. Wstawał o szóstej rano, walczył z kacem...

*Tobie by kinaż wąsisty - zakuty w lisy -
Tobie by trójka z trąbką, strzelba - suto zając,
Albo tobie by combry paluchami z misy,
I wargi - złote wargi, co głośno miaskają.
Tobie by potrzeba zalotnych niedźwiedzi.
Ze z niedźwiedzich kozuchów wyjdzieś Venus z fluktu.
A tu taki małżonek, jak piątkowy śledzik
Obsypany liryką jak popiołem smutku.*

Uroda pokory

Przerastała go też niewątpliwie sytuacja osobista i rodzinna. Ożenił się bardzo młodo z koleżanką szkolną z liceum w Lesznie, skąd pochodziła matka, była całe życie „przy mężu”. Urodziła mu sześcioro dzieci. Czworkę, dwóch synów i dwie córki: Piotra, Pawła, Gosię i Anię, wychoowali sami. Piąte, najstarszą z córek, bardzo do niego podobną, Olię, zabrał od razu do siebie, adoptował jego rodzony brat – dobrze sytuowany adwokat. Szóste umarło wkrótce po urodzeniu, napisał na ten temat wstrząsający wiersz o trumnie niemowlęcia, rzadko przedrukowywany.

– Na temat liczby dzieci Grochowiaka – mówi Piotr Kuncewicz – krążyły najróżniejsze mity i legendy. Ze miał ich więcej, podobno ósemkę? Ze aż trójka poszła do rodziny, do brata stryjecznego czy też kuzyna? – Po drugim czy trzecim – kontynuuje Piotr Kuncewicz – Madzia, której ciąży były niewidoczne, uciekała do rodziny; bała się gniewu męża. Wracała dopiero z kwilącym thumoczkim. Grochowiak szalał, ale cóż, zostawał ojcem kolejnego potomka. Stawiała go przed faktem dokonanym.

A przerywanie ciąży było wtedy nielegalne i kosztowne. Co więcej, byli katolikami. Zaczynał przecieć w PAX-ie, skąd dostał domek w Brwinowie jako ojciec wielodzietnej rodziny.

O licznym potomstwie Grochowiaka krążyły też dowcipy. Ernest Bryll mawiał na przykład, że gdy Groch wchodzi do domu, zdejmując płaszcz i wieszka go na wieszaku – Madzia już zachodzi w ciążę. On sam natomiast – jak wspomina Zbigniew Jerzyna – urywając się z biesiady, mówił zawsze, że „musi policzyć dzieci, ma ich tyle, bo w Brwinowie często wyłączano światło”.

Był mimo to ojcem odpowiedzialnym. Wiedział, że musi na rodzinę zarobić, i zarabiał. Był zresztą na szczycie – wydawał, otrzymywał tantiemy ze sztuk, występował w telewizji, zapraszano go nawet do jury festiwalu w Sopocie. Umiał zarabiać, śmiano się, że pisze najpierw scenariusz, który przerabia potem na opowiadanie, a to z kolei na wiersz, a ten na piosenkę. I wszystko dobrze sprzedaje.

– Tak że jak na tamte czasy – mówi Piotr Kuncewicz – była to rodzina majątna. Dawał Madzi pieniądze, którymi jakoś tam gospodarowała. Pił, ale biedy nie znali. W sytuacjach kryzysowych pomagał brat adwokat.

– Trzeba też pamiętać – dodaje Zbigniew Irzyk, krytyk – że tak jak w *Okularnikach Osieckiej* – wtedy „wiązało się koniec z końcem za te polskie dwa tysiące”. Życie było tanie i pensje jakoś wystarczały.

Choć był to oczywiście – kontynuuje – dom artysty, z żoną, literacką cyganką, a nie mieszczką ani gospodynią domową, bo Madzia lubiła wypić, choć nie tak jak on. Dzieci jakoś na nią spadały, ale radziła sobie.

– Choć łatwo nie miała – mówi Zbigniew Jerzyna. – Grochowiak pił, było więc to wszystko, co z tym związane. Łęki, rozpacze, depresje. Awantury – po wódce stawał się zazdrosny, tak że często salwowała się z dziećmi ucieczką do przyjaciół. A kiedyś nawet, zdesperowana już zupełnie, uciekla prawie na rok. Do przyjaciół z Wrodawia. Na szczęście, zajęła się wtedy dziećmi siostra Staszka, Zenia.

Po gwałtownym rozstaniu z PAX-em zamieszkał z rodziną na Sadybie przy Morszczyńskiej 3. Piotr Kuncewicz do dziś ten adres pamięta. Małe mieszkancko, „salon” z pianinem, na którym grywał, duża kuchnia – królestwo Madzi, i pokój dzieci, z piętrowymi łózkami.

– Ojcem był raczej w opowieściach – wspominają przyjaciele. Kiedy zresztą miał nim być? Albo pisał, albo pił czy leczył kaca.

– Naprawdę serio traktował pisanie – mówi Erazm Ciołek, fotoreporter. Wszystko inne już mniej.

Gdy pisał, potrafił wymusić na „Grochowiętach” spokój i ciszę, czworo dzieci, to czworo dzieci. Hałas, harmider, a przede wszystkim masa „przyziemnych” spraw: wyzywienie, ubranie, wykształcenie. Choć wyzsze go nie zdobyło żadne z nich. Z wyjątkiem córki, którą adoptował jego brat. Za rodziców uważa jednak wuja i ciotkę.

*Nie cały minę. Choć stanie owu
Kochanie ziemi w bajorku i oście
I przesławadzenie, że siedź bywał w poście
Zarówno piękny jak pod jesień owoc.
Bo kochać umiem kobietę i z rana
Gdy leży cicho z odklejoną rzęsą
A jak jest moja to jest całowana
W puder i w słońce w zachwyty i w mięso.*
Introdukcja

Joanna Średlecka, wspomnień o poecie
polskich, Świat Książki, Warszawa 2004, s. 299
[zgodnie z poleceniem sig w sji w [bracket] (-307]

STANISŁAW GROCHOWIAK

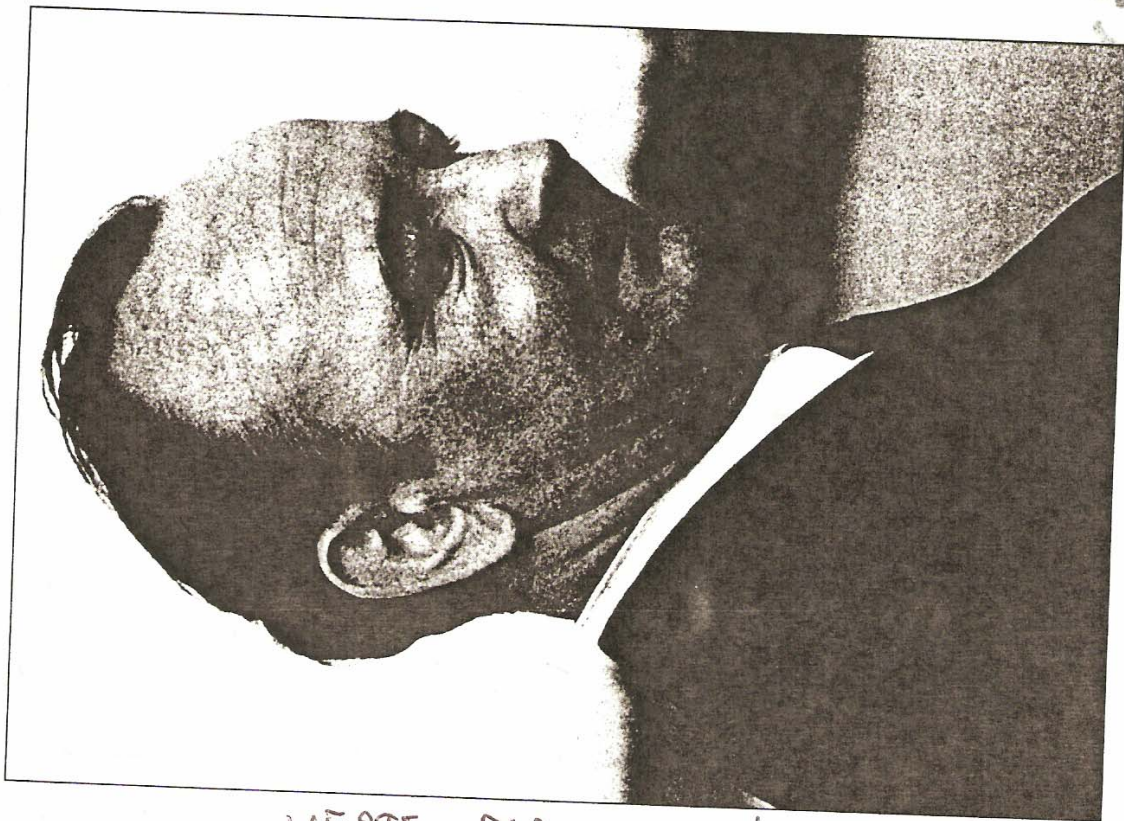
Ucieknę w sen

Moczęm rybą krowią
Zaznaczyłem
Że byłem
Wśród was
Ternz spoglądacie wśród gwiazd
Gdzie ubyłem
W małej czeluści
Tam Bóg mnie nie opuści
Chyba że wyjdę z śmierci przycięradet
Na Boże pomóż – powtórną zagładę

Łazarz

STANISŁAW GROCHOWIAK (1934–1976) – Grochowiacek, Grochowin-
ka, Grochowa, Groszek, Groch. Jeden z najwybitniejszych polskich po-
etów (*Rozbieranie do snu, Agresty*), dobry dramaturg (*Chłopcy, Lęki poranne*)
i prozaik (*Trismus*). W latach sześćdziesiątych drugi obok Marka Hłaski li-
teracki idol. Czołowy poeta pokolenia „Współczesności” – nazwę wzięło
od pisma, którego był pierwszym i najlepszym redaktorem naczelnym.
Twórca turpizmu – apologeta brzydoty, szarości, ohydy, ułomności, nie-
tylko w poezji, ale i w życiu – kochał brzydkie kobiety (choć nie tylko), pi-
jaczków, kalekie zwierzęta.

Wszystkich piszących czeka podobno po śmierci dziesięć lat czyszcza, ale
w wypadku Grochowiaka trwa on o wiele za długo. Od jego śmierci mi-
nęło już przeszło dwadzieścia lat, jego wiersze są nadal żywe, a ich autor

(Fot. 68) Stanisław Grochowiak

O Jęnym Grochowskim, Stanisławie
STANISŁAW

VERTE DLA ZAKOŃCZENIA ARTYKULU

"Współczesność" w Londynie oraz oddział redakcji "Współczesności" Podziało to jak płachta na byka na ówczesne "elity" rządzące Polską. Jerzy był przesłuchiwany przez KC, MSW, a następnie represjonowany. Wyrzucono go z redakcji "Współczesności", wyłano z redakcji "Chłopska Droga" i (mu druk p#2) na lat 20. Większej kary dla pisarza nie można nałożyć. Ostatecznie, aby zarobić na życie i być w jakimś stopniu przydatnym dla ludzi, wyjechał na Ziemię Zachodnią / w Zielonej Górze / w wojewódzkim wydziale Kultury.

Jerzy Czajkowski

Chcąc się ustabilizować i odzyskać prawo druku, zgodził się na propozycję Jerzego Putramenta, kładącego mu wstąpić do organizacji partyjnej literatów. Jako członek KC PZPR napisał mu na piśmie rekomendację do rektora Wyższej Szkoły Nauk Społecznych, którą ukończył z wyróżnieniem w roku 1968. Uczelnia stała na wysokim poziomie, miała bodaj najwłaściwszą kadre wykładowców w Polsce. Jakby w niezgodzie z profilem, oceniających system komunistyczny krytycznie. Nastąpiły wydarzenia marcowe 1968 roku, które były wewnętrzną rewolucją w obrębie KC PZPR, MON i MSW. (zamiarujące do przejęcia władzy przez klikę tych aparatczyków stalinowskich) (- według oceny Macieja Gniaty -) przetrzebioną przez Gomuła. Wypadki miały o tyle znaczenie dla Czajkowskiego, że równocześnie z nimi przywrócono mu prawo druku. Mógł na marginesie wydarzeń włączyć się swoją publicystyką i wierszami w piętnowanie zbrodni powojennych oraz podkreślać heroizm takich bohaterów narodowych jak gen. Sikorski, gen. Anders, kpt. Raginię, gen. Kleeberg, gen. Fieldorf-Nil. Z czasem rozpuścił wodze pasji i wyobraźni, stając w obronie wartości narodowych, polskich, tradycyjnych, tak skrętnie dezawuowanych i wysmiewanych w ciągu minionych lat przez obce nacje i kraje...

W działaniu tej kliky (poznaj je na sobie).

Stanisław Stanik

po co
ziemia zatruta radioaktywnym
deszczem
placze

dłaczego ludzie modlą się żeby
spadały deszcze?

Wiadomo, co miały zwiastować deszcze radioaktywne i gdzie
ludzie modlili się, aby padały. Co miały przynieść ^{dlę} ~~zniewolone~~
90. kraju, ^o takim, w jakim mieszkał autor: ^{upokorzone} ~~zniewolony~~ i zniszczo-
ny ^o tak z zewnątrz, jak i w środku? Ileż ^o trzeba było odwagi, aby
by takie słowa wypowiadać w rzeczywistości roku 1951! Jakież
niepomnym reperkusji trzeba było być! I należy tu dodać, że w
sumie na łamach "Wiadomości" londyńskich ukazało się 9 wier-
szy Czajkowskiego, utrzymanych w takim duchu. Jedne były bar-
dziej sentymentalne, inne mniej, jedne dosłowniejsze, inne zmę-
taforyzowane - ale bez wyjątku odnosiły się ^o do sytuacji
człowieka młodego żyjącego w ^(zniewolony) kraju, ^o kraju, w któ-
rym zabrakło nie tylko chleba, ale i wolności. Co przyniosła
taka postawa? Czy protest poety na łamach "imperialistycznego
pisma" przeszedł bez echa?

Naciski na autora i ~~z~~ zmianie jego postawy

Wiersze wywarły duże wrażenie nie tylko na redaktorze na-
czelnym "Wiadomości", ^o ale także na czytelnikach polskich za
granicą. ^o Wiadomość o nich dotarła do kręgów opiniotwórczych Warszawy.
A naczelny pisma, Mieczysław Grydzewski, w liście do Je-
rzego Czajkowskiego ocenił ^o wiersze jako wybitne i zapraszał
go ^o na dwa tygodnie pobytu na koszt redakcji do Londynu.
Po druku ^o tych wierszy przesłali z Londynu także w listach wy-
razy uznania Bolesław Taborski i Jerzy Niemojowski. I na pro-
pozycje Jerzego Czajkowskiego utworzyli polski klub literacki

7 (S. Grochowski)

choćby jako producent broni. Autor pisząc ironizował:

jakaś piękna europa
jakaś wielka
żał mi że krew
twoje ciało obmywa
lecz bardziej żal
że twoim imieniem nazywają
zadrutowany wagon
Z niego tylko bielmo^o oczu
wypływa

"Zadrutowany wagon" oznaczał zniewolenie umysłów całych narodów, ograbienie ich z nadziei, wiary w Boga, z dorobku całych pokoleń innych małych narodów. Tym zbrodniom Europejczyków rzuca poeta wyzwanie - wyzywając ich od handlarzy broni, śmierci i proroczo wieszcząc inną rzeczywistość, wyrażoną w wierszu "Polski krajobraz":

jak dużo obcych ciał
na mojej ziemi
a tak mało tak coraz mniej
zieleni
dawnych lasów zapachu

odejdą handlarze zieleni
zakwitnie
na przekór czerwonym
dłoniom

(gestwnościach)

Byłaby jakby wyrażona pochwała (które skrywały niepokojące się partyzantów, był wyartykułowany sprzeciw wobec egzotycznego pierwiastka, zalewającego lechicki kraj, i było na końcu wyrażone proroctwo klęski czerwonego komunizmu, który "miał" skrwawione dłonie: Rosjan, Polaków, Żydów, Ukraińców itp. Pojawiały się też akcenty zgoła indywidualne, czy raczej na-

na zadrutowaną przestrzeń

złamcie kraty łaż

zawiążcie ^okręwat w krzyż

niech sterczy

ustawcie się w szeregu

grenadierzy

zakrwawionych ołtarzy

otwórzcie grób

zamordowanych marzeń

Czyż nie jest ten utwór zewem do sumień o zachowanie, choć by w świadomości, dawnej, sprawiedliwej Polski? Czyż nie jest oskarżeniem przemian, które nastąpiły nie za wola narodu, a ^{dalej} przeciwnie - wbrew niemu, nie nawet okneblowanemu, ale zadrutowanemu jak zwierzę? Był to ^{przeciw obowiazku i celi} sarrżeciw, bunt i bluźnierstwo, które - jako ^{obrotowe} tendencji politycznej - musiało zabrznieć złowrogo. Musiało zwrócić na siebie uwagę ^{decydentów} ładu i nieładu w Polsce zniewolonej.

Wiersze ukazały się w numerze "Wiadomości" z 20 kwietnia 1958 roku. Musiały robić wrażenie, skoro w tym samym numerze pisma ^{niekolejnym} Grydzewski zamieścił ich ocenę, podobnie jak drukowanych obok wierszy Lechonia, Wierzyńskiego i Hemara. Ale, ^a obstrahując od priorytetów naczelnego, czysto po ludzku, z oddaniem sprawiedliwości powadze tematu, warto zatrzymać uwagę na otwierającym kolumnę wierszy Czajkowskiego wiersz ^{ca} "Szedłem". Był on egzystencjalnym przesłaniem przekonania, że człowiek jest tworem Boga i nawet kroplą Stwórcy, więcej, ma wielkie pokłady dobra i tylko inni ludzie czynią go złym, popychają do upadku, do błędzenia, a przykład ^{tego} błędzenia dał Czajkowski w ^{Wierszu} "Europa".

Ten wiersz był wyrazisty ^{uską} politycznie w tym sensie, że ^{ws} zrywał zbrodnie w Europie - Europejczyków właśnie, którzy się nawzajem zabijali, z chęci zysków, w interesach doraźnych.

maiora - został uwięziony w Urzędzie Bezpieczeństwa.

Jeśli przywołujemy te sprawy na pamięć, to dlatego, by czytelnik zrozumiał, dlaczego dzieci AKowców, wychowane na widokach trupów, za wszelką cenę chciały zmienić tę wizję, uczyć się, żyć i pracować pożytecznie dla ojczyzny. Ale zjawiskiem codziennym było głodowanie, brak środków do życia, nędza. ^{Niedostatek} Bieda nie ominęła i do mu Czajkowskich. Aby ^{mu} jej zaradzić, przyjaciel ojca Jerzego, komendant AK na Ciechanowskie, porucznik "Chmura" Trentowski rozkazał Jerzemu wstąpić do PZPR, ~~Władze~~ ^{do} motywując, że to ~~głównie~~ wina Zachodu, że Polska znalazła się w dramatycznej sytuacji po wojnie; że on mniej o to ^{oskazywa} wini Rosjan, więcej Zachód.

Ale godzi się odnotować parę szczegółów ^{wspominamy} wstecz. W wyniku prześladowań rodziny Czajkowskich przez UB i PPR, z biedy i ^z ~~wyszczenia~~ ^{wymuszonej} niszczenia organizmu, Jerzy zachorował w 1951 roku na chorobę płuc. Ojca po raz kolejny wyrzucono z pracy, w zaścianku ^{usitowano} ~~założyci~~ kołcho

^a szlachty ^{zasciankowa} nazwano kufakami. W wyniku rozkułaczania ^{rodz} ~~rodz~~ ma ^{nie} ~~nie~~ ^{można} ~~można~~ posiadać 25 ha ziemi, rolnicy popadali w coraz większą biedę, gniec

wielkimi podatkami i ^z ~~obowiązkowymi~~ ^z dostawami. Jerzego od ciężkiego stadium gruźlicy uratowali ~~w~~ ^{dwaj} lekarze w szpitalu i sanatoriach w Otwocku. I tam też, w sanatorium, Jerzy zaczął pisać wie

rsze. Tworzył je głównie z inspiracji wspaniałej przyrody - rezerwatów ^w ~~ze~~ ^{całk} stron rodzinnych. Widząc jednak, że wokół ~~w sanatorium~~ ^(wymiszczemu olapacis i sytuacji powojennej) umierają młodzi ludzie, ogarniała go trwoga, a w chwilach buntu rzucał wyzwania śmierci. Pytał: dlaczego Bóg pozwala, że umierają

niektórzy tak wcześnie? Niekoniecznie dlatego, że inni do tego się przyczynili, a ^{dwóch} ~~jeden~~ ^{przedci} najczęściej dlatego. Stąd całe filozofowanie młodego poety: próba pojedynku z Bogiem na wzór Mickiewicza i Słowackiego. W 1951 roku Jerzy Stanisław Czajkowski zadebiutował wierszem "Sanatorium", głoszącym zwycięstwo śmierci, u Stanisława Jaworskiego w lubelskiej "Kamieniu". ^{Potem} Swoje wiersze, artykuły ⁱ reportaże, najpierw w prasie wiejskiej, w tym literackiej jak "Wieś" drukował ^{już} ~~potem~~ Jerzy często, także ~~w~~ ^w gazetach

Złamane życie poety Jerzego Czajkowskiego

Dramat w życiu Jerzego Czajkowskiego, wynikający z odstępstwa ideowego od doktryny ^{tego} ~~swich~~ czasów, lat pięćdziesiątych ubiegłego wieku, nastąpił w 1958 roku, potem tylko ^{wyniknęły} ~~następowały~~ reperksje. Ale zanim nastąpił, długo trwały antecedencje, wypadki go poprzedzające. Już powód pierwszy nieszczęścia zawierał się w genealogii poety, choćby w wywiedzeniu ^z ~~się~~ najbliższych przodków.

Jerzy Stanisław Czajkowski pochodził ze zdeklasowanej szlachty, której przodków za udział w powstaniach wysyłano na Sybir, konfiskowano im mienie, zmuszano do ucieczki do obcych krajów. Jerzy już w dzieciństwie oglądał mnóstwo pamiątek rodzinnych w różnych częściach ~~krainy~~ Polski: odznaczenia, dyplomy, nagrody. Jednym słowem, pochodził z rodziny od pokoleń walczącej. Wychowywany przez ojca, wybitnego działacza AK i zarazem sędziego sądu AK, ^{wczesnie} już w ~~dzieciństwie~~ spotykał się z konspiracją. Obserwował działania AKowców, ~~na~~ często nosił ~~się~~ tajne rozkazy, prz^okradając się przez ^z ~~przez~~ oblawy niemieckie. A wykroczenie "pibudy" groziło zabiciem. ^{Śmiercią.}

~~Jerzy~~ ^{na} własne oczy widział trupy polskich żołnierzy września 1939 roku, którzy polegli podczas odwrętu ze słynnej bitwy pod Mławą; trupy AKowców zamordowanych przez Gestapo, w tym i jego, chłopca, rodziny; trupy w czasie wyzwolenia rodzinnych jego stron przez Armię Czerwoną, która przeganiała Niemców z Polski. Rosjanie byli dla ^{niego} ~~Jerzego~~ bohaterami, a zwłaszcza major NKWD, który kwaterował ^w ~~się~~ w dwórku ^w ~~Czajkowskich~~, we wsi Ościszewo pod Ciechanowem, ^{komendant} ~~komendant~~ ciechanowskiego GRU /wywiad wojskowy/. ^{Major} ~~Major~~ Ostrzegał ojca, że powinien podążać za frontem, ^{do} ~~do~~ Berlina, a następnie osiągnąć ^{na} ~~na~~ Ziemiach Odzyskanych, gdyż są donosy ^{na} ~~na~~ ^{niego} ~~ze~~ strony PPR. Ojciec, widocznie nie czując się winnym, nie posłuchał ^{rad} ~~rad~~, ^{lecz} ~~lecz~~ wkrótce po wyjeździe

Coś z lat pięćdziesiątych

Na fali przemian październikowych LESZEK SZYMAŃSKI z JERZYM SIEWIERSKIM zorganizowali Zespół Grupy Literackiej „Współczesność”. Grupa wydawała dwutygodnik literacki pod takim samym tytułem. Debiutowała w nim cała młoda literacka Polska.

Po roku edycji „Współczesności” groziła plajta z braku pieniędzy na wydawanie. Jako członek grupy i redakcji poszedłem więc do szefa Biura Prasy KC PZPR-A. Starewicz, by nam pomógł. Wykręcił się, wykpił grupę i pismo. Poszedłem do szefa PAXu Bolesława Piaseckiego. Zgodził się przyjąć wydawanie „Współczesności” ze swoich funduszy. Kiedy się u nich z edycją dwutygodnika rozkręciliśmy, to ocknął się A. Starewicz i zarządził przejęcie wydawania dwutygodnika przez Biuro Wydawniczo – Propagandowe „Ruch”. Skierował do składu redakcji dwóch cwaniaków: J. Lenarta na zastępcę redaktora naczelnego i T. Strumfa na sekretarza redakcji.

Stopniowo a chytrze nas wszystkich z redakcji „Współczesności” wyrugowali. Mnie pierwszego. Byłem bowiem najbardziej prężny, dynamiczny. Zorganizowałem oddziały, kluby „Współczesności”, armię współpracowników. Nawet włączyłem doń Jerzego Niemojowskiego z Londynu.

Tego było Lenartowi za wiele. Wyrzucił mnie z redakcji. Pozbył się też kierownika działu poezji – poetę Mariana Ośnińskiego, załatwiając mu krótkie stypendium w Paryżu. Marian popelniał tam samobójstwo...

Pod redakcją Lenarta „Współczesność” stała się pismem ogólnokulturalnym, gdzie już mało było literatury.

Lenart rychło zlikwidował Grupę Literacką „Współczesność” i jej słynne wieczory poetów w kawiarni „Kamienne Schodki” na Starym Rynku. A ściągały one tłumy; nawet dyplomatów i korespondentów zagranicznych...

1956

20 kwietnia 1958 r, mój równoczesny debiut ~~przedziwieniami~~ wierszami na 1 stronie "Wiadomości" w Londynie u Grydzewskiego i zaraz potem i we "współczesności". Koledzy z redakcji pozielili mi za zawiści. Po druku w "Kulturze" u Giedroycia, przesłuchanie w MSW, wylanie z redakcji. Praca w Zielonej Górze jako kierownik Wydziału Kultury i redaktor regionalnej rozgłośni... A później eksternistyka na uczelni i ~~z~~ wieczorówka w Wyższej Szkole Nauk Społecznych. Co za ciekawe typy z MON, MSW, KO - koledzy ze studiów /Wielotórzy późniejszej generały i sekretarze KO/. Chcieli mnie ściągnąć na doradcę i piszącego przemówienia Pierwszemu... Aliści ojciec był starostą w podziemiu... Nie wyszło.

Wyżedk za to tomik poetycki... rozsypany przez cenzurę/Iskry, Biuro Wydawnicze "Ruch"/. Już drugi... Po kolejnym sanatorium tbc ucieczka do Łańciana, kierowanie biblioteką w gminie, korespondencja prasowa, recenzje i... sekretarzowanie w "Literaturze na Świecie". Edyterowanie w WAiP, PWN, KAW, KiW aż po prace ~~w walącym się KO PZPR~~ w Centrum Kształcenia i Badań Socjaldemokracji RP...

Recenzje, nowele, powieści, dramaty /np. "Smigły", "wernyhora"/, wiersze i w Polsce, i na Wschodzie, i na Zachodzie, i dwukrotnie nominacje Interanational Biographical Centre Cambridge do tytułu "Międzynarodowy pisarz roku 1991 i 2003". I jakiś konsultant IBC, i Red. Wojskowej TVP. No i obecne miesięczniki "Akant", "Poezja", "Literacka Polska" i w prasie USA, Rosji, Niemiec, Francji, Anglii, Ukrainy. Opowieść o Sadyku Paszy "Agent Główny", autopamflet "ja, anarchista", powieść "ja, syn bandyty"/z AK/. Spró tego. Gdyby nie rozwody na pewno byłoby więcej i wyższego lotu... I gdyby nie aparatczycy ~~agenci SB~~, którzy ~~zniszczyli ogólnopolski ruch literacki "Współczesności", usiłując być i "literatami".~~ Praca ich polegała na cenzurowaniu tekstów i serwilizmie wobec KO. Ale, pomimo ich destrukcji, "współczesność" przeszła do historii literatury jako Pokolenie Literackie "w". Każdy piszący usiłował się do "współczesności" podpiąć. Już samo to świadczy o znaczeniu Grupy Literackiej "w" dla kultury polskiej. A nawet europejskiej. Na rozkaz sekretarza KC Grupy "W" karnie zlikwidowano w 1959 roku! Po karnej likwidacji "Po Prostu" KC PZPR oszukiwało naród, iż ~~stanisław GŁAJKOWSKI~~ rzekomo idzie na ustępstwa, reformy, demokratyzację, rewizję procesów. W rzeczywistości stalinowcom zależało na przefarbowaniu się, udawaniu niby liberałów. Lobby betonu rywalizowało o wpływy z "Puławianami"

Józef Kojnowski

MOJA PRZYGODA LITERACKA

Urodziłem się w zaścianku Ościskowe w Ciechanowskim. Zaścianek ów znajduje się pomiędzy rzeczką Stawnica, wyschniętym dawnym jeziorem oraz resztkami dawnej wielkiej puszczy Zawkrzeńskiej. Przez ów zaścianek wiodły trakty handlowe Wschód - Zachód, Północ - Południe. Zaścianek ten był samowystarczalny. W pobliżu wypalano rudę/Huta Garwarska/, kopano torfy na opał, siano kenopie na powrozy, sienie - len na bieliznę, hodowano owce na ubrania i kożuchy, trzody chlewne i nade wszystko konie, wszelkiego rodzaju drób. Wśród tych trzód, pastwisk-łąk, pól, ziem uprawianych pod zasiew zboża i okopowych spędziłem swoje dzieciństwo i lata chłopięce. Pasjonowały mnie wypasy, prace polowe, obserwowanie jak wzrasta zasiał zboża, kukurydza, kończyła czy sadzone sosenki i świerki, olszyny. Nade wszystko pasjonowało mnie życie dzikich zwierząt w puszczy i w krzewinach wyrosłych na dnie dawnego jeziora. Obserwować jak z zasianych ziaren urasta zboże na chleb, wypieki, len na bielizny i ubrania - cóż to był za raj. W rzeczce było pełno ryb dopóki jej nie uregulowano. Interygował mnie w puszczy Wielki Dąb, do którego starzy ludzie - jak niosła wieść gminna - kiedyś znosili jadło. Dąb ów bowiem był czczony jako święte Drzewo. Bryczki, wolanty, linijki, sanie, którymi jeździło się przez puszcę na msze do kościoła i na odpusty czy jarmarki - jakimś dostarczało to bogactwo przepływać. Po drodze było jeziórko na miejscu, gdzie kiedyś znajdował się kościółek czy karczma. Za grzechy...

No i te snute wieczorami przekazy starych o dawnych zajazdach, potyczkach z napadającymi Krzyżakami. Wszak niezbyt daleko od twojej wsi leży Niedbórz i Spychowo! No i te opowieści i bitwach powstańczych pod Rydzewem, zsyłkach i powrotach z nich. To znów wizyty po owoce i u kolonistów niemieckich, z którymi koegzystacja układała się wszystkim pomyślnie /do 1 IX 1939!/. 3 września 39 do wsi wjechały czołgi takie ze swastyką. Spaliły naszą szkołę. Później byli i twoi krewni AKowcy i ukrywanie się ich i w bunkrach, w ogrodach, w puszczy. No i brat cioteczny przywieziony zakatowany w gestapo... i twój nauczyciel z tajnych komitetów...

No i z tym багаżem wspomnień trafiłeś do Warszawy do liceum i na studia. /Przeba było samemu się utrzymywać. Z niedojadania początki gruźlicy, przerywane nauki, prace/. I wybuchł Październik 56 i "wybuchła" grupa literacka "współczesność" i mój w niej start i działania. Najbardziej wierzyłem, że warszawiacy to anioły. Tyle przecież widzą i wiedzą... /Później miałem przekonać się, iż wśród nich wielu zawisłników i oszustów!.

Warszawa, dn. 31 marca 1959 r.

Z a s w i a d c z e n i e

o zatrudnieniu Jerzego Stanisława Czajkowskiego
w Redakcji Dwutygodnika "Współczesność" oraz o
członkowstwie Jerzego Stanisława Czajkowskiego w
Grupie Literackiej "Współczesność" -----

Jako zastępca przewodniczącego Zespołu
Grupy Literackiej "Współczesność" oraz sekretarz
redakcji Dwutygodnika "Współczesność" zaświadczam, że
redaktor Jerzy Stanisław Czajkowski był zatrudniony
w dwutygodniku literackim "Współczesność" w Warszawie
od dnia powstania naszego czasopisma, to jest od
30 października 1956 roku - do dnia 31 marca 1959 r.,
na stanowisku Kierownika Działu Łączności i Propagandy
w Redakcji "Współczesność" oraz II sekretarza meryto-
rycznego redakcji "Współczesność" -----

Kolega Jerzy Stanisław Czajkowski w wyżej
podanym okresie, tj, od 30 października do 31 marca 1959
był również członkiem kolegium redakcyjnego w Redakcji
"Współczesność"; Z dniem 31 marca 1959 r, red, Jerzy
Stanisław Czajkowski otrzymał wypowiedzenie umowy o
pracę w Redakcji "Współczesność" od nowego Redaktora
Naczelnego Józefa Lenarta i działającego w jego imieniu
Dyr, Cz, Ostrowskiego z Wydawnictwa Prasowego "Ruch"-----

Władysław - Kiełbaso

Jako kierownik Wydziału Kultury w Zielonej Górze utworzyłem Lubuskie Towarzystwo Kultury z sekcją literacką i muzealną, z powołaniem czasopisma regionalnego.

Po październiku 1956 zachęcony opinią Grydzewskiego byłem animatorem ruchu polskich twórców - współzałożycielem grupy literackiej „Współczesność”. Zawodowo pracowałem jako redaktor i edytor.

Później jako kierownik wydziału kultury DRN Warszawa Wola. Domagałem się przekształcenia salkinowej domu kultury zakładów Kasprzaka w teatr na Woli...

Trzeba było obronić pracę magisterską, stąd z zalem z Woli odszedłem, a byli tam wspaniali działacze kultury.

W 1977 r sekretarz KC Łukaszewicz zaproponował mi status swojego doradcy i kierownika sektora wydawnictw w KC. Mówiłem o kryzysie ekonomicznym, ideologicznym, a jemu podlegała propagandowa ideologia. Nie spodobało mu się to. Udało mi się zostać archiwistą w biurze prac naukowych Naczelny Archiwów Państwowych. Praca jakże inspirująca, dostęp do teczek...

Lecz ciągle mnie gnało do własnego pisania i tak powstał zapis książki „Agent główny” o założycielu agencji głównej hotelu Lambert w Istambule - o Michał Czajkowskim - Sadyku Paszy.

Michał Czykowski to bardzo ciekawa postać. Porucznik jazdy wołyńskiej, który po upadku powstania listopadowego przebił się z pułkiem Różyckiego do Francji, twórca haseł encyklopedycznych... Rozumiem walkę narodowowyzwoleńczą, tradycję rodzinną... Ale czy naprawdę nigdy nie pisałeś wierszy miłosnych?

Popełniłem kilka takich wierszy. Najczęściej nie dotyczyły żadnej konkretnej kobiety, mówiły ogólnie o tęsknocie za kimś bliskim, o domu, o dziecku.

Wielokrotnie w wywiadach pisarze wspominali o tym, jak wiele zawdzięczają swoim żonom. Ja nic takiego o moich żonach nie mógłbym powiedzieć.

W których twoich tomikach można znaleźć najwięcej motywów osobistych?

“Pasje i pasjanse”, “Dalekie drzewo”.

Dziękuję za rozmowę. Życzę, żeby wszystkie twoje pasjanse okazały się dobrą wróżką.

Rozmawiała Danuta Błaszak

Zacytuję Miłozza: praca pisarska nie jest zajęciem wyłącznie proceduralnym, czerpie soki żywotne w całość życia ojczyzny, a nawet świata. To, co się dzieje w życiu publicznym, nie może być obojętne dla pisarza: wstrząsa nimi tym bardziej, gdy życie państwowe czy narodowe staje na rozdrożu czy też znajduje się punkcie zwrotnym, gdy powstają pytania i wątpliwości, których ostatecznym przedmiotem jest całość kultury narodowej.

I ja tak też widzę posłannictwo pisarza - żyć życiem narodu i jego państwa - zarówno tym co się dzieje zewnątrz nas jak i wewnątrz. I dlatego w mojej twórczości tak często przewijają się wątki dotyczące żywotnych spraw kraju, a nawet w relacji z sąsiadami - nie tylko bieżącymi, lecz także z przeszłości.

Na podobne nuty gram i w moim tomie "Wiersze wigilijne" oraz "Ballady polskie". Nie interesuje mnie liryka osobista, to strata czasu - to może być ważne dla mnie piszącego, ale na pewno nie dla czytelnika.

Hm... Ja wręcz przeciwnie: sprawy narodowe, historyczne widzę zawsze poprzez pryzmat liryki osobistej. Ale podziwiam Twoje wiersze, wzruszają mnie, więc może ta różnica traktowania tematu jest sprawą jedynie powierzchowną. A powiedz... czy jak byłeś dzieckiem, ktoś czytał ci bajki?

Zabrakło na to czasu, byłem dzieckiem wojny. Musiałem pracować w gospodarstwie rodziców. Przeciągałem dwa fronty, na moich oczach padali zabici i ranni. Od lutego 1945 roku mój ojciec był represjonowany przez UB. Więziono go przez pół roku, aż do amnestii. Przynoszono ubranie do prania - były na białym ślasku krwi. Pisałem o tym w wierszach.

Jak wyglądały twoje dzieje po wojnie?

Jest taki wiersz Antoniego Bogusławskiego "Polskim spadochroniarzom" - drukowany w Londynie w książce gen. Sobasowskiego "Najkrótszą drogą". Dla PSZ na zachodzie droga okazywała się wcale nie krótka, ale okrężna i długotrwała. Tysiące polskich oficerów i żołnierzy nigdy nie wróciło do kraju, a i tych, co wrócili, czekały więzienia i wyroki. Jak w przypadku Andrzeja Czajkowskiego "Cichociemnego" wyrok śmierci wykonano w 1953 roku w więzieniu mokotowskim. Takie to były czasy.

Związek Młodzieży Demokratycznej, flirt z Stronnictwem Demokratycznym, w końcu PZPR. W liceum niedojadania zagrożony gruźlicą wstąpiłem do partii. Inaczej czekały mnie suchoty. Trzeba było opowiedzieć się po stronie przegranej AK albo po stronie nowego. Jako syn AK-owca musiałem poznać strukturę, musiałem wiedzieć, czemu się przeciwstawić..

15 lat pracowałem w dziennikarstwie, 25 lat jako redaktor w wydawnictwach. Miałem prawo inicjatywy wydawniczych. Korzystałem z tego bardzo często. Wyzywałem się w tym, wiele książek iskrzyło talentem, wiele niedopracowanych, niedojrzałych.

Wiersze Czajkowskiego publikowano w almanachach i antologiach nie tylko w Polsce. Poeta lirycy przemawiający obrazem stanowiącym projekcję własnych przeżyć i przemyśleń, tradycją rodzinną związany z dziewiętnastowiecznymi zrywami powstańczymi(1830, 1863) oraz własnymi przeżyciami okrucieństw z okresu okupacji niemieckiej i stalinowskiej - widzi nierozzerwalny związek pomiędzy losem człowieka i jego kraju a historią narodu. Tworzywem poetyckim jest dla niego krajobraz związany z krajobrazem i tradycjami historycznymi człowieka. Rzetelna i surowa, odarta z mitów fanatyzmu wiedza historyczna, pokora wobec faktów.

4 września 1995 roku o godzinie dziewiątej rano zaterkotał telefon. Ktoś ostrym głosem przedstawił się reprezentując wywiad rosyjski w Polsce i że na rozkaz tego wywiadu ma mnie zlikwidować przed upływ dwudziestu czterech godzin. Mówił charakterystycznym komunistycznym żargonem:

- Jaką śmierć wybieracie, towarzyszu? Szkoda by było, gdybym musiał podpalić klatkę schodową czy wysadzić dom w powietrze. Będziecie mieć na sumieniu śmierć niewinnych mieszkańców. Zdecydujcie jaki wybieracie rodzaj śmierci, zanim będzie za późno.

Rzekomo ośmieszyłem w telewizji któregoś z popieranych przez nich polityków.

Istotnie miałem program w ramach redakcji wojskowej telewizji polskiej o przyczynach zamachu na żył gen. Władysława Sikorskiego w Gibraltarze i o tym, kto za tym stał. Uczestniczyłem także w innych programach tej redakcji, byłem także konsultantem literackim w innych audycjach. Zdawałem sobie sprawę że nie tylko nasze służby specjalne oglądają te programy.

Do tej pory nie wiem, czy ktoś chciał mnie przestraszyć, czy to był tylko makabryczny żart. Oczywiście raz za razem zawiadomiłem pogotowie policyjne.

Pogróżkę dostałeś już w nowej rzeczywistości, po tym jak udało się przetrwać komunizm.

Władze Polski Ludowej doprowadzały do sytuacji, iż wybitni pisarze, naukowcy opuszczali Polskę. Po grupie "Współczesność" Marian Ośniałowski powiesił się w podparyskim lasku Bulońskim w 1964 roku. Rozpędziły władze grupę literacką "Współczesność", przedtem zlikwidowano tygodnik studencki "Prostu". Byłem represjonowany za moją twórczość przez MSW, za kontakty z Londynem.

W "Wiadomościach" w Londynie 20 kwietnia 1958 wydrukowano mój wiersz: "Polski krajobraz" - "od handlarze zieleni/ zakwitnie na przekór czerwonym dłoniom... / M.in. za te wiersze usunięto mnie z redakcji "Współczesności".

W dramacie "Wernyhora" roztaczam wizję przyszłych dziejów Polski - poprzez przeszłe - na kanwie legendy Wernyhory - dziada, wizjonera, proroka.

Podobnie w tragedii "Śmigły" ukazuję, że postawa naczelnego wodza była jedyną z możliwych do przyjęcia dla ówczesnej Polski.

Warszawy... Niedawno powstała Akademia Literatury, w oparciu o statut PAL (przedwojennej). Mamy planach wydawanie biuletynu, wykłady historyków literatury.

- Nie powiedziałeś nic o sobie, Jurku. Wydałeś wiele książek:

Bardzo podoba mi się twój nowy tomik poezji "Wiersze wigilijne", podróżowałeś do Rumunii i Bułgari śladami Sadyka Paszy. Czy Sadyk Pasza to twój przodek?

- Jesteśmy ze wspólnego pnia genealogicznego...

Dopijam herbatę. Z wiszących na ścianie obrazów patrzą na mnie przodkowie poety. Umawiam się z Jurkiem Czajkowskim na następną rozmowę. Tak wiele zostało jeszcze do powiedzenia.

rozmawia Danuta Błaszak

Rozmawiam z Jurkiem Czajkowskim, założycielem grupy :”Współczesność”. Poeta, z wykształceniem socjolog, syn ziemi ciechanowskiej, urodzony w Ościsławie 13 stycznia 1931 roku w rodzinie drobnoszlacheckiej. Autor powieści historycznych, dramatów, a przede wszystkim znakomitych tomów poezji „Zadymione pejzaże”, „Dalekie drzewo” „Pasje i pasjanse”, „Śmiech Pompei” „Cie Gibraltaru” „Wiersze wigilijne”font-family:Times New Roman; ”

- Skąd mieliście na to pieniądze?

- Początkowo nie mieliśmy żadnych środków na założenie pisma, nie było żadnych etatów, nie płaciliś honorariów. Sami rozprawialiśmy "Współczesność" po kioskach, sprzedawaliśmy na ulicach. Leszek Szymański wycygał trochę datków na dwutygodnik od wybitnych pisarzy. Ale brakowało dotacji. Ru "Współczesności" rozwijał się spontanicznie. Nie interesowały nas niczyje poglądy polityczne. Drukowaliśmy każdego, kto miał choć krztę talentu literackiego, plastycznego. Debiutował u nas Tadeusz Kantor swoimi reprodukcjami.

Brakowało nam pieniędzy, groziła nam plajta. Zwróciłem się do PAX-u o mecenat. Wydawnictwo przyznało nam skromne ryczałty, wzięło nas na swój garnuszek. Dzięki temu przetrwaliśmy. Przyjeżdżali do nas twórcy z całego kraju, pisarze, plastycy. Od grupy literackiej "Współczesność" wzięła się nazwa Pokolecie Współczesności.

- Po paru latach kogoś z KC zirytował wasz ruch. Czy wiesz, kto to był?

- Wiem, kierownik Biura Prasy KC, Starewicz. Wydał polecenie zlikwidowania dwutygodnika "Współczesność". Na stanowisko naczelnego przysłano Lenarta, nas, założycieli, wyrzucono z redakcji. Jeden po drugim otrzymywaliśmy wymówienia. Po wyrugowaniu go ze "Współczesności" poeta Marian Ośniałowski popełnił samobójstwo. To było w 1958, rok wcześniej zlikwidowano pismo studenckie "Interprostu".

- I co potem? Czy udało się wam odzyskać "Współczesność"?

- Zmieniliśmy nazwę grupy na "Grupa Warszawska", próbowaliśmy kontynuować działalność. Przetrwaliśmy razem trzy dalsze lata. Nie udało nam się założyć nowego pisma literackiego, ani też nie odzyskaliśmy "Współczesności". Czyniliśmy starania, żeby wydawać miesięcznik pt. "Warszawa". Właściwie odmówiły nam pomocy, choć początkowo patronował nam Łukaszewicz z KW ZMS. Potem były przez wszystkich publikacje indywidualne. Grupowe publikacje pojawiały się sporadycznie, m.in. w "Faktach i Myślach" oraz w "Przeglądzie Kulturalnym".

- Co dzieje się obecnie z członkami grupy "Współczesność"?

Marian Ośniałowski i Jerzy Zdzisław Bolek nie żyją, Leszek Szymański przebywa na stałe w U.S.A. Nie poddajemy się. W roku 1975 zorganizowaliśmy grupę poetów i malarzy "Łazienki", funkcjonującą pod patronatem dyrektora muzeum w Łazienkach. Przyznajemy coroczne nagrody artystyczne im Bohaterów

Smak istnienia

na trotuarach rozjechane
rozkrzyczane epitafia -
na plecach ledwie widoczny
ledwie dostrzegalny
garb ... istnienia

ja- zamurowany
w kawiarnianych plotkach
potwarzach kalumniach
idę

idę i już nie patrzę
bo
bez twarzy mój naród
podobny clawnowi
w szekspirowskim teatrze

żaden rozkaz żaden gest
ponad spojrzzeniami cudzoziemska kpina
poblądła kredka twych warg
odrzwia odsuwane z hałasem
kroki - kto idzie - hasło!

salwa smyczków, śnieg na twojej sukni biały
gwiazdki ciszy blade przygniecione
- obłąkanie
urwany pocałunek - chwila zapomnienia
cóż - liryczny żart
liryczny fałsz istnienia

[URL zdjęć tła strony](#)

[Powrót do poprzedniej strony](#)

| lista poetów | powrót do strony tytułowej: [miasto literatów 2000++](#) | strona danuty blaszak: <http://danutabe.tripod.com> |

wywiady danusi blaszak

Rozmowa z Jerzym Stanisławem Czajkowskim

W szkołach nie "przerabia się" współczesnej literatury. Nauczyciele nie zawsze wiedzą, co mówić o powojennej twórczości. Krytycy i wydawcy, zapytani o to, co się teraz pisze, najczęściej opowiadają o swoich znajomkach. Środowisko literackie jest bardzo rozproszone.

Przeszło pół wieku historii...

- Jurku, powiedz mi, jak powstała grupa "Współczesność". Byłeś jednym z założycieli. Pokolenie Współczesności... Jak to się zaczęło?

Miałam szczęście, dotarłam do Jurka Czajkowskiego. Poeta wyjmuję z szafy stary, ręcznie malowany serwis. Parzy mi herbatę. W mieszkaniu panuje artystyczny nieład - książki, porozrzucane papiery. Ze ścian spoglądają na mnie portrety przodków, reprodukcje Rapackiego i Rembrandta. Przede mną stoi trzystuletni rzeźbiony stół, który Jurek przywiózł ze swojego rodzinnego dworku.

Niewielkie mieszkanko na warszawskiej starówce. Za oknem zabytkowe kamieniczki, barbakan.

Poeta przynosi herbatę.

- Grupa literacka "Współczesność" powstała w roku 1956. Istniały wówczas stalinowskie koła młodych, żądano pisania w duchu socrealizmu. Na przekór nim założyliśmy naszą grupę. Byliśmy bardzo młodzi, licealiści. Zebrania odbywały się u Leszka Szymańskiego w domu, na ulicy Ludnej 4.

- Jak wam się udało w tych trudnych czasach założyć własne pismo?

- Leszek Szymański podszedł na wiecu do Gomułki, zagroził mu drogę. Poprosił o wyrażenie zgody na pismo dla młodych, na przydział papieru. Gomułka napisał na kartce, że się zgadza. I Leszek sam z tą kartką pobiegł do prezesa cenzury. I tak powstał dwutygodnik "Współczesność", pierwsze w Polsce pismo młodzi twórczej, proza, wiersze, krytyka literacka. Andrzej Korczak był naszym redaktorem technicznym, mieliśmy w redakcji grafika. Najpierw drukowaliśmy sami siebie, potem młodzi twórcy z całej Polski zaczęli przysyłać nam swoje utwory. Niektóre były bardzo słabe, więc wpadliśmy na pomysł, że zorganizować warsztaty twórcze. Zapraszaliśmy pisarzy i krytyków, Sandauera, Przybosia, Adama Ważyńskiego, Stefana Żółkiewskiego...

Zauważyłem, że w swoim Piśmie nie drukujesz siebie.

I tak być powinno. Stworzyłem „Poezję dzisiaj” nie dla siebie.

To może powiesz chociaż czytelnikom „Poezji dzisiaj” o Twojej drodze twórczej?

Debiutowałem wierszami w r. 1965 w tygodniku „Kultura”, gdzie dział poezji prowadził Stanisław Grochowiak, wymagający i najbardziej znany wtedy poeta. W następnym roku tomik „Obecność” ukazał się w Iskrah. Potem wydałem jeszcze siedem tomów wierszy, m.in. „Niebo cwałuje bosą”, „Za wczesny śnieg”, „Głogi”, „Widły śniegu”. Popiełniłem też dwa tomy opowiadań: „Święci ze snów i jarów” oraz „Nie twoje srebrniki”.

Dlaczego nie mówisz o pozycji najważniejszej dla polskiej poezji? Jesteś przecież autorem i wydawcą najpełniejszej książki poetyckiej pt. „Poezja polska – antologia tysiąclecia”, dwutomowc bibliofilskie dzieło w formacie B-5 i prezentacja 200 autorów, od Bogurodzicy począwszy.

Prawie 200. Pracuję teraz nad dalszym ciągiem tej antologii, trzecim tomem. Będą w nim poeci urodzeni po 1945 roku, około 30–40 autorów.

Kiedy się ukáže?

W I kwartale przyszłego roku, jako całość, czyli pełne trzy tomy.

Masz sponsora?

Tak. Na 1/4 potrzebnej kwoty.

Wydajesz także numery „Poezji dzisiaj” poświęcone wybitnym twórcom, m.i.n Mickiewiczowi,łowickiemu, Norwidowi, ks. Twardowskiemu. Ostatni numer, Norwidowski, zyskał uznanie wśród czytelników i Norwidologów. Czy „Poezja dzisiaj” przyznaje nagrody?

Tak. „Laur poety naszych czasów” otrzymał ks. Jan Twardowski.

Z zasady nie udzielasz wywiadów i niechętnie mówisz o swoich dokonaniach. Dlaczego dla mnie zrobiłeś wyjątek?

Bo jesteś pierwszym żywym poetą, którego poznałem jako uczeń III klasy liceum ogólnokształcącego. Współredagowałeś wtedy „Współ-

czesność”, najważniejsze pismo literackie II połowy lat 50. W którym zresztą później zacząłem publikować, ale Ciebie już tam nie było.

Co ci się nie podoba we współczesnym życiu literackim?

Dzisiaj życie literackie prawie nie istnieje.

A w kolegach po piórze?

Może język w krytyce, bardzo szczyelny, właściwie kod dla wtajemniczonych, że zarówno twórca jak i czytelnik machają ręką i myślą i robią swoje. Dziś język musi być precyzyjny i zrozumiały, jak instrukcja, inaczej tekst zostanie pominięty. Wódz przed bitwą nie wygłasza niezrozumiałych tyrad, żołnierzy musi przekonać paroma, a może nawet jednym zdaniem. A dzisiaj trwa bitwa – reklam o nabywcę. Długa, pisana pseudonaukowym slangiem recenzja czy esej – zniechęcają. Reklamy są natarczywe, ale sięgają po coraz nowe metody przekonywania. I psychologicznie są trafione. Gdyby wiało z nich chłodem, dystansem i terminologią tylko dla wtajemniczonych, jeszcze bardziej byśmy ich unikali.

Jaka poezję preferujesz?

Dobrá. Cenię osobowości, a nie programy i poetyckich krzykaczy. Poza programami tworzyli Norwid i Leśmian.

Co będzie zawierał najbliższy numer „Poezji dzisiaj”.

Wiersze uczestników XXX Jubileuszowej Warszawskiej Jesieni Poezji. Przede wszystkim z Polski, ale będzie też w tym numerze poezja zagraniczna: z Chin, Izraela, Grecji, Włoch, Norwegii, Włna, Rosji... I ciekawe rozważania o kulturach narodowych i globalizacji. Ponadto interesujący wywiad z poetą, Stefanem Jurkowskim oraz informację o sytuacji i miejscu Związków Twórczych po roku 1990 w krajach Europy Środkowej.

Nad czym teraz pracujesz?

Nad wieloma rzeczami naraz, ale przede wszystkim nad następnym numerem „Poezji dzisiaj” oraz nad trzecim tomem antologii poezji polskiej.

Dziękuję za rozmowę.

Rozmawiał Jerzy Stanisław Czajkowski

ZLP zgodnie mi się współpracuje. Razem przygotowujemy XXX Warszawską Jesień Poezji, w której ja odpowiadam za część zagraniczną. Nie zapominaj jednak, że przede wszystkim jestem wydawcą i na tym muszę się skupić, zwłaszcza w dzisiejszych czasach, kiedy sprzedają nawet kilku egzemplarzy książki jest nie lada sztuką i – sukcesem.

Znasz język węgierski. Żaden z poetów i tłumaczy polskich nie przyczynił się w takim stopniu co ty do popularyzacji literatury węgierskiej u nas. Czy Węgrzy to zauważają i doceniają? I czy mógłbyś wymienić poetów, których przekładales na język polski?

Literaturę węgierską w Polsce popularyzuję nie dla splendorów, lecz dlatego, bo ją lubię i cenię. Jest to jedna z najciekawszych literatur w świecie, mimo że osamotniona z powodu bariery językowej. Węgierskich poetów przełożyłem ponad setkę. I nie tylko poetów, takich jak Sándor Petőfi, Endre Ady, Attila József. Cenię również węgierską prozę, najbardziej Gyulii Krúdyego, którego nowele ze zbioru pt. „Sindbad” przełożyłem na język polski. To piękna proza – mówiąca o świecie z końca XIX wieku na Węgrzech, którego dawno nie ma. Tłumaczyłem też scenariusze filmowe, napisałem książkę o węgierskim szamanizmie oraz o kulisach powstania węgierskiego w r. 1956 i o jego przywódcy. Imre Nagyu. Węgrzy znają tę książkę, ale nie musieli jej tłumaczyć, bo na ten temat mają własną bogatą literaturę.

Popularyzuję nie tylko literaturę węgierską. Obok niej bardzo mi się podoba poezja rumuńska i tacy jej twórcy jak Mihai Eminescu, George Bacovia, Tudor Arghezi, Nikita Stanescu, Marin Sorescu. Każdy z nich mógłby być laureatem Nagrody Nobla. Z krajów Europy Środkowej tylko my mamy szczyście do Noblistów.

Porozmawiajmy o Twojej twórczości. Jest oryginalna, wybija się spośród innych. Jesteś poeta, prozaikiem, eseista, wydawcą. Poeta Zbigniew Jerzyna tak pisał o wydanym przez ciebie tomie wierszy Dla zakochanych: „Jest to piękna i mądra liryka miłosna. Delikatna i zmysłowa, czuła i targana namietnością. Niezwykle plastyczna, nasycona barwami i zapachami. Autor nie tylko kocha kobiety, ale stara się je też zrozumieć”. A wybitny krytyk i eseista, prezes ZLP, Piotr Kuncewicz dodaje: „Dla zakochanych to najbardziej przekonująca część liryki w poezji współczesnej”...

Dziękuję im za te słowa. Mnie też niektóre moje wiersze podobają się. Po latach: może trzy. może siedem, w zależności od samopoczucia. Odkąd stałem się wydawcą, nie mam czasu na własną twórczość. Nie

mogę zrezygnować wielu pomysłów. Np. dalszej części powieści Cień jego anioła...

Któręj zazdroścza Ci twórcy, co ją przeczytali. Pamiętasz, co po jej ukazaniu się pisali koledzy po piórze?

Nie.

To Ci przypominę. „Niesamowita książka. Miłość, rozpacz, nadzieja na drugie życie – za 1000 lat. I niezwykły romans. Piękny styl i wyobraźnia. Taka lekturę pamięta się nawet po latach”. Tak pisał Piotr Kuncewicz. A Marta Tomaszewska, laureatka Orderu Uśmiechu, przyznawanego przez dzieci swoim ulubionym pisarzem... Posłuchaj. „Cień jego anioła przeczytałam jednym tchem. I – natychmiast przeczytałam go po raz drugi. Należy ona bowiem do tych niezwykłych książek, które właśnie czyta się jednym tchem, a zarazem chce się je smakować. Jest to powieść piękna, mądra i tajemnicza... Chciałabym być jej autorką”. Zachwycił się nią również Janusz B. Roszkowski, poeta i wybitny popularyzator literatury szwedzkiej: „Cień jego anioła Aleksandra Nawrockiego jest książką niezwykłą, jedną z najbardziej niezwykłych książek o miłości, jaką kiedykolwiek miałem w ręku (...). Trzeba mieć ogromną skalę przeżyć wewnętrznych i wielki talent poetycki, żeby być zdolnym do napisania takiej książki”. Inni też o niej pisali, m.in. ...

Dosyć już. To chyba nieprawda?

Masz więc i czytaj.

Może kiedy indziej. A w ogóle nie lubię czytać o sobie. Nie skromność to, nie lek, lecz cecha charakteru. Tworzymy z konieczności, a nie żeby się podobać. Chociaż uznanie czytelników, zwłaszcza tak znakomych i wymagających – cieszy. Może wtedy napiszę dalszą część Cienia jego anioła, a właściwie przepracuję, bo napisałem ją przed 14 laty.

A wiesz. Jak często je piszesz?

Dwa, czasem trzy na rok. Dwa lata temu napisałem „Abelarda i Heloizę”. Po roku leżakowania w szufladzie jeszcze raz zajrzałem do niego, przepracowałem i odważyłem się opublikować.

Przyszli?

Nic. Za to podobała mi się, podczas trwania imprezy, postawa BORu. To ludzkie na zupełnie innym poziomie.

Uprawiasz Donkichoterię. Jaki to ma sens, skoro władzę i ludzi bogatych literatura nic nie obchodzi?

Nic robię tego dla nich.

A dla kogo?

M.in. dla tej osoby, która na ścianie przystanku autobusowego, stojącego w głuchym polu, napisała ten wiersz:

Gdzie jesteś druga połowko jabłka,
która mam spotkać w przyszłości
jaki jest twój uśmiech i kolor oczu
którymi ścieżkami dnia kroczysz?

Chcę cię zobaczyć dziś
na jawie
odplynać na wyspę miłości
skosztować ust twoich
i zamknąć oczy
a potem....
już w miłość skoczyć.

Pod wierszem były inicjały: A.L. i Jeszcze nieczytelne nazwisko – pewnie autora wiersza. Odkryłem ten tekst podczas moich wakacyjnych wędrowek rowerowych. I nie miałem go czym i na czym zapisać. W tamtej stronie, okolice zapadłej wsi Powielin w stronę Nasielska, gdzie najwięcej jest psów i to złośliwych kundli, wybrałem się znowu, już specjalnie, w miesiąc później z niepokojącym przekonaniem, że wiersz ktoś zmazał, pokreślił... Ale był, tak samo widoczny i czytelny jak poprzednio. Lśnił jak perła wśród nagrymolonych wulgaryzmów, ale z daleka, żeby nie pokalać pięknych uczuć. Chciałbym poznać osobę, która ten wiersz napisała na blaszanej ścianie przystanku.

Na wniosek UNESCO zorganizowałes wiosną br. Światowy Dzień Poezji, pod patronatem małżonki Prezydenta Rzeczypospolitej, Jolanty Kwaśniewskiej oraz Ministra Kultury i Dziedzictwa

Narodowego. Myślia przewodnią imprezy były kultury narodowe w erze globalizacji. Przyszło i przyjechało mnóstwo ludzi, z całego świata. A najważniejsze, że była również młodzież, dużo młodzieży, co zauważyła przede wszystkim i pochwaliła Pani Prezydentowa...

Młodzież to moi uczniowie, byli i aktualni. Przyjechali poeci z całego świata, najdalej z Meksyku i Australii. W numerze 15/16 „Poezji dzisiaj” są ich nazwiska. Podobnie poetów z Polski. Impreze zorganizowałem jednoosobowo, ale przy aktywnej pomocy Mazowieckiego Centrum Kultury i Sztuki. Sponsorów było trzech: Wspólnota Polska dała 2000 zł, UNESCO 3000 zł i Mazowieckie Centrum Kultury i Sztuki 3000 zł. Razem 8000 zł.

To bardzo mało. Na imprezy o tym rozmachu przeznaczają się kwoty rzędu 100 000 zł i więcej.

Tak. Ale trzeba było obejść się 8000 zł. Starczyło na hotele i skromne kieszonkowe dla autorów zagranicznych. Polscy pracowali dla idei i za to jeszcze raz im serdecznie dziękuję. Działy się sobie, że udało mi się udźwignąć ciężar tej imprezy i odpowiedzialność za nią. Wzięli w niej udział także ambasadorzy-poeci, którzy czytali swoje wiersze w muzeum Jana Pawła II zwanym salą Porczyńskich, a potem byli gośćmi Wyższej Szkoły Humanistycznej w Pułtusku. Podejmował nas też w Petykoczach wybitny aktor i miłośnik poezji, Wojciech Siemion. Dopisały masowe środki przekazu: pisma codzienne, radio, telewizja, co spowodowało światowe reperkusje. Dzwonili potem zainteresowani imprezą ze wszystkich stron świata. I przyjaciele: z USA, Kanady, Australii, z którymi ostatni raz widziałem się przed 20 laty.

Byleś sekretarzem ZG ZLP oraz wiceprezsem OW ZLP. Zorganizowałes Oddział ZLP w Ciechanowie. Współorganizowałes Warszawską Jesień Poezji. Czemu nie jesteś już w strukturach władz Związku Literatów Polskich?

Jestem. Członkiem ZG ZLP i członkiem władz Oddziału Warszawskiego ZLP.

Ale bez konkretnego przydziału?

Myślę, że to dobrze. Za dużo obowiązków powoduje, że nie zawsze dobrze się je wypełnia. Z nowym Zarządem Oddziału Warszawskiego

Opowiedz jedną z przygód związanych z wydawaniem „Poezji dzisiaj”.

Była to przygoda z dwoma policjantami. Po 18 godzinach siedzenia w drukarni nad składem i korektami 6 grudnia ubiegłego roku wracaliśmy do domu. Byliśmy: żona i ja, krańcowo wyczerpani i chorzy na grype. Po godzinie 2⁰⁰ nad ranem zatrzymał nas patrol policyjny, już w Warszawie, naprzeciw Cytadeli – symbolu panowania caratu nad kochającymi wolność Polakami. Było ciemno, zimno, wokół ni żywej duszy, a po drugiej stronie Wisła. Policjanci zakwestionowali duplikat OC, mimo że był podstemplowany za zgodność i kazali nam wysiadać. Argumenty, że jest noc, niebezpiecznie, jesteśmy chorzy i zmęczeni, w dodatku nie mamy pieniędzy na taksówkę, nie przemasowały do nich – zwłaszcza argument braku pieniędzy; to ich rozwsłodziło i zaczęli nas wyszarpywać z samochodu. Kiedy nieopatrnie powiedzieliśmy im, że jesteśmy ludźmi kultury i pracujemy dla dobra polskiej literatury, uznali, że chcemy wywrzeć na nich presję poprzez „nasze stanowisko”. W końcu dali mi 20 minut na przyniesienie oryginału polisy. I nie obchodziło ich, że muszę pokonać trasę 10 km, że jestem chory, na dworze zimno, a na mieście o tej porze niebezpiecznie.

Czym się to skończyło?

Podczas mojej nieobecności policjanci do tego stopnia dreczyli żonę, że poczuła się źle. Kiedy przyszła do siebie, poprosiła ich o wezwanie karetki pogotowia. Udali, że nie słyszą. Po powrocie do domu żonę w ciężkim stanie zabrano do szpitala. Jak wiesz, o tym wypadku pisała szeroko prasa.

Mam nadzieję, że policja was przeprosiła.

Skądże. Skierowała wniosek do kolegium o ukaranie na najwyższą kwotę. Ujęły się za nami środowiska twórcze z Warszawy, Krakowa, Lublina. Ludzie byli wstrząśnięci...

A policjanci?

Dzwoniłem do policyjnych notabli. Jeden z nich, dobrze odżywiony, ostatnio robiący za gwiazdora w telewizji jako rzecznik policji stolecznej, poinformował mnie przez telefon, że sam sobie jestem winien, bo ożeniłem się ze zbyt wrażliwą kobietą, a policja od czasów starożytnych zawsze była represyjna. Przeczytałem wniosek policjantów o ukaranie.

Prawda w nim było tylko 11 błędów ortograficznych na jednej stronie. Nam nie uwierzono, bo nie mieliśmy świadków, ale uwierzono policjantom, którzy wyrazili nam krzywdę.

I czym się to skończyło?

Kolegium przy ul. Andersa 15 w Warszawie ukarało nas. Sądząca trojca, przypominająca kreatory z Rewizora Mikołaja Gogola, była zaprzeczeniem przedstawicieli prawa, a wspomagających nas świadków wyrzuciła za drzwi. Obecny na rozprawie prawnik nazwał ich publicznie zwyrodniałcami, a całą rozprawę – farsą z tandetnych filmów spod znaku Dzikiego Zachodu.

Czy policjantów też przy was przesłuchiowano?

Jednego. Zastaniał się niepamięcią i był arogancki, więc mu uwierzono. Drugi przyszedł już po zakończeniu rozprawy. Złapał się go na podpisywaniu dokumentów po zakończeniu rozprawy, które skwapliwie podsuwał mu przewodniczący rozprawy, Stefan Balcerzak.

Ci policjanci nazywają się: Kleniewski i Skroński?

Nie potwierdzam i nie zaprzeczam. Polowali potem na bezbronne, strajkujące pielęgniarki. Akurat przechodziłem koło Ministerstwa Zdrowia. Poznali mnie i chyba zrobiło im się głupio, bo zaraz zwinęli się, razem z radiowozem. Ostatnio nie widuję ich patrolujących ulice Warszawy.

Pewnie dostali awans za znechanie się nad ludźmi kultury.

Z policją dotąd nigdy nie mieliśmy zatargów. Podczas rutynowych kontaktów traktowaliśmy się z wzajemnym zrozumieniem i z sympatią – my, za ich ciężką i odpowiedzialną pracę.

Wstyd, że policja rządu, którego premierem jest profesor, okazała się nieludzka – za pieniądze podatników, czyli ludzi, których powinna chronić. Czy mam rozumieć, że w tym konkretnym wypadku poezja i poeta ponieśli klęskę?

Ale tylko w tym. Zaprosiłem potem owych policjantów i ich szefów na Świątyni Dzień Poezji, nad którym honorowy patronat objęła inazła Prezydenta Rzeczypospolitej, Jolanta Kwasniewska.

a czasem i pracą fizyczną. Wydawnictwo nie przynosi już dochodu, bo załamał się rynek książki, a ostatnio splątało kilka dużych hurtowni, razem z wstawionymi do nich książkami mojego wydawnictwa. Pieniądzy nie odzyskam. Tak, bez pomocy państwa, wygłąda wolny rynek kultury, o którym kiedyś nieopatrznie śnił twórca.

Z czego się utrzymujesz?

Żeby nie obciążać ZUSem swojego wydawnictwa i żeby mieć comiesięczną pewność na niewielkie pieniądze, wykładam historię literatury oraz literaturę współczesną w Liceum Księgarskim na Żoliborzu. Udało mi się wśród uczniów wyhuskać prawdziwe talenty. Współpracują już z „Poezją dzisiaj”. Podczas praktyk w księgarniach, na moje zlecenie, uczniowie badają rynek książki, zwłaszcza przyglądają się sprzedaży literatury pięknej.

I jak to wygląda?

Prawie tragicznie. Sprzedają się przeważnie książki użytkowe, a z literatury pięknej – zagraniczna, głównie amerykańska. Nawet część moich wychowanków czyta tylko literaturę amerykańską. Ulegli reklamie. Mimo to staram się zaprzyjaźniać moich uczniów z literaturą polską.

Na przykład?

Zapraszam na spotkania wybitnych poetów: np. ks. Jana Twardowskiego, Andrzeja Żmiewskiego, pisarzy: np. Zygmunta Kubiaka, reporterów, np. Bogusława Wołoszańskiego, filozofów, np. Marię Szyszkowska, albo chodzę z moimi wychowankami do „Klubu Księgarza” na Rynek Starego Miasta, do Domu Literatury przy Krakowskim Przedmieściu, odwiedzamy też propagujące kulturę placówki zagraniczne, np. Węgierski Instytut Kultury, Hiszpański Instytut Kultury im. Cervantesa, etc.

Czy masz na to wszystko czas?

Żyję w nieustannym niedoczasie. Dlatego bardzo rzadko sam piszę. Tego mi najbardziej żal. Człowiek ma określoną ilość energii, a ja ją eksploatuję z konieczności rabunkowo. Czytelnicy „Poezji dzisiaj” nie wiedzą o tym. Przypuszczają, że jeśli jest redakcja, to

pracuje w niej cały sztab ludzi, którzy mają czas również na korespondencję i którzy nieźle zarabiają. Rzeczywistość jest inna. Piśmo de facto prowadzone jest jednoosobowo i za darmo. Dlatego m.in. nie mogę odpowiadać listownie (tylko tym odpowiedziałam, którzy w korespondencji przysyłają kopertę ze znaczkiem), bo wydalbym na to miesięcznie ok. 2000 zł na same znaczki. Ze zrozumiałych względów nie jestem także w stanie płacić honorariów. Młodzi rozumieją to, starsi – nie. Za to w „Poezji dzisiaj” nie ma kolejki. Bardzo dobre wiersze są drukowane natychmiast.

Wiem, że masz poetycką intuicję. Kiedy w 1965 roku na filologii polskiej twój koleśdy wybrali tematy prac magisterskich, ty bez wahania wybrałeś Czesława Miłosza, mimo że był on wówczas i nieznany, i zakazany.

Rzeczywiście. Żaden z ówczesnych profesorów nie podjął się przyjęcia tego tematu, za wyjątkiem prof. Zygmunta Jakubowskiego, który jednak lojalnie uprzedził mnie, że praca nie może liczyć, ze zrozumiałych wtedy względów, na publikację. Już jako magister zostałem bezrobotnym i dlatego zacząłem studiować filologię węgierską, z racji pierwszego wyjazdu za granicę właśnie na Węgry oraz zaproszenia na ten kierunek przez ówczesnego kierownika katedry hungarystyki, prof. Istvana Csaplátosa, który uwierzył, że będę przekładał literaturę węgierską na język polski. Dane go mu wtedy słowa dotrzymałem. A jeśli chodzi o Czesława Miłosza, miałem ogromną satysfakcję, kiedy w r. 1980 został on laureatem Nagrody Nobla. Poszedłem wtedy do Domu Literatury, żeby ponownie przewertować jego książki. I okazało się, że były one nie rozcięte, czyli nie czytane przez kolegów-literatów, mimo że po Noblu zaczęli głośno zachwycać się jego twórczością. Ja wcześniej, jako nie nominowany literat, bo bez legitymacji, utwory Miłosza czytałem w Bibliotece Uniwersyteckiej, w dziale tzw. cimeliów, czyli literatury zakazanej. Po przyjeździe w r. 1981 Miłosza do Polski inni rzucili się na jego sławę i zaczęli od niej odcinać kupony. Mnie wśród nich nie było.

Kto ci pomaga w redagowaniu numeru?

Głównie żona. M.in. wozi mnie do drukarni, ponieważ jestem ciągle zmęczony i ze względu na bezpieczeństwo nie siadam za kierownicą.

A jak było z I nr „Poezji dzisiaj”? Chwycił?

Tak. Uważał się w 200-lecie urodzin Adama Mickiewicza. Ponieważ w tymże roku zmarł Zbigniew Herbert, więc Pismo zaprezentowało te dwie sylwetki, wielkich artystów i moralne filary humanizmu.

Jak było z kolportażem? Niełatwo jest dzisiaj bez reklamy wprowadzić na rynek nowy tytuł.

Silne reklamy nie ma. Właśnie dlatego. Wśród pisarzy, którzy wydali „Poezję dzisiaj” zgodził się upowszechnić Pol-Perfect, który ma oddziały EMPIKOW w 47 dawnych miastach województwa. Dostarczył nam numery sprzedawane w całości, za co Pol-Perfect złożył mi gratulacje. Czytelnicy „Poezji dzisiaj” od razu zauważyli i przyjęli ją z radością i nadzieją. Posypały się listy do redakcji z gratulacjami i z wierszami o wielkości dojrzałości i bardzo dobrymi. Nie tracąc kontaktu z twórcami uznanymi postawiłem także na młodych, żeby zniwelować pokoleniową dziurę.

Jak Pismo przyjęło MKiS?

Zapomniało o obietnicy. Robili to konsekwentnie trzej kolejni ministrowie. Mimo to udało się „wychylić” dwie niewielkie sumki, na pół numeru każda. Ale ja nie mam czasu chodzić i prosić. W swojej naiwności uważam, że skoro pracuję charytatywnie dla kultury narodowej, bez sztabu ludzi, bez sekretarek, to mimo że nie jestem ze „swój” ekipy, należy mi się przynajmniej miłe słowo, a nie powar-kiwania niektórych urzędników. Tak, nie jestem ani ze swojej, ani z żadnej ekipy. I na kunktatorstwo nie mam czasu. A kultura polska jest jedna, ponad ekipami. I dla niej pracuję.

Czy masz sponsorów?

Żadnych stałych. Na jeden z ostatnich numerów Pisma skromną kwotę dało PZU Życie.

I dajesz sobie radę?

A co mam robić. Jestem z pokolenia wojennego, które w każdej sytuacji musiało dawać sobie radę. Część pieniędzy odzyskuje ze sprzedanych numerów, na resztę muszę zarabiać, nawet korepetycjami.

filologii polskiej, węgierskiej, etnografii na Uniwersytecie Warszawskim. ucześniejsze też na wykłady z filozofii prowadzone przez Leszka Kolałkowskiego, z socjologii – Józefa Chafajnskiego, ponadto interesowałem się archeologią, etnologią, a także pogłębiałem moje studia za granicą, m.in. z zakresu modnego dopiero od niedawna kulturoznawstwa) wszystko lub prawie wszystko potrafię zrobić sam w swoim wydawnictwie. Decyzję też podejmuję sam, więc nie tracę czasu na wielogodzinne zebrania. Często w ciągu jednej nocy dokonuję wyboru wierszy wybitnego poety...

I w ciągu nocy potrafisz zaprojektować dom.

Tak, chociaż nie jestem architektem. Kilka zaprojektowanych przeze mnie gratis domów dla zaprzyjaźnionych ze mną twórców stoi już od 20 lat i ma się dobrze. Mnie też się one podobają, bo są proste, funkcjonalne i tanie, bez ryzykownych eksperymentatorskich rozwiązań. Słowem architektura to moje hobby. Dlaczego? Uczę konkretno, wyszukiwania rozwiązań optymalnych. I odpowiadam na pytania. Jak zbudujesz, tak będziesz mieszkał. Ale wrócmy do literatury.

Właśnie. Kiedy ukazał się pierwszy numer „Poezji”?

„Poezji dzisiaj”, bo nasze dzisiaj jest najważniejsze, również dla przyszyłych pokoleń. Po r. 1990 powstała ogromna dziura w kulturze. Przyczyniło się do tego gwałtowne ubożenie ludzi kultury i brak polityki kulturalnej kolejnych ekip rządzących. Literatura krajowa rozbiła się na mało znaczące literatury podwórkowe, bez wzajemnych kontaktów. „Poezja dzisiaj” stała się koordynatorem tych działań, zaczęła ukazywać dorobek środowisk twórczych całego kraju. Dotąd zaprezentowałem środowiska: poznańskie, bydgoskie, krakowskie, ostrołęckie, czechanowskie, siedleckie, warszawskie oraz niewielkie, ale bardzo prężne barlineckie w Barlinku na Pomorzu Zachodnim. Ponadto na łamach „Poezji dzisiaj” prezentowani są twórcy z całego kraju. Odnotowujemy także ważniejsze konkursy literackie i interakcyjne o sytuacji literatury w Polsce pod nazwą „SOS dla literatury”. Na organizowane przez nią w Domu Literatury konferencje przychodzili i przychodzą zafascynowani przedstawiciele wszystkich środowisk twórczych oraz dziennikarze, popularnych dzienników i redaktorzy z radia i telewizji.

Jerzy S. Czajkowski i Aleksander Nawrocki

POEZJA JEST SENSEM MOJEGO ŻYCIA

Z Aleksandrem Nawrockim, redaktorem naczelnym „Poezji Dzisiaj” i prezesem Wydawnictwa Książkowego IBiS, rozmawia Jerzy Stanisław Czajkowski.

Jesteś człowiekiem-instytucją w polskim środowisku literackim, a nawet poza granicami kraju. Wzięłeś na siebie obowiązek wydawania miesięcznika „Poezja dzisiaj”, który pod nazwą „Poezja” ukazywał się do r. 1990, kiedy to ówczesne władze odmówiły finansowania tego pisma. Co cię skłoniło do podjęcia takiej decyzji?

O okoliczności wznowienia „Poezji” mówiło się cały czas w środowisku literackim. W połowie lat 90 zyczący tej idei był Bogdan Klukowski, ówczesny dyrektor Departamentu Książki w Ministerstwie Kultury i Sztuki. Ale w r. 1997 wybory wygrała inna opcja polityczna i zmienił się skład osobowy MKiS. Mimo to postanowiłem kontynuować rozmowy z nową ekipą wierząc jej deklaracjom. Umówiłem się na rozmowę ze Sławomirem Ratajskim, wiceministrem Kultury i Sztuki, odpowiedzialnym za prasę i wydawnictwa. Poszliśmy w kilkanaście osób. Byli wśród nas przedstawiciele ZLP, SPP oraz twórcy niezrzeszeni. Wiceminister przyjął nas życzliwie i zaproponował, że jeśli wydamy pierwszy numer „Poezji”, przy następnych Ministerstwo pomoże, a może nawet zrefunduje ten pierwszy. Wśród kolegów wielu było chętnych na stołek redaktora naczelnego „Poezji”, ale nikt z nich nie chciał, czy nie był w stanie, wyłożyć własnych pieniędzy. W tej sytuacji postanowiłem zaryzykować wydanie pierwszego numeru święcie wierząc obietnicy wiceministra. Byłem i zresztą do dziś jestem właścicielem Wydawnictwa Książkowego IBiS, które wtedy finansowo stało jeszcze względnie dobrze, ponieważ postawiło nie na ryzykowne bestsellery i różnego rodzaju ściągę dla uczniów, lecz na literaturę piękną, głównie poezję, którą wydawałem, zdaniem czytelników, najbardziej elegancko i stosunkowo tanio. Tytuły zaprogramowanych przeze mnie serii poetyckich wkrótce zaczęli podrabiać inni wydawcy. Zamiast się z nimi procesować cieszyłem się, że „zarazili się” wydawaniem dobrej poezji. Jako wydawca mam dobre przygotowanie merytoryczne, ponieważ przez 15 lat pracowałem jako redaktor w Wydawnictwie „Iskry”, gdzie sztuki edytorskiej uczyłem się od życzliwych i doświadczonych redaktorów, m.in. Danuty Łukawskiej i Adama Leszczyńskiego. Ponadto dzięki wielostronnemu wykształceniu (jestem absolwentem

czy innymi zwraca uwagę tym, że każdy jej rozdział, z wyjątkiem trzech ostatnich, opatrzone jest mottoem.

Ala motto zawsze zgadza się z treścią rozdziału.

Swoją rangą odpowiada ranga poruszanego problemu.

I tak: gdy zapoznaliśmy się z merem miasteczka panem de Rénal mamy czytać z Barnawę; natomiast w trydziestym siódmym rozdziale powieści, skoro pisarzowi zależy na zdyskretyzowaniu sytuacji, wtedy dobiego powołuje się na słowa samego Napoleona.

W potknięciach Zofii Nalkowskiej rol się od cytatów, ale ce-

Dwie powieści „Wiatr halny” raz pierwszy lat. Drugiej Rzędy Ziemopólnej. „Przedwiośnie” — Żeromskiego i „Romans Teresy Hennert” — tak przynajmniej wimawia się nam od kilku lat.

Na zakończenie naszej wędrowki przez pierwszy okres twórczości Nalkowskiej zajrzymy więc do tego sławnego „romansu” — w której powieści politycznej i psychologicznej, „obrazu epoki”.

Czy powieść psychologiczna? Muszą istnieć jakiegoś kryteria pozwalające uznać powieść za psychologiczną, tym bardziej za nowocześniejszą powieść psychologiczną.

JERZY CZAJKOWSKI

„wiatr halny”

Z Adamem Pachem reknąłem się jeszcze na kilka miesięcy przed uroczystościami sabalowymi w sal festiwalu „Morskiego Oka” w Zakopanem. Przygotowywał on do występu zorganizowany przez siebie zespół pięciu i tanca im. Sabaly.

Nie wiedziałem jeszcze wtedy, że autorem wielu „gdańskich i piśnienek”, które wówczas usłyszałem, był ów dowcipny kontransfer zespołu — Adam Pach. Dowiedziałem się o tym znacznie później.

Adam Pach jest góraliem z krwi i kości, człowiekiem szanowanym i lubianym. Jest on znany przede wszystkim jako poeta góralski, autor wielu gawęd i pieśni.

Ważnym wydarzeniem w jego pracy poetyckiej był utwor o legendarnym Janusiku, szlachetnym zbrojniku Skalnego Podhala.

Utworem tym zainteresował się Adam Pach od przeszło ćwierć wieku, tj. od 22 roku życia. Zadebiutował wierszem opisyującym mistrzostwa narciarskie w roku 1929. Od tego czasu dojrzała i rozwinięła się jego poezja, którą cechuje przede wszystkim to, że jest woina od nalciałości „ceperskich”.

Oto fragment wiersza ku czci

Nalkowska, a znaczenie faktów. Nalkowska w dalszym ciągu nie rozumie problematyki rewolucyjnej, w sposób infantylny ukazuje przemiany zaszły w Rosji. Rewolucjonistów w powieści to prawdziwie groteskowe postaci. Andrzej marzy o rewolucji, w której uczestniczyłby ludzie pokroju Omskiego.

„Tacy jak Omski — powiada — są meźni, kochać wojnę, biją się dobrze, niezależnie od tematu, niezależnie od hasła”.

Zosia, siostra Andrzeja Laterny niedawno powróciła ze Wschodu.

Czy „Romans III” jest powieścią o genezie saucy?

Dia naszego pokolenia taka ocena brzmi dziwnie, wręcz smiesznie!

Gdzieś w tym prymitywnym obrazie szamotania się pikt. Om-

Druk. BSW „Prasa”, Al. Jerozolimskie 125. Nakład: 50.000. Zam. 4461 B-64.

Zdzisław Pietrak

Kieles roków, wieku ćwierć,

Kto se Bartuś pod regłami spokoł śmierał,

Staryśi skraczy... Cas jus na cie, cas,

(Dyd nik wiconie zyl nie bedkie,

hawry w regu stary bas),

Rej, Bartusiu, na mój dusiu Na gólichach graj,

Nim na wieki duch twój lekki Pójdzie w wicony maj!”

Nie do poszli jednak ogranicza się twórczość Adama Pacha. Obecnie kończy on zaczęty przed laty wielką pracę poświęconą historii góralszczyzny. Jako znawca swego umiłowanego regionu, podjął się spisania dziejów Podhala w oparciu zarówno o dokumenty przechowywane w bibliotekach i archiwach, jak i o „przekazania” starzych górali. Pach odkrył na przykład autentyczne dokumenty nadań królewskich, sięgające jeszcze XIII wieku. W pracy swej ustępuje on rozwinąć problem pochodzenia górali i przypomina także rodowód „cepry”. Pracojem „ceprów” był inż. Ceper, budowniczy kolej zakopiańskiej. Jego to właśnie imieniem nazywają działy górale przybyszów z „ni-

wziankami i artykulakami. M. in. „Gwóźdnik Zachodni” ukazał swój czytelników mel-nawą notatką na temat niejakiego Kwiryna oraz dużych i małych liter. W szranki wstąpiła też „Nowa Kultura”, Ryszard Wasila zadal sobie benedyktyński trud wychwyłania wszystkich nieprawości przekładu opowiadania zamieszkanego w trzecim numerze naszego pisma. Niejaki pan Zoil zamondemonstrowal w „Życiu Literackim” artykuł niedużoznaczenie ocierający się o denuncjacje. Myśli przewodnie tego elaboratu można sformułować mniej więcej tak — Donoszę Wysokim Władzom, że Współczesność należałoby zlikwidować”. Wszystkim krytykom, którym raczyli o nas napisać lub mają zamiar uczynić to w przyszłości, życzymy dużo szczęścia, radości z życia i spokoju-nego mu.

Te wszystkie prawdy i legendy o historii i obyczajach Podhala zamierza Pach ubrać w formę opowiadań pisanych gwara góralską, jedno z nich poświęcone będzie słynnemu Sabale. „Nasza Księgarnia” składa do druku „Gawędy góralskie Pacha. Ukazują się one w maju br. i są przeznaczzone dla młodzieży. „Szumią halne smutki” to zbiór opowiadań myśliwskich, które przygotuje do publikacji „Krakowskie Wydawnictwo Literackie”.

Wrodzony dar odczuwania wyraża się nie tylko w twórczości literackiej Adama Pacha. Dużym uznaniem cieszą się również jego rzeźby i artystyczne malowanki na szkie. Warto na przykład obejrzeć jego rzeźbę, która zdobi nagrobek Kornela Makuszyńskiego w Zakopanem. Pach jest znany również jako niezwykły reżyser, organizator regionalnych zespołów tanecznych i śpiewaczych, a ponadto jako stary, zasłużony... pracownik sanitar-ny. Tak, już 28 lat jest Adam Pach pracownikiem sanitar-

nie miał, albo go w ogół po co?

Wyraźnie było widać, jestem, czy też mnie nie opłaca.

Wreszcie kulejąc trochę nie z powrotem usnął. Przez cały czas stałem jej tablicze, czekolatem bezpiecznego stróża wszęde Państwo X przyjęli mi domu zapytala:

— Jak przesyła pan pnie rzeźby? Bo to jest b mamy stale z nim kłopot dawno i zawsze coś nabę Familiasz — zwróciła ofiera? — I wie pan — bardzo przykro. Ten oficer mundurze z pierwszą w i oczyszczenie w takich sprzyły. A potem wybuchła nie mógł już do nas przyjszta. Może zasnął? Ale o taki świętny stróż.

Pan X podzielał zdani. I chociaż wiele razy przydzone różnym ludziom, trpsa jest koniecznością w kim przedmiocie.

praca sanitarna mały ma związek z poezją to jednak nie przeszkadzała ona autorowi „Wiatru halnego” w jego twórczości. Co jednak bardzo mu przeszkadza i co władze miejscowe jak najszybciej powinny się postarać poprawić, to jego warunki mieszkaniowe. Bo chyba nie trudno się domyślić, że zamieszkiwanie wraz z żoną i córką w jednej niewielkiej izbie nie sprzyja twórczej pracy.

P. S. W ostatniej chwili do-wiedziałem się, że librettem Pacha zainteresowało się aż dwóch kompozytorów: brat Maklakiewicz i dyrektor filharmonii w Opolu, Czesław Orszynowicz. Obydwaj oni w szlachetnej rywalizacji „Kto lepszy”, komponować będą muzykę do tej ciekawej opery. Mam nadzieję, że tym razem niezbadane wytkni losu pozwolą im doprowadzić partyturę do szczęśliwego — o przyszłym — nieszczęśliwego końca. — nieszczęśliwego końca. — nieszczęśliwego

ANDRZEJ CHAŁCIŃSKI

WRONG
PAGE
NewTasciwa
Strona

Moj zyciorys

Andrzej Chłciński, urodzony 13.1.1932 w Warszawie. Matura ogólnokształcąca w liceum dla pracujących im. Hugona Kołłątaja w Warszawie w 1951 roku. Na wydział prawa a potem psychologii Uniwersytetu Warszawskiego nie przyjęty ze względu na "brak miejsc". Służba wojskowa, którą zakończył w stopniu starszego szeregowego w latach 1952-54. Jedyne jego studia to nieukończone dwa lata na Wydziale Filologii Polskiej UW. W latach 1954-56. W tym samym okresie praca w charakterze asystenta redaktora w Wydawnictwie Budownictwo i Architektura.

W 1955 roku przyjęty do Koła Młodych przy Zw. Literatów Polskich na podstawie złożonych opowiadań. Debiut w 1-szym numerze „Współczesności” opowiadaniem „Brzydka dziewczyna” w dn. 1.10.1956.

Jeden z założycieli i członek kolegium Współczesności od pierwszego numeru pisma. Przerwa we współpracy ze Współczesnością, kiedy pismo było wydawane przez Stow. PAX...

Od lipca 1958 do 1 stycznia 1960 roku pracował na stanowisku Sekretarza Redakcji dwutygodnika Współczesność, a od 1.1.1960 r. do 1968 roku (z trwającą ok. roku przerwą) jako Sekretarz Redakcji miesięcznika ZG. CRS – Nasz Sklep.

Debiut książkowy. Wydany w 1965 roku przez wydawnictwo „Czytelnik” zbiór opowiadań pt. „Piękne Niedziele”. Drugi jego książkowy był wydany w 1971 roku przez to samo wydawnictwo zbiór opowiadań pt. „Rozstanie w Iren”. W 1972 roku został przyjęty do Związku Literatów Polskich, do którego należał aż do jego rozwiązania w 1981 roku. Od 2001 roku do chwili obecnej jest członkiem Stowarzyszenia Pisarzy Polskich oddział w Warszawie.

W latach 1968 – 1972 przebywał dłuższy czas w Wielkiej Brytanii (w sumie ok. 2 lat) a od grudnia 1972 do czerwca 1974 przebywał w Australii. Po trwającym prawie pięć lat pobycie w Polsce, w 1979 roku ponownie wyjechał i osiedlił się w Australii, gdzie podjął pracę w firmie Gordon & Gotch, w dziale dystrybucji czasopism.

Od października 1998 roku współpracuje z wychodzącym w Melbourne „Tygodnikiem Polskim”, w którym publikuje opowiadania, szkice literackie i artykuły o sytuacji politycznej w Polsce oraz innych krajach. Do tej chwili opublikował ok. 150 pozycji. W Polsce w latach 2001-2002 opublikował kilka artykułów w dzienniku „Życie” i tygodniku „Gazeta Polska”.

Od 2004 roku jest członkiem zespołu redakcyjnego „Tygodnika Polskiego”, wychodzącego w Melbourne.

W Polsce od pierwszej bytności po wyjeździe, która miała miejsce w 1991 roku, do chwili obecnej, co rok spędza 3- 5 miesięcy, przeważnie w pierwszej połowie roku.

Andrzej Chłciński

P.S. w dn. 11. 4.06 wyjeżdżam do Polski. Tam nie będę miał dostępu do Internetu. Mój adres w Polsce – ul. Żelazna 17, 01-644 Warszawa. Jeżeli nie zdąży na temat Współczesności napisać stąd, to napiszę z Polski. Pozdrowienia.
Andrzej.

| [lista poetów](#) | [powrót do strony tytułowej](#): [miasto literatów 2000++](#) | strona danuty błaszak: <http://danutabe.tripod.com> |

Jerzy Stanisław Czajkowski

From The International Who's Who in Poetry 2003-01-19, England Europa Publications
www.tandf.co.uk, edit.europa@tandf.co.uk

Jerzy Stanisław Czajkowski; b. 13 Jan 1931; Ościsłowo; Mazowsze; Poland. Poet; Essayist; Novelist. Education: History and Sociology, 1961-68; MA, Cultural Sociology; 1968. Appointments: Senior Editor, Artistic and Film Publishing House, 1961-67, State Scientific Publishing House, 1968-71, Polish Contemporary Poetry Series, 1974-80, KIW Publishing House, 1980-89; Literary consultant. Publications: poetry, essays, novels, 1958-98. Contributions to: anthologies and journals. Honours: Writer's and editor's awards. Redaction de Soldate en Television Polonaise.

Publications include: Smoky Landscapes; 1958; Distant Tree; 1978; Passions and Patiences; 1978; Anatome of Wernyhora – poem 1990. Editor, anthologies: Vertige de bien vivre; Les eclate du legende; Poesie de Opinogóra. Contributions to: various anthologies, literature journals through the world, including poetry in Polish, French and Russian to: Action Poetique; Knizevne Novine; Literaturnaja Gazeta, Kronika poetycka zycia Józefa Piłsudskiego (Editions Spotkania, Paris 1989. Honours: Wirther's Award, Współczesność weekly, 1957-59; Literatura na świecie Award, for Le Letre sur ta Monde, 1971; Europa Award, for monograph Europe, KAW, 1975; President's Award RSW Prasa-Książka- Ruch Trust, 1976. Memberships: Łazienki Group of Poets and Painters. President: jury Kapituła Nagród Artystycznych im. Bohaterów Warszawy/ jury Recompense of Aristique nom. "Heros of Warsaw".

wywiady z jurkiem czajkowski
 założycielem słynnej grupy
 "współczesność" - [kliknij tu](#)

prezentowane utwory:
[Bal](#) | [Drzazgi](#) | [Smak](#) |

Drzazgi

Ścieżki gdzieś się zaczynają
 i gdzieś kończą
 płótna bielone nałęczą
 i krzyk
 i rozpacz kamienia
 który przetyka ślinę
 jak człowiek z nagłą
 uderzony w twarz.

chciałem podnieść oburącz
 miecz sprawiedliwości
 rozpadł się nadaremny.

o, tempora, o, mores
 audistur et altera pars

o, roso jak gwoździe chrystusowych ran
 o, krwawe drzazgi szopenowskich wierz
 dniu nienazwany, nieistniejący

poszłaś zmienić szatę
 zdeptanych łąk i pól
 zieleni coś nie weszła,
 ciebie trzeba umieć nieść

bal na warszawskiej jesieni

na tym balu nikt nie tańczył nikt się nie śmił
 wszyscy jakby mówili a nikt nic nie mówił
 niedbały twój gest upuszczony tren na
 posadzkę
 lekko wstawiona podałaś puchar wina
 ubarwiony kredką warg
 ponad spojrzzeniami - cudzoziemska kpina
 srebrniki oczu

tu nic nie ma znaczenia żaden rozkaz żaden
 gest
 filharmonia późna godzina
 rozbrzmiewa tym samym wciąż hałasem
 rozbawiona podałaś mi puchar warg
 i nagle na podium pan dyrygent
 salwa smyczków orkiestry - brzęk
 tłuczonego szkła

rozdarty tren woalu
 pobladła kredka twych warg - lazurowa cisz
 spychana z krzesła w brzeg istnienia
 iluzja

tu nic nie ma znaczenia

Piosenka biednego poety

Była mi dana cyniczna nadzieja
Więc powinienem patrzeć obojętnie
Jako się góry rodzą i góry zwałają
Więc jestem nauczony, że ziemia tam pięknie
Gdzie ma pęknać. I ludzie na próżno biegają
Na próżno lepią płaczem krwią i śliną
To co jest im najdroższe. Bo to musi zginąć.

Była mi dana wiedza zapomnienia
Pożarłem ją jak jabłko bez żadnych boleści
Jestem cały bez grzechu - bo grzech się nie mieści
W tej ciasnej ciemnej szczelinie gdzie drzymam
Pomiędzy jest i było a pomiędzy nima.
Umiem pośród zabitych kwiatkiem się zachwycić
Bo kwiat jest ciepły. A oni zabici.

Było mi dane wszystko co być miało
Obroną moją i larwy przetrwaniem
Wiem że ludy są kroplą w wielkim oceanie
Wiem że myśli boli ale bardziej ciało
Mam odwagę letargi
I nic to nie dało

Uciekając w nadzieję. Kryjąc się w zwątpienie
Bijąc ogonem rymów po ciemności falach
Szukamy tej poezji co jest ocaleniem
Choć nie ma słowa co ludzi ocala...

List
 Zapiski
 Nowy wiersz

Wiersze
 A. Bryll
 1974

Lekcja polskiego - Słowacki

Zbyt wielu szło pod wodę. Tych z pierwszych okrętów.
 co skrzydłem zagarniały każdy wiatr, i z łódek
 walących rytmy wiosłem, posklejanym w domu,
 jak wiejski cieśla zdarzył - aby tylko tonąć.
 umiały i z bulgotem zejść w pobojuwisko
 między padlinę wraków. Tam co dzień nurkują
 nauczyciele - skrobać szkielety - by wszystko,
 jak wierzą, o ojczyźnie dobyć za pertę.

A ona

- ojczyzna nasza - także przez cieśnię sklecona,
 niezdarna w swych granicach jak niezwrotny korab,
 kołyszająca się nazbyt i jak zawsze chora
 czeka tych, co potrafią płynąć, zabić - nie mdlejących
 u progu sypialni carskiej.

- Choćby jak Anglicy,
 co zabijali, a my zawsze dzicy
 naprzeciw nich, bo zwierząt nie kochamy.

Cieśla,

co się jak nasz kołodziej okrutnie napocił,
 nim wyrzezał ten korab i do kupy sknocił,
 nie ma serca dla zwierząt. To źle. Psa szczekanie
 do obcych uszu bystrzej goni niżli bulgotanie
 tonących...

Co o bigosie pisać

Co o bigosie pisać narodowym?

Że ciężkie sny przynosi...

Stare zmory,

które Piast palcem swym kołodziejowym
z gardła wyrzucał, które naród chory
przez tysiąc lat wyrzygać nie umiał, znów cisną,
- Bo odpaśliśmy boki. Bo nad Wisłą
prawie nie cuchnie trupem.

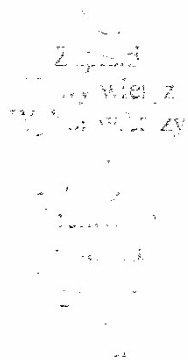
Ergo - żywot

musi się odać. Jakby w nim na gromy
walczyły bogi olimpijskie. Ckliwo
musi być w gardłach. Z tego jęzor chromy
bełkocąc tworzy wolność tak prawdziwą:
- że jeśli ktoś nie pojmie - godzin inkwizycji
i do swobody przez szarże policji
jest zagoniony...

Co więc o bigosie
o długich nocnych zmorach rodaków?

Że jawa

może być u nas tylko, kiedy krwawa
smuga przez rzekę spłynie. Że tylko w pogoni
jak zwierzę, które życia swego broni
idziemy zrzucić trucizny defilad,
przemówień tępych, mysich spisków, przypraw,
od których trzysta lat temu odwykła
europejska chytrność kuchenna.

Skąd Leśmian wziął trumięgi...

Skąd Leśmian wziął trumięgi dotąd nie wiadomo
Ale nie trzymał ich na nogach wiecznie
Jakoś przemycił przez brzeg trumny...
- Komu?

Choć sklezione z tektury lecz chodzą skutecznie
Na coraz innych nogach. Pobożnie prowadzą
Przez rzeki, góry, nieba...

Gdy je tobie wsadzą
To siedź tam gdzie masz siedzieć w beczasie. Do skutku
Mocząc spuchnięte nogi. Aby pomalutku
Sumienia ziarnko za ziarnkiem przesiewać...

A trumięgi już świecą na innych pogrzebach
Innym woskowe żółte pięty okrywając

Ale wrócą do ciebie. Tylko one znają
Drogę.

I wiedzą po co ta droga. A potem
Potrafią iść w tę drogę i wrócić z powrotem

Wrócą. Przy naszym łóżku przystaną
Do opuchniętej nogi pięknie spasowane

Piosenka poety

Na pustkowiskach Chiwy, w gęstwie Manhattan
Po zaułkach arbackich - i gdziekolwiek byłem
Nasłuchiwałem zawsze cichego drapania
Drażenia, myszkowania pod brukiem przegniłym

Tak i ja żyję mężnie na przedmieściu moim
Zębem o ząb ucieram i bobruję w próchnie
Ziarnko do ziarnka zbieram nie wiedząc - czy gruchnie
To kościowisko świata? - Czy też się ustoi...

O wielka siła mysia, do której należą
Braterstwo nasze w sierści, milczeniu, agonii
Ty rozwalisz imperia jak Popiela wieże

I pobudujesz nowe - jak wieże ironii
Aby dalej rozsadzać je cichym pacierzem
Powolna litania wvtrwałvch grvzoni.

Ernest Bryll. My mali ludzie cośmy do ostatka...

01.03.1935 - Warszawa

ERNEST
BRYLL

My mali ludzie cośmy do ostatka...

My mali ludzie cośmy do ostatka
Stojąc u krzyża na cuda czekali
Cośmy uciekli, głowy pochowali
I każdy sobie gębę ręką zatkał
Już nie będziemy o cudach gadali

My mali ludzie cośmy do ostatka

My mali ludzie w strachu czekający
Że przyjdą po nas i na krzyż przybiją
Uciekaliśmy od kobiet płaczących
Zapomnieliśmy Jana wraz z Maryją
Bo się nam powróż zacisnął pod szyją

My mali ludzie w strachu czekający

My mali ludzie, cośmy uwierzyli
Że Ty przemienisz biedę w chleb i wino
Zobaczyliśmy Twoje ciało sine
Zamiast zwycięstwa octu się napili

My mali ludzie cośmy uwierzyli

Jak ciemno, mroźno jest przy Twoim grobie
Już dla nas domy jak groby stawiają
Ty leżysz martwy kiedy nas ścigają
I gdzie Tve wino i chleb nie odpowiesz
Kiedy uczniowie własni Cię zdradzają

Jak ciemno, głucho jest przy Twoim grobie...

WOREK

(Dokończenie ze str. 3)

czy go zabiją, czy nie. Filip patrzył w ziemię i milczał.

— Na co wam to wszystko — krzyczeli kaprale, już teraz więcej z ciekawości niż z obowiązku.

Duży popatrzył na nich przytomniej.

— Przyda się — powiedział.

— Co wam się przyda, co wam się przyda? Te stare kapcie, te łachy, te majtki?

— Przyda się — powiedział.

Pokazywali mu przed oczy wszystkie rzeczy po kolei i wypytywali o ich przeznaczenie. Trwało to długo, zmiana już się kończyła myć. W końcu Duży puścił łyżę i powiedział:

— Każdy lubi coś mieć, to ja też.

Ale oni krzyczeli, Filip też krzyczał, tylko ja to usłyszałem. Poszedłem odkręcać wodę i zacząłem coś miarkować. Żal mi się go zrobiło. Ale tak, jak to nieraz żal robaka, co się na drodze wywali do góry łapami. Żal, żal aż w końcu człowiek nadepnie i koniec. Filip powiedział:

— Łozienny, wyście pierwszy zobaczyli ten worek, spiszcie te wszystkie rzeczy.

Nie chciało mi się pisać. Musiałem szukać papieru i ołówka. Byłem zły. W końcu usiadłem, zacząłem spisywać. Wolno szło. Kaprale palili, Filip przeglądał gazetę, Duży stał nieruchomo, jak przedtem. „Ja przez ciebie się męczę” — pomyślałem — „to ty stój. Wszyscy siedzimy, a ty stój, dokąd nie skończę”. I pisałem powoli, strugałem co chwila ołówkiem.

Wreszcie spis był gotowy. Filip rozparł się przy stole, rozłożył raportówkę i zabrał się do sporządzenia raportu. Mnie kazał wszystko z powrotem wpakować do worka. Duży uprzedził mnie. Ku nę i delikatnie zbierał z podłogi, skla-

dał i układał, tak samo jak było przedtem. Kaprale gadali do siebie, przestało to ich obchodzić. Filip pocił się nad raportem. Wreszcie skończył, dołączył mój spis i schował do raportówki. Worek zawieszony stał na środku dyżurki.

— Idźcie się myć — powiedział Filip do Dużego. — Jak się ubierzecie, to kapral was zaprowadzi do koszar. Pluton już poszedł.

Duży wyszedł do łaźni. Musiałem znowu męczyć się z kranami, żeby puścić Dużemu boczne prysznicie. Mył się i mył, chyba z pół godziny. Puściłem mu trochę ukropu, ale pewnie wtenczas stał z boku, bo nie słyszałem, żeby krzyczał. Kaprale wyszli na powietrze. Filip poszedł na szyb do sygnalisty. Położyłem się na ławie i zadrzemałem.

Otworzyłem nagle oczy i zobaczyłem, że Duży nade mną stoi. Umyty i w mundurze całkiem inaczej wyglądał, ale ohyba jeszcze żałośniej. Ten zając mu z twarzy wychodził. Wstałem i chciałem wyjść, zawołać kaprala, ale zatrzymał mnie.

— Ty zobaczyłeś? — zapytał.

Zmiarkowałem, że mu idzie o worek, który stał teraz w szafce służbowej, zamknięty.

— No, bo co? — mówię.

Patrzył na mnie tymi swoimi oczami, podszedł o krok i powiedział:

— Świnia.

Krew mnie zalała i trzasnąłem go w szczękę. Wysypał się sztywno jak ten jego worek. Leżał dobrą chwilę i dziwnie wyglądał. Tak, jakby wszystko miał osobno: ręce, nogi, głowę — wszystko jakieś niedobre, z innej parafii. Zaczął się zbierać. Podskoczyłem, żeby go od razu lepiej urządzić, w razie jakby chciał oddać, ale on nic. Zakolował się w miejscu, za łeb się złapał i wyszedł. Ze schodów patrzyłem, jak go kapral prowadził za sobą do koszar.

WOREK

n laziennym na szybie
Jednego dnia, tuż przed
em pierwszej zmiany zauwa-
wśród tłumu wiszących na
mundurów i kombinezo-
zary worek, czymś nabity. Wy-
m z łańcuchów środkowej
właściwy i szarpnąłem. W
omencie nadszedł oficer dy-
kopalni, sierżant Filip. Za-
wałem. Cieżkie? Tak jest.
mi rozbić kłódkę od łańcu-
worek opuścił się trochę, ale
ze splątany był z sąsiednim
i, na którym wisiał mundur.
em więc drugą kłódkę. Ca-
jdan zjechał na beton. Pod-
dy rozplątywałem węzeł, ha-
ni napełniła się plutonami,
miały objąć drugą zmianę.
ło się kilku kaprali i jeszcze
sierżant. Wspólnie zaciągnę-
worek na dyżurkę. Ale i tu
ogliśmy dobrnąć się do środka,
łaźni wybuchła bójka i trze-
to rozganiać. Potem wyjecha-
czychty pierwsza zmiana, więc
y wyszliśmy uważać, czy nie
ją łańcuchów i nie kradną.
y, chyba dwumetrowy smo-
w postrzępionym kombinezo-
rozkładanych kapciach (wi-
z mokrego oddziału, bo cały
y) zaczął się kręcić koło haka
ndurem, który opuściłem wraz
rkiem. Podbiegłem do Filipa.
łał go na dyżurkę.
To wasz worek?
Mój.
Co tam trzymacie?
Nic takiego.
zy stał nieruchomo, patrząc
nogi, odpowiadał po cichu za-
płyn głosem. Był zmęczony,
wał na poziomie sześćset. Zły
iał. Praca na kolanach.
Rozwiążcie!
ugo gmerał koło supła wiel-
rękami. Bał się.
Szybciej!
tem wyprostował się i patrzył
twór worka jak dzieciak, któ-
i matka podtyka pod nos ze-
z zarobioną dwójką. Trzeba
krzyczeć, żeby wyciągał.
i dyżurce było ciemno, zapali-
brudną żarówkę. Płatanina rur

zaświeciła pulchną, zroszoną ple-
śnią. Zająłem się puszczeniem kra-
nów. Para poszła przez uszczelki,
syczała. Sierżant krzychał. Duży
ukłęknał i zaczął opróżniać worek.
Rzeczy układał na betonie równo,
ostrożnie, trzęsły mu się ręce.

Najpierw zobaczyliśmy pogięty,
zielonkawy garnek aluminiowy z
resztką łańcuszka, który wisiał
przy kranie w bocznej rozbierni.
Garnkiem tym piło się wodę. Ty-
dzień temu przeciął ktoś łańcuszek,
garnek zginął. Oto jest. Potem bla-
szane miseczki do golenia. Chyba
z pięć. Rolka nowiutkiej papy ob-
wiązana pieczolowicie skórzaną
sznurówką od buta. Kilka żardze-
wiałych maszynek do golenia. Dwie
sztabki mydła, a przy tym mnó-
stwo niedomydlonych okrawków
Pozwijane w równe kostki rude od
potu onuce. Zrolowane pasy par-
ciane, jeden skórzany. Zwój no-
wiutkiej półcalowej liny. Kłębki
starych, brązowych i czarnych cy-
wilnych sznurowadeł. Brudne po-
włoczki od zagłówek. Prześciera-
dło. Pięć par kapci roboczych, zni-
szczonych do cna. Koszulki woj-
skowe. Kalesony. Dwie skarpetki
cywilne, jedwabna i wełniana.
Kłęb drutu kolczastego. Pudełko
z orzełkami do czapek. Kilka kwa-
dratów stalowej blachy. Parokilowy
motorek elektryczny. Zasmolone,
różowe majtki damskie. Dziurawe
dętki rowerowe. Blaza od piłki.
Gwoździe.

Zajmowało to już prawie całą
wołną podłogę. Czym więcej, tym
mniej miałem ochoty na to pr-
trzeć. Ale trudno było nie patrzeć.
Dobrze, że musiałem uważać na
kranę, żeby nie poszedł ukrop. Du-
ży trząsł się nad tymi rzeczami,
wyjmował coraz wolniej, jakby so-
bie wydzierał z ciała. Wszyscyśmy
pogłupieli. Wreszcie, kiedy już zbli-
żało się dno, sierżant Filip krzyk-
nął:

— Dośól!

Duży opuścił ręce i znierucho-
miał na klęczkach. Jeden z kaprali
powiedział:

— Musi wyjść wszystko, trzeba
zrobić raport.

Znowu chwila milczenia, i Filip
zmienionym głosem zapytał:

— Co to jest? — i dotknął pierw-
szej, z rzędu miseczek, do golenia,
ustawionego u jego stóp.

— To? — zapytał Duży nie ru-
szając się.

— Tak, to — powtórzył sierżant.

— To... to jest miseczka.

— Do czego wam?

— Do... do golenia.

— Do golenia? — krzyknął Fi-
lip. — To czego trzymacie ją w
worku? I po co wam tyle, co? —
krzychał, ale tak, jakby prosił, że-
by mu Duży wytłumaczył. Duży
milczał.

— Co to jest? — powiedział Fi-
lip i dotknął butem drugiej mi-
seczki.

— To... miseczka.

— Po co wam ona, jak macie
tamtą? Co?

Duży patrzył tępo w miseczkę
i w but sierżanta i wyszeptał:

— Ta jest mniejsza.

— A ta? A ta? — krzychał Fi-
lip i trącał nogą wszystkie mi-
seczki po kolei.

— A ta jest inna. Każda inna —
szeptał Duży.

Kaprale pogłupieli, w końcu je-
den, chcąc się przypodchlebić sier-
żantowi, wrzasnął:

— Na co wam to wszystko! Ga-
dajcie!

Duży kołysał głową obejmując
wzrokiem zasłaną podłogę, jakby
pierwszy raz to wszystko zobaczył.

— Wstać! Baczość! — krzyk-
nął kapral.

Podniósł się powoli na nogi i te-
raz wszyscy patrzyli do góry, bo
byli dużo mniejsi od niego. Zasz-
dłem trochę z boku i zobaczyłem
jego wylupiaste oczy z grubymi
powiekami opuszczonymi do poło-
wy jak u śpiącego zająca. Z czar-
nych nabrzmiątych ust wyglądały
żółte zęby. Istny zając, stary i cho-
ry, taki co to mu wszystko jedno,

(Dokończenie na str. 6)

veniowała cenzura. Wydał kilka nowych książek: *Azyl polityczny* – pamflet na emigrację, *Opowieści z tranzytu*. Przemilczane, niezauważone lub trytykowane – płaskie, ordynarne, brutalne – nie dorównywały jego lawnej twórczości.

Zbigniew Jerzyzna: – Ustrój się walił, trzeszczał, on natomiast w ogóle akby tego nie zauważał. Płuł na emigrację, na Kościół, udzielał buńczucznych wywiadów w „Kulturze”, nazywając na przykład kretykami Herberta i Mrozka. Stracił wdech i słuch, które kiedyś jednak miał. Był coraz bardziej głupi politycznie. Choć, trzeba przyznać, nie wyrachowany, także w budowaniu kariery, która mu rzeczywiście nie wyszła.

Nie umiał grać, nie miał poczucia gry, a mimo to bardzo się do niej xchał.

Romuald Karaś: – Mówił, że zazdrości mi, bo idę przez życie małymi roczkami, on natomiast wielkimi szusami. Teraz właśnie robi szus kolejny y – próbuje zakotwiczyć się w Polsce, ponieważ zakochał się w swojej ynowej, odbił ją własnemu synowi.

Chciał zdobyć jakieś mieszkanie, zaproponowałem mu więc, żeby wstąpił do spółdzielni, którą akurat zakładałem – byłem prezesem Oddziału Warszawskiego ZLP. Zapisał się, ale po tyłu latach pobytu na Zachodzie nie miał nawet na wpisowe!

Próbował zarabiać, grając w karty na pieniądze, pisząc sensacyjne książki pod pseudonimami, między innymi dla Władysława Huzika, który miał własne wydawnictwo, dla „Roju”. Chciał robić „szmal” i o tym tylko mówił, co było jeszcze wtedy niepopularne, rzadkie.

Książki przeszły bez echa, nie miał grosza, mieszkania, po kilku wywiadach zainteresowanie jego powrotem wygasło. Były nowe czasy, nowi ludzie, mało kogo już interesował. Każdy *come back* pisarski jest bardzo trudny i rzadko się udaje.

Wielki, zwalisty, woził swą malutką, filigranową synową starym, rozlektanym „maluchem”, gruchotem. Najczęściej do Himilsbacha, na jezdnię o działkę w Karolinie. Basica była wściekła, bo oczywiście pili. Bardzo rzybyty, załamany, już tylko wspominał. Miał co. Nie udało się zakotwiczyć, wrócił do Kanady.

Wprawdzie pisywał jeszcze do przyjaciół, że myśli o szusie kolejnym, nowym wcieleniu. Ze rzucit alkohol. Pracuje nad kolejnym tomem *Azylu politycznego*. Ma pomysły na nowe książki. Jeszcze wróci.

Ale już nie zdążył. Tak zawsze silnego i witalnego dopadła straszna, nieuleczalna choroba – rak szpiku kostnego, który zniszczył go błyskawicznie. Zmarł w Kanadzie w wieku zaledwie sześćdziesięciu trzech lat.

Świetne opowiadania, a potem głośny *Dancing w kwatery Hitlera* postawiły go – obok Marka Hłaska i Marka Nowakowskiego – w szeregu najbardziej polskiej literatury – pisat po jego śmierci Maciej Łukasiewicz. – A potem dopadli go politycy. Wkroczył na salony Moczara, wierząc, że zdoła wykiwać «komunę», której – o czym niekiedy zapewniał zaufanych – nie nawidził najbardziej ze wszystkich.

Kiedy zdał sobie sprawę, że stało się dokładnie odwrotnie – postanowił uciec od sytuacji, która go przerosła. Ostatniego polskiego wieczoru w SPATIE-ie powiedział mi, że wszystko tam odrobi. Nie odrobił niczego. Pracował jako kierowca i pisał nieudane książki. Naprawdę pisał umiał tylko w Polsce i o Polsce. Zmarł 8 marca. Ta data to symboliczny wyraz tego dramatu. Jeszcze jeden zmartowany los, który nie figuruje na oficjalnej liście strat².

² „Rzeczpospolita”, 14–15.03.1998.

Joanna Siedlecka

nie ukrywał, że marzy o karierze światowej w stylu Polańskiego. wiatowym bestsellerze. O Noblu. W kraju osiągnął już przeciętystko. Teraz chciałby czegoś więcej.

Pałił mu się pod nogami grunt – wspomina Zbigniew Irzyk. – ystkie wydawnictwa chciały go drukować, brał więc zaliczki, przeczcał forszę i nie wywiązywał się z zamówień. Pożywał również odo przywatnych, od Iredyńskiego, Iwaszkiewicza. Ściągały go też liczneie – był wielkim kobieciarzem. Panowie, których pobił, obrazili się. ro narozrabiał, salwował się więc ucieczką.

isał głównie o tym, co przeżył, może chciał też wzbogacić swoją bioię, zdobyć nowe doświadczenia? Miał dość pisania o lumpach, plano„przejsicie na myślówy”. Skończył, tak jak Picasso, okres niebieski, oczynając różowy. Wyjechał wzorem swego idola, Marka Hłaski. Spe nie się chyba nie zastanawiał, działał impulsywnie, chciał wyjechać/jechał, pewnie dopiero potem przyszła refleksja.

Opowiadał mi już po powrocie do Polski – mówi Romuald Karas, reter i pisarz – że to żona chciała, że zszedł ze statku kompletnie pijany, nu odbiło, a potem wstydzził się wycofać, musiał już brnąć. Był głupi, ywoczy, narwany, rzeczywiście literacki chuligan, awanturnik. Lubilem wczesny Brycht miał masę wdzięku.

4oim zdaniem, nie nadawał się zupełnie do roli agenta, o co go po:ccze podejrzewano. Zbyt głupi, zbyt prymitywny, za wiele pijący. li lepszych.

isnie z tych powodów kilka osób odmówiło mi rozmowy, nie chciało, łączono z nim ich nazwisko. Traktowało go co najmniej z niechęcią, awet z odrazą, jako „ciemną, nieciekawą postać; małego, sprzedajne-pisarzyka, zawsze na czyjeś polecenia”. Wysłanego za granicę, być że, w jakichś celach, o których kiedyś się pewnie dowiemy. Wykorzyego i odepchniętego, bo tak właśnie bywa. Ściągniętego wprawdzie latach z powrotem, ale zepchniętego już na boczny tor – były nowe sy, nowi ludzie, on tymczasem już w fatalnej formie, bez pomysłów, ęki którym znów mogłyby się znaleźć „na fali”.

odobnie było z karierą i upadkiem Alicji Lisieckiej, żeńskiego odpo:dnika Brychta. Czołowego krytyka PRL-u, przyjaciółki Stefana Żółwskiego i innych ówczesnych VIP-ów, która również nagle „wybrała iność”, a potem wróciła, ciężko już chora.

Romuald Karas opiekuje się nią z ramienia ZLP, ostatnio na przykład wiałymywał się do jej mieszkania – złamała nogę i nie otwierała drzwi, nie wpuszcza zresztą nikogo.

Emigracja przyjęła go chłodno i podejrzliwie – może rzeczywiście jest agentem? Wymagała też zawsze i wymaga uznawania pewnych hierar-chii, kindersztuby. Brycht natomiast zupełnie się do tego nie nadawał. Szybko wszystkich zraził, głupio poobrażał. Choćby „Kulturę” paryską, Je-rzego Giedroycia. „Wolną Europę” miał już spaloną po *Raporcie z Monachium*, ale dolewał jeszcze oliwy do ognia, pisząc na przykład, że żona Ta-deusza Nowakowskiego ma końską twarz. „Lubię konie” – replikował Nowakowski.

Dla Zachodu natomiast był sensacją bardzo krótkotrwałą. Po Marku Hłascie miano już dość kolejnego „młodego gniewnego” z Polski. Kolejne-go Jamesa Deana z za żelaznej kurtyny. A poza tym na Zachodzie nie przebijali się nawet najwybitniejsi i najwięksi, a co dopiero Andrzej Brycht?

Nie otrzymał, tak jak chciał, azylu w Belgii, w ogóle w żadnym z kra-jów Europy Zachodniej, tylko w dalekiej Kanadzie, gdzie zamieszkał. Pracował ciężko na życie – handlował używanymi samochodami, prowa-dził ciężarówkę, sklep meblowy. Od emigracji trzymał się z daleka i *vice versa* – próbował więc pisać po angielsku, ale bez większych sukcesów.

Z marzeń o wielkiej karierze nic nie wyszło. Nie dostał Nobla. Nic już ważnego nie napisał. Nie wyrównał żadnych rachunków. Znikł z polskie-go horyzontu na dobre.

W 1988 roku, po prawie siedemnastu latach milczenia, sensacja kolejna – wraca niespodziewanie do Polskiej Znów, choć na krótko, trafia na czołów-ki gazet, które piszą o „powrocie Brychta”. Próbuje robić z tego wydarze-nie „Życie Literackie” Machejka i „Kultura” Witolda Nawrockiego, kie-rownika Wydziału Kultury KC. Bez rezultatu, choć udzielił kilku wywiadów, w których przyznał, że nie zrobił na Zachodzie kariery, że żył po prostu, a to już dużo. Nie mówił, czym się zajmował, napomknął naj-wyżej ogólnikami.

Już wcześniej, przygotowując grunt na swój przyjazd, wydrukował w „*Twórczości*” opowiadanie *Hubris* – antyklerykalne, z tak przejrzywym kluczem personalnym (ojciec Maksymilian Kolbe, Gajowniczek), że inter-

Z *Raportu* z *Wietnamu* nic jednak nie wyszło. Brycht, gruby i potężny, źle znosił tamtejszy klimat i trunki, o mały włos nie skończyło się zawatem serca.

– Moim zdaniem – kontynuuje Zbigniew Irzyk – nie pisał na zamówienie. Starat się po prostu „wyczuwać wiatry”, iść z prądem, być pisarzem numer jeden. Błyszczeć, zarabiać. I to nieźle, na wódkę w „Kameralnej”, na zachodnie wozy, czyli gabloty, swoje wielkie namiętności.

Nie był cyniczny, ale głupi, naiwny, impulsywny. Najpierw coś robił, dopiero potem się zastanawiał.

Żył tak, jak pisał – ostro, z biglem.

– Kochał skandale – wspomina Zbigniew Irzyk – uważał je za siłę napędową literackiej kariery. Lubił choćby opisywać niepochlebnie kolegów, Grochowiaka przedstawił na przykład w *Raporcie* z *Monachium* jako Groszka, nędznego podrywacza.

Na jego wieczorach autorskich lala się krew, podjeżdżały karetki pogotowia, na jednym z nich, w modnej wówczas kawiarni „Krokodyl” na Starym Mieście, jego ówczesna narzeczona przyszła z nieznanym mu mężczyzną. Niewiele myśląc, przesadził wielkim szusem kilka stołków i niemal go zmasakrował. Gdy na jednym z wieczorów ktoś ośmielił się powiedzieć, że jego wiersze nie są prawdziwą poezją – wyrzynał go w twarz. „Ja ci pokażę, co to prawdziwa poezja!” – krzyczał.

Ale bił się tylko z „obcymi”, nigdy z kolegami. Wszystko mu jakoś uchodziło, raz tylko wsadzili go do Białoleki, ale wyciągnęła go kolejna narzeczona, córka wysoko postawionego prokuratora.

Jako „pierwszy pisarz PRL-u” jeździł ciągle na spotkania autorskie, bo wszyscy chcieli go zapraszać, i na jednym z nich, w szkole, gdy w sali gimnastycznej zgromadzono wszystkie klasy i ciato pedagogiczne, spytał młodzież:

– Uczycie się?

– Uczymy – odpowiedzieli chórem.

– To głupio robicie – Brycht na to. – Podejdźcie do okna i popatrzcie. Stoi na podwórku moja „cytryna”, jedna z droższych zachodnich gablót. Gdy, w odróżnieniu ode mnie, będziecie się uczyć, nigdy się takiego woju nie dorobicie!

„Nie sięję, nie orzę, a zbieram” – chwalił się zawsze.

Rozwiódł się ze swoją łódzką żoną, odszedł od niej i syna, ożenił się

z piękną Gruzinką, podobno prawdziwą księżną, Aleksandrią Gaganasz-wili, przedmiotem pożądań wielu literatów, wśród których się kręciła. Z dumą ją prezentował, cieszył się, że ich „przebił”.

Przeniósł się do Warszawy, dostał mieszkanie na Żoliborzu, zmienił zachodnie „gabloty”, najbardziej lubił zachodniemieckie, choć oficjalnie krytykował ten zgnity kraj. I tylko przy wódce zaufanym kolegom wyjawiał, że tak naprawdę autor *Raportu* z *Monachium* jest z pochodzenia Niemcem, o czym świadczą nazwisko – Bryśt.

Pił, po wódce mawiał zawsze: „Jestem już większy od Hłaski!” Miał bowiem jego kompleks, starał się go naśladować, rozrabiał w „Kameralnej”, choć zdaniem Zbigniewa Irzyka był od niego bardziej autentyczny. Hłasko był bowiem kabotyński – grał, pozował, Brycht natomiast – prawdziwy, spontaniczny, pełen energii i humoru. Trudno go było nie lubić.

– Duże, głupie, beztroskie dziecko – wspomina Zbigniew Jerzyca, który znał go z czasów „Współczesności”. – Zabierałem go czasem do mojej rodziny na Kujawy, gdzie po wódce bawił wszystkich, prowadząc swoją „cytrynę” jak cyrkowiec, na dwóch kołach, wjeżdżając do stawu. Spiewał piosenki więziennie, knajackie, z Bałut. Oczarował wszystkich.

W 1971 roku sensacja i szok! Ku ogólnemu zaskoczeniu, beniaminek i pupilek władz „wybrał wolność” i Popłynął ze swoją gruzińską księżniczką na wycieczkę do Włoch statkiem „Dolny Śląsk”. W porcie La Spezia zeszedł na brzeg z dwoma małymi walizczkami, poprosił o azyl polityczny, o czym huczały, choć krótko oczywiście, zachodnie gazety: kolejny, po Hłasce, polski pisarz ucieka z socjalistycznego raj!

„Ześwinił się” – podsumowała natomiast polska prasa. Z dnia na dzień spadł z peerelowskiego piedestału. Wywalono go z ZLP, nazwisko objęto cenzorskim zapisem. Nie wznawiano książek, dlatego właśnie młodsze pokolenia zupełnie ich nie znają.

Na prawie piętnaście lat zaległa wokół niego grobowa cisza. Pojawiły się nowe pisarskie gwiazdy i meteory.

Udzilił na Zachodzie kilku wywiadów, w których wyznał, że najbardziej na świecie nie znosił PRL-u, cenzury, komuny i komunistów. Że miał dość. Że teraz dopiero się odegra. Pokaże. Wyrówna rachunki.

*Jak dorównać chłopcom z kamienicy
oni mają nikirowany rower, a ja
bicie od matki, która
żyje niestety.
Jeżeli mogę czegoś pragnąć to
być bokserem sławnym, zadawać
szybkie cioty w szczękę
i splot słoneczny.*

Mikrokosmos

Ima się różnych zajęć. Pracował w hucie, elektrociepłowni, handlował onskim włosiem, zdobywanym po wsiach. Gnieździł się z żoną barmanką i małym synkiem w ciasnej kłite, biedował. Mimo to zaczął pisać, pozątkowo wiersze, potem reportaże, opowiadania. Publikował w pismach łódzkich, a potem już warszawskich – w słynnej „Współczesności”, gdzie wydarzeniami były jego reportaże, między innymi o ulicy Piotrkowskiej, workach. W PAX-owskich „Kierunkach” został nawet kierownikiem zjazdu.

– Pamiętam stamtąd piękną scenę – wspomina Zbigniew Irzyk, krytyk eseista. – Nik Roztworowski, wielki arystokrata, jeden z szefów „Kierunków”, wręczył Brychtowi grubą teczkę z redakcyjnymi materiałami, z którymi miał się przez tydzień zapoznać, zwrócił je jednak po półgodzinie. Wszystko odwalam – powiedział – grafomanów drukować nie zamierzam! Sam będę pisał! I rzeczywiście, pisał znakomicie. Ale funkcją kierownika długo się nie nacieszył, bo rozrabiał, stawał się niewygodny. Dziedziczyłem więc jego stanowisko, fotel i biurko. Zupełnie się jednak a mnie nie gniewał, a nawet lubił, bo też uprawiałem kiedyś boks.

O literatury wszedł ostro, szturmem i przebojem. Tomem fabularyzowanych reportaży *Czerwony węgiel* i opowiadań *Suche trawy*, pokazujących twaitek prawdziwej, nielakerowanej Polski – środowiska społecznych arginesów, lumpów, melin, prostytutek. Porażały żywym, barwnym, osadnym językiem, różniącym się zdecydowanie od mdłej, nijakiej prozantanych lat.

Książki następne ugruntowały jego sławę i pozycję „naturszczyka”, „młodego gniewnego”. Bestseller lat sześćdziesiątych, *Dancing w kwatery Hiltiera* (sześć wydań w ciągu pięciu lat), sprawnie połączył tematykę wojenną z obyczajową – ostrym atakiem proletariusa na „bananowe dzieci czerwonej burżuazji”.

Raport z Monachium, efekt kilkutygodniowej podróży do NRF-u, to świetnie napisany – jak wszystkie jego pierwsze książki – nieprawdziwy jednak i agresywny atak na „zgnity kapitalizm”, nędzę i blichtr Zachodu, a głównie Niemcy, zamieszkałe wyłącznie przez neonazistów.

Raport, współgrający doskonale z antyniemiecką polityką ówczesnej władzy, pisany niewątpliwie pod nią, był jej bardzo na rękę, zwłaszcza moczarowcom, Brycht stał się więc ich literackim rzecznikiem, pupilkiem, beniaminkiem, pieszczoszkiem. Szeptano nawet, że książka powstała na zamówienie. Wydawnictwa płaciły mu najwyższe stawki, wysyłano go na najbardziej wtedy egzotyczne wyprawy, do Chin, Wietnamu.

– Gdy John Steinbeck – wspomina Zbigniew Irzyk – napisał słynny proamerykański reportaż z Wietnamu, Brycht miał dać mu „odpór”.

(Fot. 83) Od prawej: Władimir Siergiejew, Kajsym Kuliew, Andrzej i Aleksandra Brychtowie oraz minister Aleksander Syczewski

(Fot. 82) Z Ireneuszem Iredyńskim w Oborach, 1971 rok

nikt się nie mądrył, wsadziłem go na nagrodę (zadnim chodem) – potem Brychta wsadzili do kicia, ja nabrałem wody do pyska, a teraz doskonała nowela. Mój Alojz jechał do Łodzi, posłałem Brychtowi holenderski tytuń do fajki, przeczytaj nowelę, to zrozumiesz, podobno żuł i chuliłgan jak rzadko kto”¹.

Dlaczego przepadł? Błysnął i znikł niczym meteor? Zaczynał przecież jako człowiek wyjątkowo uzdolniony, literacki talent, choć zdaniem wielu „bezmózgi” i bez kręgosłupa.

Mimo to jest niewątpliwie jedną z bardziej kontrowersyjnych, tragicznych postaci naszej literatury. Zastużył na wspomnienie.

Ktoś, kto powiedział, że biografie polskich pisarzy są na ogół nudne i pochwytne, nie znał zyciorysu Brychta – niekonwencjonalnego, nieliterackiego.

„Urodziłem się w poczekalni dworcowej, pełnej kurw, alfonsov, i glin” – pisał o sobie w jednym z debiutanckich wierszy. Mocno mitologizował, urodził się bowiem w Warszawie, co ukrywał, kreując się na chłopaka z łódzkich, robociarskich Bałut, gdzie rzeczywiście spędził dzieciństwo. Ale to wielka dzielnica, nie tylko nędzy, wspomina Zbi-gniew Jerzyna, który odwiedził kiedyś jego matkę – kulturalną, inteligentną panią, maniurzystkę, zdaje się. Mieszkała przyzwoicie, zwyczajnie, epatował więc tylko „melinami”, z których niby to pochodził.

Faktycznie wychowywała go tylko matka – miał też, co dość prawdopodobne, kłopoty z nauką, którą zakończył na szkole powszechnej, stąd późniejsze kompleksy, brak kindersztuby, przemożna chęć zdobycia nobilitującego wtedy zawodu pisarza.

W latach stalinowskich, jako tak zwany trudny element, skierowany został do kompanii wojskowej, zesłany do kopalni, do batalionu górniczego. Siedział też kilkakrotnie w więzieniu, za każdym razem za pobicie – był jednak z Bałut, więc bił się, inaczej nie potrafił. Trenował też boks, został nawet mistrzem Śląska w wadze ciężkiej. Życie traktował jak boks – kto kogo? „Jeżeli kogoś do końca nie pokonasz – mawiał – to gdy tylko wstanie, zaraz ci dołoży!” Wyglądał zresztą jak prawdziwy bokser, nie pi-sarz – ciężki, zwałisty, wielki, o grubych rysach.

¹ Zygmunt Hertz, *Listy do Czesława Miłosza*, Instytut Literacki, Paryż 1992.

Joanna Siedlecka, Wygominiki o pisemach
polskich. Świat Książki, Warszawa 2004, 347-357
[Autorka wyreżyserowała zdjęcie pod warunkiem tego czasu
(został) czyli podjęcie zrodła].

Bryśt

Dziś nazwiska ANDRZEJA BRYCHTA (1935-1998) nie znają nawet studenci polonistyki. Gdy zmarł w 1998 roku w dalekiej Kanadzie, tylko kilka gazet poświęciło mu małeńkie notki.

Odszedł w milczeniu. Choć w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych był jednym z najpopularniejszych polskich pisarzy, kreowanym na nadzieję polskiej literatury, kandydata na następcę nieobecnego już wtedy w kraju Marka Hłaski.

Jego książki, przede wszystkim *Dancing w kwatery Hitlera*, *Raport z Mochium*, *Sceny miłosne*, wydawano w wielkich nakładach, co roku je wznawiano. O *Raporcie* organizowano wielkie prasowe dyskusje, *Dancing* przetłumaczono we Francji, Włoszech, Związku Radzieckim, Jugosławii, Czechosłowacji. Sfilimował go Jan Batory – Andrzej Łapicki zagrał za młodego Niemca z mercedesem, odbijającego dziewczynę młodym chłopakowi z dołów społecznych (Olgierd Łukaszewicz).

ciągle trwała wokół niego wrzawa, wyjazdy, spotkania autorskie, „Brycht, Brycht i więcej nich!” – mawiali z zazdrością koledy, których nikt tak nie lansował.

Zachwycała się nim także emigracja. W 1968 roku Radio „Wolna Europa” uznało *Dancing* za jedną z trzech najważniejszych współczesnych polskich książek, a wcześniej, w 1962, dostał, razem ze Sławomirem Mrożkiem, prestiżową nagrodę Kościelskich, w którą „wsadził go” krytyczny wobec tyłu pisarzy Zygmunt Hertz. „Przeczytaj no Andrzeja Brychta w ostatniej «Iwórczości» – pisal do Miłosza. – Bardzo mi się podobał, na samym początku Fundacji Kościelskich, jak nikt nic nie wiedział i jeszcze

(Fot. 81) Brycht w swoim najlepszym okresie

POZA GRANICĘ SNU

jakże trudno zasnąć

nie dokończona myśl
wciska się jak woda
poza granicą snu
jakby się rana otworzyła
źródło

wyschłe
trochę piasku
trochę piasku w oczach
piasku który nieustannie płynie
i śpiewa jak cisza
usypia
ale niepokoi
nieustannym odpływem

jakże trudno zasnąć w tym skwarze
poduszki miękkiej jak pustynny piach
jakże trudno pogodzić się
z dniem
i uspokoić jak woda bezwietrznym wieczorem
z dniem
który trzymamy na uwięzi
w tej walce
o nas o nasz honor o szlachectwo nasze
człowiecze
liczymy na sprawiedliwość
potwierdzoną snem
ale także na łaskę
własną
oby nas później nie dręczyła
ogniem
naszego tajemnego wstydu cichego

jednakże rozważmy
rozważ my wszystko jeszcze raz
i jeszcze raz
do dna
tej nocy

OKNO

w oknie
na niebie
obłoki

korona drzewa
na niebie

głowę twoją
od mojej odsuwam
i
jest obłokiem
w oknie

obłoki zasłaniają niebo

więc
głowę
twoją głowę
chmurkę
zakochany w chmurce
jakby pierwszy raz
wtedy
ptaki na twoich wargach
i w gniazdkach oczu
zakochany w drzewie
w ptakach
koronę drzewa
chmurkę
biorę
z okna

niebo jest czyste

BŁYSKAWICA

stałem zachwycony
zdziwiony
tańczyła
tańczyła
jak błyskawica
w słoneczny dzień
tańczyła
w moich oczach
innym może wydawałoby się
że chodzi jak wszystkie
dziewczęta
lecz
tańczyła
nagle
podbiegła do mnie
wzięła za ręce
myślałem
zabierze
do nieba
lecz ona

pocałowała

i
wtedy poczułem
bardziej ziemię

całującą podniosłem na rękach
błyskawicę
której zawsze się bałem

podniosłem na rękach
w moich oczach

NOŻE BIAŁE

Żagli trójkątnych noże białe
kroją słoneczną przeźroczystość
tną krajobrazy piaszczyste
tną krajobrazy zielone
 krajobrazy nadbrzeżne
 i przypominane
czasami na ostrza błyszczącym końcu zatańczy chmurka
Noże tną
może tną noże białe
moje serce moje oczy moje ręce

moje ręce które pieszczą twoje ciało w każdym krajobrazie
moje ręce zaciśnięte

SZPADA

patrzę w lustro

jakby w otwarte okno
za nim w przestrzeni zamkniętej siwym horyzontem ścian
siedzący obcy pan to jestem ja
jest twój portret w mroku jak obłok
i jeszcze tylko na twojej szyi
 głowa
 a może była twoja głowa

bo teraz w tej przestrzeni
na tle szarej teraz ściany jesteś
smukła jak szpada
błękitna jak szpada
 jak szpada w moich dłoniach

 która zmusza do pieśczoły
i do zamyślenia

PRZESŁANIE SYNOWI

synku
może przeniesiesz niby gołąb przez wielką wodę
moje marzenia (i twoje)
jak zielony listek jak list list do ciebie

i poprzez trwogę godzin i dni przyszłych
poszukiwania nadziei jak wody
ciągle odsłanianie
spod kurzu pustyni codziennie sypiącej
słów zapomnianych
słów które znały uczucia szlachetne
i poprzez miłość
która jak morska nawałnica
wynosi na fali wysoko
wysoko

w tym uniesieniu jakbyśmy chodzili po
morzu
jakbyśmy tańczyli na krawędzi
realności

i poprzez ciągle przedzieranie się jak
w górach ciszy
zamieci śnieżnej jak wśród obcych jak w
śnie
starając się starając się aż do łez
odróżniać pozory od rzeczywistości

Od tego dnia zaczęliśmy odwiedzać rozmaite mniej i więcej ważne, a liczne osobistości. Nie pomnę dziś nazwisk z wyjątkiem Jerzego Putramenta, którego ZJB znał dobrze i który użył swych słabnących wpływów by pozwolono nam na egzystencje.

Zdzisiek również znał, jak się wydawało, wszystkich młodych poetów. On to ściągnął do nas Mariana Osniałowskiego, który nie tylko był poeta, ale wyglądał i zachowywał się jak stereotyp poety.

On to ściągnął do nas Stanisława Grochowiaka. Staszek mieszkał wtedy w jakiejś wiosce pod Warszawą. Młody, ale już porządnie łysawy, był otoczony gromadą dzieci. Ewentualnie i znacznie później, po objęciu nas przez "Ruch", załatwiłem Grochowiakowi zezwolenie na pobyt w Warszawie.

Pamiętam, że urzędnik z kwaterunku wypytywał się, czy Grochowiak nie może znaleźć pracy w swej wioszczynie i musi jej szukać, aż w stolicy.

"Jaki jest właściwie zawód obywatela Grochowiaka?" spytał się urzędnik w pewnym momencie.

"Pisarz," brzmiało to poważniej niż poeta.

"Tak? A nie ma tam pracy w gminie?"

"Starał się, 'odpowiedziałem', ale nie miał kwalifikacji. Brzydko pisze."

Jako udało mi się, przekonać kwaterunek, że choć Grochowiak nie kwalifikował się na pisarza wioskowego (paskudny charakter pisma), "Współczesność" jednak go zatrudni. Dziś z perspektywy czasu, wydaje mi się, że urzędas spał, gdy do niego zadzwoniłem i nie bardzo wiedział z kim mówi.

Zezwolenie nagle nam zwrócono, bez usprawiedliwienia, za to z powtórzeniem wszystkich zastrzeżeń i zakazów. Stałem się cenzorem własnego pisma. Zresztą nie na długo. KC zlikwidowało nasza "niezależność" i objął nas "Ruch". Przesłano mi jako zastępcę Józefa Lenarta; oraz dorzuciono Tadeusza Strumpha.

W międzyczasie ZJB okazał się niesłychanie uzdolnionym i obrotnym redaktorem. Ten człowiek miał niesamowity zmysł organizacyjny i zapal do pracy ZJB. Miedzy innymi załatwił nam współpracę Mirona Białoszewicza i dostał wiersze Herberta.

Bolek wykazywał niesłychaną znajomość literatury, na przykład potrafił mówić płynnie i szeroko o poetach Ameryki łacińskiej, czy północnej. Był też [prosze sprawdzić pisownię] ? au courant z poezją angielską i francuską, oraz ku memu zdumieniu cytował nie tylko Tuwima, ale Miłosza, oraz innych poetów emigracyjnych.

Po okresie energicznej pomocy "Współczesności, gdzie przez pewien czas prowadził dział poezji, ZJB nagle odszedł, spokojnie bez nieporozumień, by dążyć samotnie swą poetycką drogą. Zbiegło się to z ubezwolnieniem nas przez partię.

Zjawił się i zniknął jak meteor, lecz wrył się w moją pamięć.

Spotkał go tragiczny los*.

leszek szymanski, ex-redaktor naczelny "Współczesności"

* Zginął w podejrzany wypadku samochodowym.

LESZEK SZYMAŃSKI ZJB

Zdzisław Jerzy Bolek zjawiał się niespodziewanie jak meteor, w redakcji "Współczesności" tj. moim jednym pokojem na ulicy Ludnej w Warszawie, dzielonym z ówczesną małżonką Jadwigą; i odegrał rolę zbawiciela pisma.

Wysoki blondyn o orlich rysach twarzy, nie tylko zapowiadał się na świetnego poetę, ale był dumnym autorem opublikowanego tomiku poezji podczas, gdy członkowie naszej grupy mieli swe dzieła w przyszłości.

Był to jeden z krytycznych momentów we wczesnej historii pisma. Cenzura, a raczej Wydział Prasowy K.C. PZPR zamknęły nas bez podania powodu. Był to bodaj już trzeci raz i to po moim sławetnym spotkaniu z Gomułką, tak że wyczerpałem wszelkie znane mi możliwości interwencji i sytuacja wyglądała beznadziejnie.

Bolek chyba wtedy jedyny między nami "pochodzenia robotniczego" trzymał się do tej pory na uboczu; od nas i Kola Młodych ZLP. Przebijał się o własnych siłach.

O naszych problemach opowiedziałem mu podczas przypadkowego spotkania. Nie zareagował wtedy. Jego wizyta stanowiła niespodziankę. Jurek bez wstępów przeszedł do sedna sprawy.

"Pismo młodych literatów jest potrzebne. Nikt zdrowo myślący w K.C. nie może temu zaprzeczyć," zerwał się z krzesła i zaczął wymachiwać rękoma. Oczy mu błyszczały. Długie blond włosy roztargały się jakby objęte niewidzialnym wichrem. I tak wysoki, wyolbrzymiał.

W mej przesyconej literaturą wyobraźni, nagle wydał mi się młodym Don Kichotem. Byronowskim obrazem romantycznego poety. Dopiero po chwili dotarła do mnie dalsza treść jego słów i zwróciłem uwagę na "my".

"Dostaniemy zezwolenie z powrotem. Nikt nam nie może zabronić wydawania pisma za własne pieniądze. Te tępaki nie mają pojęcia o literaturze. Musisz dotrzeć do ludzi, którzy coś znaczą! Nie było powodu do zamknięcia pisma."

"Zabroniono nam pisać o polityce, może komuś nie spodobały się tłumaczenia literatury amerykańskiej?"

Podczas stalinizmu byliśmy praktycznie odizolowani od literatury zachodniej. Caldwell, Faulkner i Hemingway objawili się jak rewelacja. Ezra Pound, Robert Frost, E.E. Cummings byli dla nas mieszkańcami "terra incognita". Nota bene, tłumaczenia literatury amerykańskiej, często pierwsze, zawdzięczaliśmy Andrzejowi Korczakowi.

"Pismo nazywa się "Współczesność" i musi ją odzwierciedlać. Tu i tam.

Podoba się to komuś, czy nie!", Zdzisiek roześmiał się jakby powiedział coś zabawnego. W ogóle ZJB względnie Jurek, Zdzisiek, lub Bolek, jak komu się podobało go zwać, albo hurtowo ZJB, był optymistą śmiał się i uśmiechał cały czas. Bilo od niego optymizmem, humorem i żywotnością łączoną z pogodą ducha, cechy niespodziewane u zwykle usmęconych poetów. Pod tym względem i nawet fizycznie przypominał Kazimierza Wierzyńskiego.

Zdzisław Jerzy Bolek (1934 - 1975)

Poeta pokolenia „Współczesności”, współredaktor dwutygodnika o tej samej nazwie, publicysta, wydawca, autor kilku cenionych tomów poezji i antologii. W swoich wiersza broni uczuć przed cynizmem i spowszednieniem. Mimo, że z utworów jego przebija przecucie śmierci, j e s t poetą wiary w Dobro, Miłość i Przyjaźń.

daty z biografii

- urodził 14 stycznia 1934 roku w Warszawie
- skończył Zasadniczą Szkołę Budowlaną
- w 1954 roku był współzałożycielem teatru „Koziołeczek”
- od 1956 roku związany z pismem „Współczesność”
- w latach 1960 – 69 pracuje w Związku Młodzieży Wiejskiej
- w 1964 roku zdał maturę
- w 1968 roku obronił pracę magisterską z socjologii kultury
- w latach 1969 – 72 pracował w wydawnictwie Iskry
- zginął tragicznie w wypadku samochodowym 22 czerwca 1975, sprawcy wypadku nigdy nie odnaleziono

bibliografia:

1. „Róża”, Czytelnik, Warszawa 1958
2. „Zapewnienie o miłości”, Iskry, Warszawa 1973
3. „Poza granicę snu”, Iskry, Warszawa 1975
4. „Nim będzie tylko milczenie”, Iskry, Warszawa 1978
5. „Kiedy kocham”, Wydawnictwo Książkowe IBIŚ, Warszawa 1999

Pamięć LESZEK
 NIK
 Kosmiczny
 SZYMAŃSK

(Ciąg dalszy ze str. 1)

nego mogło się z nimi stać. Odtąd żywność jest pod moją kontrolą.

...Helena po śniadaniu dostała ataku hysterii. Mimo, że jest moją żoną, muszę stanowczo stwierdzić, że nie wywiązuje się z zadania tak jak przystało na uczonego. Dostaje taką samą porcję, jak każdy z nas. To jest niemoralnie domagać się więcej!

...Sytuacja jest coraz ostrzejsza. Pożywienia starczy na krótko. Lotu mamy przed sobą przynajmniej kilkanaście dni.

Robert nie odzywa się godzinami. Gdy się odwrócę, czuję jego wzrok na plecach. Zaczęłam nosić przy sobie rewolwer. Dobrze, że tylko ja mam broń w pocisku.

...Helena patrzy na wszystkich takim wzrokiem, jakby chciała za-

wie osiągnąć wszystko. Gdyby nie Franciszkowie, Roberta by dziś nie było z nami. Czy myślicie, że on pojechał, żeby zdobywać wiedzę dla ludzkości, tak jak ja. Nie, on wyruszył po nowe zaszczyty, po nowe tytuły. Przez całe dwadzieścia lat ciężkiej pracy nie osiągnąłem tego, co on w pięć lat po ukończeniu uniwersytetu.

...na Helenie zawiodłem się tak jak na nikim w życiu. Nie można okazywać strachu w tak ohydny sposób. Każdy z nas jest słaby, każdy cierpi, lecz powinniśmy zachować godność. Tylko godność odróżnia nas od zwierząt. Czyżby wszystkie kobiety były jednakowe

...przez to, że ją kocham jej zachowanie poniża mnie bardziej niż Helenę. Nie mogę znieść myśli, że wszelkie zapewnienia o miłości giną na widok skórki chleba.

wy niczego nie osiągnie. Dobro stało się dlań wada, słabością, która zaciekle zwalcza.

Szedł bezwzględnie i osiągnął wszystko, czego pożądał, lecz wszystko to robił wbrew swej naturze. O ile szczęśliwszym by był, gdyby mu się nic w życiu nie powiodło. Każdy sukces potwierdza regułę, w którą nie chce wierzyć.

Czuje się podłym i poniżonym. Strach zaczyna mnie ogarniać. Od strachu do nienawiści jest tylko krok. Dlaczego ludzie, boimy się śmierci?

...pożywienia starczy nam na pewno...

(Z NOTATNIKA ROBERTA)

...odkąd nabrałem pewności, że statek nasz nigdy nie wróci, zdałem sobie sprawę, że staliśmy się tylko czwórką ludzi. Wszystkie stosunki społeczne, jakie nas łączyły, przestały istnieć. Nie ma siły, która potrafiłaby mnie zmusić do uznania czegoś wbrew mej woli. Profesor przestał być moim zwierzchnikiem. Jest po prostu gderliwym, szpakowatym pedantem o zarozumiałej twarzy. Bądźmy jednak konsekwentni. Nie to jest ważne, że profesor przestał być moim zwierzchnikiem, lecz to, że Helena przestała być jego żoną.

Nawet będąc na bezludnej wyspie, można by się obawiać ewentualnego wyciągnięcia konsekwencji przez prawo. Tu sytuacja jest idealna. Nikt do nas nie dotrze i my nigdy nie wrócimy. Muszę więc postąpić tak jak nakazuje rozum. Tylko rozum różni człowieka od zwierzęcia.

Mam dopiero trzydzieści lat, profesor po czterdziestce. Jestem silny, profesor jest słaby. Nie rozumiem dlaczego on ma mieć tę piękną kobietę. Na ziemi to byłoby ważne. Teraz nie ma praw i ich strażników. Prawo ja stwarzam...

...profesor zaczął coś podejrzawać, nie rozstaje się z rewolwerem. Śmieszny głupiec. Podwójny głupiec. Po pierwsze nie wie, że go i tak nic nie uratuje. Po drugie powinien mnie dawno zabić. Żywności by wtedy starczyło dla niego i Heleny. Oczywiście po usunięciu Franciszka. Z tym nie byłoby kłopotu.

Franciszek jest jeszcze jednym potwierdzeniem mojej tezy. Mi sześćdziesiąt lat, jest jednym z najwybitniejszych fizyków w Europie i coś osiągnął. Nie ma nic, pieniędzy, sławy, nawet samochodu. Profesor wykorzystał wszystkie jego odkrycia. Żeby chociaż był szczęśliwy, nie jest zbyt mądry i ambitny by nie spostrzec, co utracił przez swą ślamazarność i tchórzostwo. Tak, Franciszek zbyt kocha życie i obawia się śmierci, by nie biadał nad utratą powabów tego istnienia.

Aby go zgładzić, wystarczyłoby mu nie dawać jedzenia. Choć to okrucieństwo, lepiej go zabić.

Talent

Rysunek Bohdana

Rohdan Sleskin → Rys. Bogdan Sleskin

Bohdan Sleskim

nie mam fotografii daję jego rysunek

nie tylko

No i były też dzielne żony, Niezbyt wiele, ale były. Ania Siewierska i Jadwiga Szymańska. Brakowało jakoś "girl friends" i żeńskiej młodzieży literackiej. Jedyna wybitniejsza osoba tego gatunku Magda Leja, nienawidziła mnie. Agnieszka Osiecka i Monika Kotowska trzymały się Marka Hłaski.

Skąd ten brak dziś tak licznych poetek, pisarek, dziennikarek itp, niech wyjaśni ktoś mądrzejszy ode mnie. Ja kobiet nie wyganiam, mogą o tym zaświadczyć z trzech kontynentów moje były małżonki.

Leszek Szymański

Jadzia Szymańska Leszek Szymański D: George Vercigise (Kedar Nath) ANIA SIEWIERSKA

Dł, George Vercigise Park odpor Warsz: Park O Powiśle Jurek Ania Siewierska Nath

Wojtek Siewierski → to już lato PO-te Leszek Szymański c. 1959 ←

↑ Leszym Jony Siewierski lata 70-te lata szkolne

Uzupełnieniem tego programu... skiego z 9 numeru pisma, w którym czytamy między innymi: „Grupa „Współczesność” ukształtowała się w wyniku długiej drogi. Reprezentują ją ludzie o szerokim wachlarzu zainteresowań i dużej rozpiętości światopoglądów. Mocnym ogniwem łączącym nas wszystkich jest przeświadczenie o określonej roli społecznej i politycznej pisarzy w naszym ustroju. Łączy nas przekonanie o konieczności zajęcia czynnej postawy w budownictwie socjalizmu.

Jerzy Siewierski
z kłosa

26

wane poza kontekstem problemów młodych pisarzy, artystów) — problematyka społeczna i gospodarcza nie stanowiła w niej nawet marginesu. Jest to podstawowy element różnicujący oba „pisma młodych”: „Po prostu” i „Współczesność”. Jak pisał Jan Błoński:

Eugeniusz Kabatek

Ta pierwsza „Współczesność” była bardzo dziwna. Wcale nie ze względu na treść. Ani nazwiska: Kabatek, Leja, Szymański, Chaćciński, Kotowska czy Dobosz. Wiersze były bladziuchne, opowiadania wątle, ubogie. Tylko ton ostry, drapieżny — jak wypadło. Z akcentem szczerości, przemożnym i udawanym, szczerości niepełnej, która kazała pompuwać własny strach mocnym głosem. Tak, to wszystko było naturalne, do przewidzenia. Zaskakiwało tylko, że „Współczesność” nie politykowała. Wtedy, w 1956 roku. Wszystko się dookoła zmieniło, a publicyści „Współczesności” nudzili. 47

W pierwszych numerach „Współczesności” literatura dominuje bez reszty — w końcowym okresie istnienia „Po prostu” jest coraz wyraźniej spychana na dalszy plan, jej dotychczasowe miejsce zajmuje coraz częściej — zdaniem redakcji bardziej atrakcyjna — tematyka polityczna i gospodarcza. Zawarta w pierwszym numerze „Współczesności” wypowiedź redakcyjna pt. *O sytuacji młodych* tak odnotowuje ów fakt:

47 Błoński, op. cit., s. 85.

JAK W PIESNI
odnajdziemy swoje twarze
odnajdziemy radość rąk
zanim zacniemy budować
nowe stopnie lat

od lewej:
Andrzej Brycht, Leszek Piażewski, Andrzej Chaćciński

Marek Nowakowski

ski, Marka Nowakowskiego, Andrzeja Brychta trwały bardzo zbliżone do siebie obszary rzeczywistości, w centrum ich zainteresowania pozostawały najczęściej wspomniane zjawiska z marginesu społecznego, ich bohaterem był człowiek społecznie przystosowany, którego alienacja prowadzi do z prawem, do życia poza problemami nurtu większości społeczeństwa, do szukania akceptacji dowidoku przestępczym.

To poszukiwanie nowego bohatera, i koncepcji uporządkowania świata przedstawiono jako naturalną reakcją na jednostronny optyzm i schematyzm literatury (a zarazem i reportażu) socjalistycznego sprzed 1956 roku. Jak pisał w *Cyrografie* Ludwik Flaszen:

Niestety, Szymański w pogoni za pieniędzmi sprzedał „Współczesność” PAX-owi i wyszedłem z zespołu trzaskając drzwiami. Dopiero gdy po „paxowaniu” pismo przeszło do „Ruchu”, a po Szymańskim redakcję objął Stanisław Grochowiak – wróciłem i odtańd regularnie pisywałem stały felieton, aż do ostatniego numeru w 1971 roku. Większość tych felietonów była opo- wiastkami filozoficznymi, z narratorem uczestniczącym w jakichś autentycznych wydarzeniach, z wielopiętrową pointą. Przeżywałem druk za każdym razem niby debiutant, oczekując opinii, zwłaszcza Staszka Grochowiaka, do którego smaku artystycznego miałem pełne zaufanie. Jego pochwała warta było każde pieniądze, którymi, niestety, „Współczesność” nie śmierzdziała. Brak pochwały wpędzał mnie w piekła udręki. Zatraciłem zdolność samooceny, która powróciła po wielu latach praktyki literackiej, wraz z zanikiem przeblysków genialności, niestety...

Na początku redakcja mieściła się przy Krakowskim Przedmieściu w budynku dzisiejszego Wydziału Dziennikarstwa UW. Numer redagowaliśmy z rzadka w lokalu, najczęściej za pom- nikiem Kopernika, na murku obstawionym butelkami piwa. Gdy wszystko było uzgodnione szliśmy na obiad do takiego lokalu, na jaki mieliśmy pieniądze, choć latem najchętniej spędzaliśmy popołudnia w ogródku SDP przy fontannie z kaczka. Mitem jest, że odbywały się wtedy ciężkie pijanstwa. Wódka oczywiście była, ale jako stymulator sympozjonu, na podobieństwo wina w ucztach pla- tońskich. Staszek Grochowiak tradycyjnie wypijał pół kieliszka przy kolejnej rundzie, tak więc zawsze wychodził najbardziej trzeźwy. Przy stole nie mówiło się o polityce, to byłby temat try- wialny, dobry dla motłochu. Bóg, istota bytu, egzystencja i sztuka, poniżej nie schodziliśmy. Zbierała się przecież ówczesna czołówka młodych poetów i prozaików, krytyków i eseistów, także plastyków w osobie Jerzego Stajudy, każdy w poczuciu misji do spełnienia.

Ton nadawał Grochowiak, ale równorzędnymi partnerami byli Władysław Lech Terlecki, Roman Śliwonik, Eugeniusz Kabac, Janusz Krasieński, Jerzy Falkowski, Mirosław Matcharek, Piotr Kunczewicz i ja, felietonista na przylepkę, jako stali uczestnicy sym- pozjonów, choć rzadko w pełnym składzie, nie licząc akolitów i muzy (lub egerie), które spijały z ust twórców najcenniejsze myśli, by odwdzięczać się najcenniejszym, co same miały... Grdy odszedł z redakcji Grochowiak, spotkania stały się rzadsze, sympozja przeniosły się do mieszkań, Staszek wciągał się powoli, ale kon- sekwentnie w alkoholowy narkotyk, wzbijając się jednocześnie na szczyty poezji.

Krótką przerwę miałem w 1961 roku, za redaktorowania Witolda Dąbrowskiego. Poeta, tłumacz z rosyjskiego, animator Studenckiego Teatru Satyryków, słynnego STS-u, Dąbrowski (1933-1978) był typem rewolucjonisty z czasów Majakowskiego i Babla. Pisał jak Majakowski – schodkowatym wierszem, ubierał się jak Babel – w skórzaną kurtkę komisarza Wielkiej Socjali- stycznej itd. Miał zawsze ponurą, zaciętą twarz o niewidocznych oczach skrytych za ciemnymi okularami. Bezkompromisowy piewca „nowego” pytał z estrady STS-u: *Towarzysze, czy w waszej krwi / nie za mało czerwonych ciatek?* Sam miał niewątpliwie owych ciatek hipertrofię. Nazywany w redakcji komisarzykiem był faktycznie politykiem, prawą ręką swego protektora z KC PZPR, Jerzego Putramenta. Raz ośmieliłem się napisać felieton przeciw Putramentowi w obronie żmij, które Putrament zalecał deptać, jako wyjątkowo perfidnego gada (metafora reakcjonisty!). Witold Dąbrowski wezwał mnie do gabinetu naczelnego i rzucając w twarz maszynopis felietonu oświadczył krótko, że mojej obecności we „Współczesności” dłużej nie będzie tolerował. Cierpiat zapewne już wtedy na postępującą z czasem dolegliwość psychiczną z objawami schizofrenii, która pod koniec życia ujawniła się gwałtownie. Na

Przebrun do radeń naukowe - listy i oświadczenia

Aleksander Zmyślony, Miłośnik literatury, Mój PR, 1989-87
Warszawa 2001 (tytuł ten fragment jest wstawiony)

Wspomnienie z krainy duchów

Aleksander Zmyślony WIERCZOKOWSKI
Jesienią 1956 roku przypadek zawazył na moich losach na następne piętnaście lat. Siedziałem samotnie przy stoliku kawiarni ZLP, gdy podszedł do mnie nie znany mi młodzieniec o wybitnie niechlujnym wyglądzie. Dawno nie strzyżone ciemne włosy spadały mu na równie dawno nie prany kołnierzyk koszuli, a z przykrótkich nogawek spodni wystawały troczki kalesonów.

Przedstawił się jako Leszek Szymański, założyciel Grupy „Współczesność” i naczelny redaktor tak zatytułowanego pisma literackiego młodych. Pierwszy numer położył na stoliku. Zapropomował mi współpracę, patrząc na mnie wzrokiem wariata śniącego nieprzytomnie. Obiecałem rozpatrzyć propozycję po zapoznaniu się z pismem.

Pierwszy numer „Współczesności” był totalnym nieporozumieniem. Co słowo, to błąd literowy, jakby pismo składał po ciemku uczeń szkoły podstawowej. Treści nie pamiętałem. Po paru dniach zagadnął mnie poeta Roman Śliwonik, z którym byłem zaprzyjaźniony, czy zgodziliśmy się na propozycję Szymańskiego.

— To fiol i mitoman — powiedział — ale ma niezwykłą siłę przebiecia. Zobaczysz, będzie ze „Współczesności” prawdziwe pismo, oczywiście pod warunkiem, że przejmie redakcję.

Tak więc uczestniczyłem w tworzeniu drugiego numeru pisma, które jakimś psim śwędem ukazało się, choć nie było ani pieniędzy, ani papieru, ani lokalu redakcyjnego. Był Leszek Szymański, który jakoś namówił drukarzy, aby na „Współczesność” wykorzystać resztki papieru gazetowego. Aby zaistnieć na bogatym rynku czasopiśmienniczym, zaczęliśmy wywoływać literackie skandale. Apogeum osiągnął Jan Zbigniew Stojewski pisząc o Zofii Nałkowskiej i Marii Dąbrowskiej jako... grafomankach! Z niejakiem zażenowaniem wspomną, że nazwałem paru pisarzy — pisuarami...

Kolportażem zajęliśmy się osobiście, sprzedając pismo na ulicy. Wydawało się, że „pismo młodych” zakończyło swój żywot efemerydy. Był to przecież czas, gdy bez zgody partii i przydziału papieru nic nie można było drukować. Ale Leszek Szymański nie poddawał się tak łatwo. Zaciągnął Eugeniusza Kabateca, prozaik i mnie do Sali Kongresowej PKiN na spotkanie z... Władysławem Gomułką.

Siedzieliśmy blisko estrady. Gomułka coś mówił, sala przyżywała to owacyjnie, gdy Szymański wyciągnął zza pazuchy jakiś karteluszek i długopis, pytając mnie szeptem:

— Jak się pisze nazwisko tego faceta, przez „d” czy przez „u”?
Pamiętam, że jedynie Kabatec znał pisownię „Gomułki” Leszek naskrobał coś na karteluszku i gdy padła propozycja zgłasza nia pisemnych pytań z sali, dostał się do I Sekretarza. Ku mojemu zdumieniu Gomułka na zakończenie wieceu powiedział:

— Towarzysza, który pytał o „Współczesność”, proszę do mnie Pobiegliśmy w trójkę za wychodzącym w malej asyści Gomułką, Szymański dorwał się doń i w biegu coś mu tłumaczy. Zniknęli za drzwiami pokoju po prawej stronie Sali Kongresowej.

Zostałem sam. Szukając wyjścia, zszedłem po schodach i znalazłem się w nierealnym świecie podziemnego miasta. Oszczędzę opisu tych nie kończących się sal i salonów, z szafami pełnymi ubrań, kuchniami bogato wyposażonymi i luksusowymi łazienkami. Odsyłałem do Konwickiego...

W końcu błędzenia podniosłem słuchawkę telefonu bez tarcz. Natychmiast odezwał się jakiś głos i kazał mi czekać. W niespełn minutę pojawił się ponury facet i po moich wyjaśnieniach wprowadził mnie z labiryntu na jakąś uliczkę.

A tymczasem Szymański dostał od Gomułki kartkę z odręczoną notatką polecającą komuś z KC PZPR pozytywne załatwienie wydawania „Współczesności”!

Przebrun do radeń naukowe

U prawo pnedbruku

proszę się zwrócić do autora